

GAZDASÁGOS
MÉHTARTÁS.

Készítette 's kiadta

M Á R T O N G Á B O R

Református Predikátor.

G y ö r b e n ,
Nyomtatott Streibig Leopold' betűivel. 1816.

NAGY MÉLTÓSÁGÚ GRÓF
VÁRKONYI
AMADE ANTAL
Ő EXCELLENTZIÁJÁNAK

Ő CSÁSZÁRI KIRÁLYI APOSTOLI FELSÉGE'
KAMARÁSSÁNAK, ÉS BELSŐ TITKOS TA-
NÁTSOSSÁNAK, A' LEOPOLD CSÁSZÁRI
REND' COMMENDÁTORÁNAK, A' FELSÉGES
SEPTEMVIRÁLIS FŐ-TÖRVÉNYSZÉK' KÖZ-
BÍRÁJÁNAK, ÉS TEKINTETES NEMES SZA-
LA VÁRMEGYE' FŐ ISPÁNYI HIVATALA'
BOLTS KÖRMÁNYOZÓJÁNAK.

NEM KÜLÖMBENN
TEKINTETES NEMES SZALA VÁRME-
GYE' NAGY TEKINTETŰ ÉS ÉRDEMŰ
KARJAINAK ÉS RENDJEINEK,
MINT A' KÖZJÓ' ÉS HASZNOS
IGYEKEZETEK'
HÍV PÁRTFOGÓINAK
BUZGÓ ELŐMOZDÍTÓINAK.

Nagy Méltóságú Gróf Kegyelmes Uram!

Tekintetes Karok és Rendeek!

Tsak az a' kegyes Leereszkedés és szemes Figyelmetesség-is, mellyel Excellentiád, 's a' Tekintetes Karok és Rendeek a' Gazdaságos Méhtartás' igazságos voltának megvi'sgállására Kiküldöttséget rendelni, ennek közre való botsáttatását pedig Mecaenási kegyességgel eszközölni méltóztattak: Excellentiád', 's a' Tekintetes Karok' és Rendeek' közjót előmozdítani kívánó Jó Szíveknek örökös Bizonyosságai lesznek. De különben-is az Igazgatói Böltseségnek, melly Excellentiáddal 's a' Tekintetes Karokkal és Rendekekkel velek született, tulajdona az, hogy semmit, még a' legtsékélyebbnek tetsző eszközt-

is szintúgy mint a' legfontosabb dolgot, próbálatlanúl nem hagyja, mihelyt azt a' tzel' előmozdítására a' törvényes úton hasznosnak lenni találja, — követvén azon teremtoi Böltsességet, a' melly a' kisked Méhet-is szint' olly tsuda mesterséggel alkatta, mint a' ropant nagyságú Elefántot; mind a' kettőt pedig a' Teremtés' tzeljainak elérésére szükségesnek látta. Annyival inkább, mivel a' legböltsebb Mesternek, a' Tapasztallásnak tanításából tudjuk, hogy sok magokban kitsinyeknek tetsző dolgok nagyokká 's fontosokká lesznek, mihelyt azok a' jóltévő kezeket a' köz tzelnek elérésére vezérlik. Melly

kegyes Pártfogása Excellenzíádnak 's
a' Tekintetes Károknak és Rendeknek
az én mindeneknek használni kívánó
tsekély igyekezetemet annál ditsőssé-
gesebben koronázza, mennél világosabb
az, hogy innen az önnön-haszon-ke-
resésnek még tsak gyanúja-is távol van.
Én pedig a' midőn tsekély Munkámat
hazafiúi háládatosságom' jeléül Excellen-
tziádnak 's a' Tekintetes Károknak és
Rendeknek mint a' Haza Oszlopinak,
annak edgyes Lakosai' javának szint'
úgy mint az egész Test' bódogsága' fá-
radhatatlan Előmozdítóinak, a' Tudo-
mányok' 's Mesterségek' Nagy-Lelkü
Barátinak ajánlani bátorkodom: edgy-

szersmind Excellentziád' 's a' Tekintetes Karok' és Rendek' virágzó 's hosszú Életekért a' Thrónus előtt esedezni meg nem szűnöm, a' ki örökös tisztelettel vagyok

Nagy Méltóságú Gróf

Kegyelmes Uramnak

A' Tekintetes Karoknak és Rendeknek

alázatos szolgájok

Márton Gábor.

ELŐBESZÉD.

A' Méhtartás igen nevezetes ága a' Gazdaságnak. Mert ha a' jószágban fekvő tőkepenz' érdekét a' Gazdaság' folytatására megkívánató költséggel edgyütt a' jövedelemből kivesszük: azt tapasztaljuk, hogy annak edgyik ága sem ad annyi hasznót, mint a' Méhtartás. A' honnan ha van valami, a' mit a' jó Gazda figyelmetességre 's próbára méltónak ítélt: azok között a' Méhtartás legelső leszz. A' mellyben nem a' terhes költség, hanem a' szellemesség, gondosság 's gyönyörködés folytatván a' gazdaságot: annál több hasznót vehet ebből akárki-is, mennél jobban ért ehez; mennél hűségesebben figyelmez a' mások' tapasztalására, 's mennél több gyönyörűséget talál a' Méhekkel való bánásban, — többet talál pedig a' szerént, a' mint azt érezni tudja, hogy mibe kerül a' jó Gazdának tiszta jövedelmet mutatni tudni, sőt ezt a' költség' nem nevelése mellett-is öregbíteni.

Minden gazdaságbeli theoriának a' praxison vagy tapasztaláson kell épülni; és tsak a' sok esztendei tapasztalás után ír Gazdaság' Theoriája álhatja-ki a' próbát, 's követhetik azt azon magános Gazdák haszonnal, a' kik a' mások' útmutatása 's tanácsadása szerint gazdaságjokat folytatni vagy azt jobbítani kívánják. Hogy akárki-is az olly gazdaságot tanítók' előadását haszonnal követhesse, a' kik magok vagy nem gazdálkodnak, vagy rossz gazdák: azt nem láthatni által, — valamint hogy a' Bétsi Nemzeti Gazdai Hivatal-is elmésen jegyzi-meg a' *Christ*' fordítójáról, hogy az nem tsak nem Méhész, hanem még tsak Méhe sem volt soha-is. Elbámúl a' dologhoz értő ember, ha az illy theoretikos Gazdáknak Munkáit olvassa, hogy mitsoda lélekkel mernek olly dologhoz nyúlni, a' mihez nem értenek; abban tanácsot 's útmutatást adni, a' mit soha sem próbáltak. Itt igaz ám az, hogy a' vak a' vakot vezetvén mind ketten verembe esnek. 'S így telik-bé az illy theoretikos gazdákon edgy tudós és tapasztalt Magyar Gazdának ezen jegyzése-is, hogy: „Ezek ha magok gazdáikká

„lesznek: még csak sárga répát sem tudnak „termeszteni.“

A' kézben forgó Méhes könyveknek nem edgy 's két napi, annyival inkább nem edgy estveli öszve meg öszveforgatása, hanem-tizen-öt esztendei tapasztalásom után határoztam magamat arra, hogy a' Méhtartásról írjak. Az előadásbann egyedül azt tartván előttem, hogy a' Méhtartással mint lehessen úgy bänni, a' mint a' szorgalmatos gazda abból mennél több hasznot vehessen: minden ezen tzelra nem használható vélekedéseket, 's vetekedéseket a' Méhekről, azoknak tojásaikról, hímjeikről, nyösténjeikről 's a' t. elhalgattam, — a' melyeket a' ki tsupa tudásért vagy elmefuttatásért olvasni kíván, a' sok kézben forgó Méhes könyvekben feltalálja.

Hogy ha Munkámat történetből azok-is kezekbe vévénn, a' kiknek a' Méhtartáshoz kedvek nintsen, ezt megútáló tekintettel éppen el ne vessék: eleibe tettem ennek némelly Jegyzéseket a' Gazdaságról, — nem ujjakat mind, de legalább a' követésre méltókat. Mert igaz, hogy sokat tudunk mi: de annál rosszabbúl van dolgunk, ha tudván valami jót,

még-is azzal ellenkezőt tselekszünk. Külömben-
is nem tagadhatjuk azt, hogy mi a' más Or-
szágokban gyakorlásban lévő Gazdaság' mód-
ját igen-is tudjuk: de hogy Magyar Országonn,
ennek fekvéséhez, földjéhez, 's egyéb álla-
potjához képest hogy kelljen jól gazdálkodni,
azt sokaknál praxisbann ugyan látjuk: de ezt
kimerítő gazdasági könyvünk kevés van. Mert
ha minden Országoknak minden gazdasági köny-
veiket magyar nyelvünkre által fordítjuk-is,
még a' Kalandáriumokban lévő Jegyzéseket sem
hagyván-el: még-is azzal a' Magyar Országi
Gazdaságon mind addig keveset jobbítunk, míg
ennek minden ágait a' Magyar földhöz, leve-
gőhöz, időváltozásokhoz 's a' t. a' tapasztalás
után úgy ki nem dolgozzuk, hogy azt a' Ma-
gyar Gazdák Magyar Országonn a' környülál-
lásokhoz képest kevés változtatással követhes-
sék. Minekutánna tehát sok Erdemes Hazafiak-
nak fáradhatatlan munkásságok után más Or-
szágok' gazdasági állapotjokkal, a' gazdaság-
ban tett előmenetelekkel, jeles találmánnyaikkal,
's tapasztalásaikkal eléggé megesmerked-
tünk; minekutánna látjuk, hogy minden virág-
zó Országok' szemei előtt a' legfontosabb tárgy,

's a' kintsnek kimeríthetetlen kútfeje a' Gazdaságnak jó karban lett helyheztetése 's tökéletesítése ; minekutánna tudjuk, hogy mindenfelé gazdasági Társaságok , 's a' gazdaságra ügyelő Commissiók vagynak : óhajtanunk kell, hogy Magyar Országban-is ezen Óriási munkában ne tsak edgy 's két ember mozogjon , hanem sok tapasztalt , tudományos 's szorgalmas Gazdákból , mint meg annyi *Chaptálokból* álló Társaság ennek minden ágait a' sok esztendei tapasztalás 's próba utánn úgy kidolgozza , hogy az azokról való előadásokat a' Magyar Gazda hasznos előmenetellel vehesse kezébe. Ti reátok apellálok itt a' Szőlőművelést kedvellő Gazdák ! a' kik *Chaptálnak* a' Francia Országai Szőlőművelésről írt betses Munkáját gyönyörűséggel olvassátok. Vallyon nem sokkal nagyobb gyönyörűség borítana e' el titeket , ha azon ti méltó óhajtástok-is még valaha bételne , hogy a' Magyar Országai Szőlőművelést-is ; mint a' ti tulajdon hasznotokat egyenesen érdeklő Munkát a' Hegyközi , Tokaji , Egri , Budai , Sexardi , Sopronyi , Somlai , Batsonyi , Balaton mellyéki 's más nevezetes bortermő Hegyeiken tett tapasztalások 's pró-

bák után kidolgozva kezetekbe vehetnétek, olvashatnátok, 's a' Szőlőművelésben az által tökéletesedhetnétek. Mert a' ki előtt az idegen dolgoknak esmérete-is kedves: mennyivel kedvesebbnek kell a' hazainak 's ötet érdeklőnek lenni. Avagy a' ki amazt megvetné-is: lehetetlen hogy ezt figyelmetességre 's követésre méltónak ne ítelné.

Jelenvaló Munkám a' Gazdaságnak edgy ágát a' Méhtartást tárgyazza. Előadtam ezt környülállásosan 's edgyügyűen, hogy a' ki ezt hasznára fordítani kívánja, minden további magyarázás vagy szóbeli útmutatás nélkül-is mind azt véghez vihesse, a' mit a' Méhekkal való bánásban véghez kell vinni a' végre, hogy abból a' Méhész mint Gazda hasznót vehessen. Az egész Munkának Printzípuma az edgy eresztéssel vagy az első Rajjal való megelégedés, és így az Anyaházak' kimetéllése. A' ki ezt elmúlasztja, az a' többi 's ebből következő hasznokra semmi fundamentomon sem tarthat számot. A' kasok' minéműségét sem nem disputálok, sem edgyiket vagy másikat senkire nem kötöm, mert ha tarisznyába veszi-is valaki Rajját, hogy úgy szóljak, csak az edgy
e r e s z -

eresztéssel elégedjen-meg, a' Méhtartásból kintset gyűjthet. A' mi az én Hármaskassaimat illeti: azoknak tsak a' Magazínok, a' herélés és kidobolás felett kívánok könnyebbséget 's hasznot tulajdonítani, a' mint ez a' 66. §-ból világos. Az előadásban az esztendőnek edgymás után következő Szakaszszait vettem-fel rendnek, a' Méhek' őszi vásárlásától fogva 's télre való eltételétől kezdvénn a' tavaszon 's nyáron által az őszi felverésig, — tsak azon okból-is, hogy a' Méhész az időnek rendi szerént legkönnyebben kereskedhetik benne. Avagy a' ki a' Méhekkal való bánásban még egészszen járattalan vólna: az idő szakaszszai szerént edgy edgy Részt ujra meg ujra megolvashat 's megtanulhat. A' tziel, a' gazdaságbéli haszon mind a' Gazdára mind a' Hazára nézve, hogy valamint a' Gazda a' Mézzel a' tzu'korért való költséget megkémmélhesse, avagy a' méz árann vegyen tzu'krot: úgy a' Hazába béhozandó tzu'kornak 's érte kiviendő pengő pénznek száma-is kevesedjen, avagy a' béhozott tzu'korért viszont mézet adhasson-ki.

A' ki azt gondolná, hogy én a' Tekintetes Nemes Vármegye' Deputatióját a' megvi'sgálás

végezt azért kértem ki, mintha edgy a Méhekkel való bánásnak egészszen új módját találtam volna az A' — tól fogva a' V — ig; és hogy a' sok tapasztalt Méhészeknek 's Méhes könyveknek hasznos találmánnyaikat lerontani, 's azok helyett egészszen másokat javasolni akarnék: az éppen úgy eltévesztené a' dolgot, mint az, a' ki azzal a' vélekedéssel volna, hogy ebben semmi új sins, hanem tsak az ez előtt feltalált 's tanátsolt módokat vettem praxisba. A' Tekintetes Nemes Vármegyéhez bényujtott kérelem-Levél ebben legnagyobb világosságot ád, a' mellyben magamat ekképpen fejeztem ki: „A' Méhtartás a' Magyar Országi Gazdaság, „nak igen nevezetes ága, — a' melly három „annyinál-is több hasznat ád, mint a' Gazda- „ságnak akármellyik más ága. — A' mint hogy „találtam-is fel ebben olyanokat, a' mellyek „az azokkal bánók előtt még eddig vagy egész- „szen, vagy rész szerént esméretlenek voltak, „vagy azoknak hasznos voltokat kétségsbe hoz- „ván gyakorlásba nem vették.“ — Következésképpen a' Tekintetes Deputatio' kikérésében nem a' volt a' tziel, hogy mindent ujjat mutassak, mert az képtelenség. Hanem

1-ször az, hogy azt megmutassam, hogy a' Méh-tartás a' Gazdaságban leghasznosabb, — a' mint ezt az edgy kasból hat esztendő alatt bevett 1256 for. 30 kr. tiszta haszonnal reménylem hogy meg-is bizonyítottam.

2-szor az, hogy azt megmutassam, hogy a' Méh-tartásból mi haszon van, ha azt gazdasági Calculusra vesszük, — mert ezt még edgy Magyar Méhész sem tselekedte.

3-szor az, hogy a' mit már mások feltaláltak, 's könyveikben javasolnak, de azok a' falusi gazda Méhészek előtt esmeretlenek, azokat esmeretesebbekké tegyem.

4-szer az, hogy a' mellyeknek hasznos vóltokról sokan kételkednek 's ugyan azért azokat gyakorlásba nem vették: én azoknak hasznos vóltokat a' Tekintetes Deputatio előtt a' próbából megbizonyítván, azoknak követésére mások-is indíttassanak.

5-ször az, hogy uj találmányomat-is bemutatván azt a' Tekintetes Deputatio megvi'sgálja, a' millyen p.o. a' Hármaskas; a' tsere; a' meganyátlanodott kasokkal való bánás; a' meddővé való tevés; az Anyaméheknek a' téli penésztől 's betegségtől való megmentése a' téli

toldás által; a' Gazdaság Printzípiuma; a' raj mézzel való élés a' kávé ivásban tzúkor helyett, 's a't.

6-szor az, hogy a' mit más feltalált, én azt tökéletesebbé tegyem.

Meglehet azomban az-is, hogy van olyan a' mit én-is feltaláltam, azomban már más-is feltalálta ez előtt, — a' nélkül hogy én azt tudtam volna: és így magam találmánnyának nevezem, a' mi nem megbotsáthatatlan bűn. Én Sieklert, Matuschkát, Schírákot, Riemet, Janschát soha sem olvastam: de azért meglehet hogy sokakban megedgyezünk. De ha olvastam volna-is: soha ugyan azon nagy Emberek' találmánnyaik a' Magyar falusi gazdáknál közönségesek nem lesznek, hanem ha a' Magyar Méhes könyvek által. Edgy szó mint száz, én a' Theoretikos Méhészségre nem adok semmit, mert a' mellett éhel-is meghalhat valaki: hanem a' ki a' tapasztalásból legtöbb hasznót tud mutatni: azt tartom gazdaságos Méhésznek.

Említést tettem edgy két szóval a' Magyar Országi Méhtartás Literáturájáról-is. Végre pedig edgynéhány megfejtésre méltó Kérdéseket tettem fel. Írtam Köveskálon Detzember 15-kén 1815.

~~~~~*~*~*~*~~~~~

A gazdaságos Méhtartás'
F o g l a l a t j a.

~~~~~*~*~*~*~~~~~

I. S z a k a s z.

A' Gazdaságról való Értekezés.

1. §. A' Gazdaság' meghatározása.
2. — A' Gazdaság' Printzípiuma.
3. — A' házi és külső Gazdaság.
4. — A' gazdasági Calculus.
5. — Mikor haladhatja-meg a' Költség a' Jövedelmet?
6. — Mellyik ága hasznossabb a' Gazdaságnak?
7. — A' gazdasági szerszámokról.
8. — A' Gazdaságban a' fősvénység veszedelmes.
9. — A' Gazdaságban mindennap véghez kell azt vinni a' mit tsak lehet.
10. — A' Gazdának tudni kell a' Gazdasághoz.
11. — A' Gazdasághoz való tudás theoretikus és praktikus.
12. — A' Gazdának vígyázónak kell lenni.
13. — A' Gazdaságnak belső bétének kell lenni.

14. §. A' Gazdaságot a' munkás élet tökéletesíti.
15. — A' Gazdaságot a' birtokoknak bátorsága előmozdítja.
16. — A' károknak közönséges felosztása.
17. — A' Gazdaság' szükségessége.
18. — A' Gazdaság kötellessége minden embernek.
19. — A' Gazdaságnak sokféle ágai.
20. — A' Szántásvetésről.
21. — A' Marhatartásról.
22. — Az Erdőnevelésről.
23. — A' Szőlőművelésről.
24. — A' Tőkepénzel való gazdálkodásról.
25. — A' Méhtartásról.
26. — A' Méhtartás legkevesebb költséggel jár.
27. — A' Méhtartás a' házi költségen sokat segít.
28. — A' színmézzel mennyit és mi módon lehet tzu'kor helyett gazdálkodni.
29. — A' Méhtartás sok hasznót adhat az Országoknak.
30. — A' Méhtartást mi módon lehetne virágzóvá tenni.
31. — Magyar Országának alkalmas volt a' Méhtartásra.
32. — A' Méhtartással gazdálkodhatnak a' Földes Uraságok.

- 33. §. A' Méhtartással gazdálkodhatnak a' köz Nemessek.
- 34. — A' Méhtartással gazdálkodhatnak a' Papok.
- 35. — A' Méhtartással gazdálkodhatnak a' közönséges gazdák 's jobbágyok.
- 36. — Ellenvetések.
- 37. — A' Méhtartásból való haszon.

II. S z a k a s z.

A' Gazdaságos Méhtartás' előadása.

I. Rész. A' Méhtartásnak okos tzéljáról.

- 1. §. A' Méhtartásnak tzélja.
- 2. — A' Méhtartásnak Printzípiuma.
- 3. — A' Méhtartásnak sokféle módjai.
- II. Rész. A' Méheknek esméréséről és tulajdonságaikról.
- 4. §. A' Méhek mitsoda állatok?'
- 5. — A' Méhek háromféle Neműek.
- 6. — A' Méhek sok ezeren tesznek edgy társaságot.
- 7. — Az egész kas méh élete tsak az edgy Anyától függ.
- 8. — A' Méh legelsőben-is a' helyt tanulja meg, a' honnan kijön.
- 9. — A' Méh bogár származása.
- 10. — A' Munkás Méhek' és a' Herék' kiköltésének helye a' lépekben.
- 11. — Az Anyák kiköltetésének helyei és az Anyaházak.

12. §. A' Méhek szorgalmatosok.
13. — A' Méhek szorgalmatosságának tzelja.
14. — A' Méheknek más tulajdonságaik.
- III. RÉSZ. A' Magméheknek vásárlásáról.
15. §. A' Magméheket venni kell.
16. — A' Magméheknek tavaszi vevéséről.
17. — A' Magméheknek nyári vevéséről.
18. — A' Magméheknek őszi vevéséről.
19. — A' Magméhek' vevésének regulái.
20. — Mienn kell Magméhet venni?
21. — A' Magméhek' elvivésének regulái.
- IV. RÉSZ. A' Magméheknek v. Anyakasoknak téli gondviseléséről.
22. §. A' Méheknek téli állapota.
23. — A' Méheknek téli helye.
24. — A' Méheknek téli gondviselése.
- V. RÉSZ. A' Méhesnek elkészítéséről.
25. §. A' Méhes' építésének ideje.
26. — A' Méhtartáshoz a' sok költséggel épült Méhes nem edgyátaljában kíván-tatik-meg.
27. — Méhesnek akármeltyik hely-is jó.
28. — A' Méhes építésben mi jön kérdésbe?
29. — A' Méhesnek legjobb helye.
30. — A' Méhesnek Fekvése.
31. — A' Méheknek legelője.
32. — A' Méhesnek Formája.
33. — A' szegény ember' Méhesse.
34. — A' Méhes építésbenn előjövő Kérdések.

35. §. A' Méhesnek hátulsó v. derék Fala.
36. — A' három soros Méhes, és a' kasoknak sűrű öszverakása.
37. — A' két soros Méhes, és a' kasoknak illendő távolsága.
38. — A' kasok' száma edgy Méhesben.
39. — A' Méhesnek belső elrendelése.
40. — A' padokat tartó ágasok.
41. — A' padok' magassága.
42. — A' Méhes' teteje.
43. — A' kasok Fedezése a' nap és az eső ellen.
44. — Ollyan Méhes, a' mellybenn a' Méhek télre-is ott hagyatnak.
45. — A' Méhesnek ajtaja.
46. — A' Méhesnek bekerítése.
47. — Az üres kasok' helye.
- VI. RÉSZ. A' Méhkasokról.
48. §. A' Méhkasoknak sokféle neveik.
49. — Mellyik kas jobb a' másiknál?
50. — A' Méhkasoknak formája.
51. — A' Méhkasoknak nagysága.
52. — A' Toldások.
53. — A' kasoknak bővsége.
54. — A' Keresztfák.
55. — Az aldeszka.
- VII. RÉSZ. Az úgy nevezett Magazin kasokról és a' Hármaskasokról.
56. — Előre való Jegyzés.

57. §. A' méz elvevésének sokféle próbái.
58. — A' Herélés.
59. — A' tóldás' elvétele.
60. — A' Kidobolás.
61. — A' Magazín kasok.
62. — A' meddő kasokkal való gazdálkodás.
63. — A' Hármaskasok.
64. — A' Hármaskasok' feltalálása.
65. — A' Hármaskasokkal való bánás.
66. — A' Hármaskas jobb a' Herélésnél, a'
Magazínnál és a' kidobolásnál.
- VIII. RÉSZ. A' Méhek' tavaszi kieresztéséről, 's
körülbírtók való foglalatosságokról a'
rajzásig.
67. §. A' Méhek Februárius végénn.
68. — A' Méheknek szokott helyeikre való
visszatevése.
69. — Az Anyakasoknak Mártziusi megtisz-
togatása.
70. — Mártziusi etetése a' Méheknek.
71. — Az Anyaméheknek Mártziusban való
kieresztése.
72. — A' repülő lyukak kieresztéskor.
73. — A' Méhes' eleje szalmával meghintve
Mártziusban.
74. — Visszálódás a' Méhek' jó állapotja eránt.
75. — Az Anyátlanságnak megesmertető je-
lei tavasszal.

76. §. A' meganyátlanodott kassal való bánás tavasszal.
77. — A' lépek' megtisztogatása Aprilisban.
78. — A' hitvány Anyakasoknak tsere által való megjavítása.
79. — A' Méhesben való víztartás és sózás.
80. — Az Anyakasok' tisztogatása minden két hétben.
81. — A' Méhek' megrekesztése rossz időben.
82. — A' meddőkké tejendő kasoknak kirendelése.
83. — A' Méhes elejének kitisztítása.
- IX. RÉSZ. A Tolvaj Méhekről.
84. §. A' tolvaj Méhek.
85. — A' tolvaj Méhek' megesmertető jelei.
86. — A' tolvaj Méhek' kártétele.
87. — Honnan valók a' tolvaj Méhek?
88. — A' tolvaj Méhekkal való bánás.
89. — Legbizonyosabb orvosság a' tolvaj Méhek ellen.
- X. RÉSZ. A' Rajzást megelőző környülállásokról, és a' Raj' befogásához megkívántató eszközökről.
90. §. Mi a' rajzás a' Méhekre nézve?
91. — A' Herék' járása.
92. — A' porzás.
93. — Az Anyakas' jóságának megismerése.
94. — A' Méhek' zúgása a' repülőlyuknál.
95. — A' Méhek' kiinnülése.

96. §. Az eresztésre való vígyázás vagy a' Méhek' Örzése.

97. — Az eresztésnek megesmertető jelei.

98. — A' Raj' befogásához megkívántató eszközök.

XI. RÉSZ. A' Rajok' befogásáról v. kasba vevéséről, és az Anyaházak kimetélléséről.

99. §. A' Raj' kijövése a' kasból v. az Eresztés.

100. — A' Raj' befogásakor a' Méhésznek segítség kell.

101. — Mikor a' Raj kezd tódulni ki a' kasból, és az Anya a' kas előtt el nem esik, a' Méhész kötelessége.

102. — A' Rajt nem kell kinn hagyni estvéig.

103. — Mikor a' Raj az Anyakásra vissza megy.

104. — A' Raj' bévevése külömbkülömbféle helyekről.

105. — Ha a' Raj' Anyja a' kas előtt leesik, mit kell tselekedni?

106. — Ha két 's három Anyakas-is ereszt edgyszerre, mit kell tselekedni?

107. — A' Rajok' Öszveszállásának akadályoztatása.

108. — A' Raj befogásának mindenféle módjait előadni nem lehet.

109. — A' másod 's harmad Raj' megakadá-

joztatásának v. az Anyaházak' kime-
télésének hasznai.

110. §. Ellenvetések.

111. — AzAnyaházak kimetéllésének módja.

112. — A' Herék' lenyakazásáról.

113. — A' másod 's harmad Raj' visszave-
résének módja.

114. — Ereszt-e még abban az esztendőben
az Anyakas, ha edgyszer kieresztett
vagy az Anyaházak kimetéltettek?

XII. RÉSZ. A' Méhekkal való bánás a' Rajzás
után.

115. §. A' Rajt rossz idöben etetni kell.

116. — Hogy kell a' Rajt meddövé tenni?

117. — Ha a' Raj meganyátlanodik mit kell
tselekedni?

118. — Ha az Anyakas eresztés után meg-
anyátlanodik mit kell tselekedni?

119. — Az unoka Raj' megakadájoztatásá-
nak módja.

120. — A' Herék' kiölettetése.

121. — A' kijárólyukak Augusztusban.

122. — A' rossz kasnak megjavítása tsere
által eresztés után.

XIII. RÉSZ. A' Méhek' felveréséről.

123. §. A' Méhek' felverésének ideje.

124. — A' Magméhek' kiválasztása.

125. — A' Méhek' felverésének módja a' kö-
zönséges kasokban.

XXX A' gazdaságos Méhtartás' Foglalatja.

126. §. A' Hármaskas' első szakaszsa' leve-
vésének módja.

127. — A' mézes léptábláknak kiszedése.

128. — Az üres kasok.

129. — A' szinméz kiszűrése.

130. — A' Viasz' készítése.

131. — A' méz' kiszűrése 's a' viasz' kipré-
selése.

XIV. RÉSZ. A' Méhtsipésről, a' Méhek' ellen-
ségeikről és nyavalyáikról.

132. §. A' Méhtsipésről

133. — A' Méhek' ellenségeiről.

134. — A' Méhek' nyavalyáiról.

135. — A' próba legjobb bizonyosság.

XV. RÉSZ. Tekintetes Nemes Szala Vármegye'
Tekintetes Kiküldöttségének Jelentése
a' gazdaságos Méhtartás' megvi'sgálá-
sáról.

XVI. RÉSZ. A' Magyar Országi Méhtartás Li-
teratúrájáról edgy 's két szó.

XVII. RÉSZ. A' megfejtés végett feltett Kér-
dések.

GAZDASÁGOS
MÉHTARTÁS.

I. SZAKASZ
A' Gazdaságról való Értekezés.

1. §. A' Gazdaság' meghatározása.

Gazdaságnak nevezzük széles értelemben azon tevékenységet vagy munkát, a' melly által hasznot vagy nyereséget hajtunk be. A' szántásvetés, baromtartás, szőlőművelés, kereskedelem, a' pénznek interesre való kiadása, a' mesterség, kalmárság, napfámba való dolgozás, méhtartás, 's több e' félék, mind a' gazdasághoz tartoznak, mivel ezekbenn a' cél az, hogy ezekből iparkodásunk' jutalmául hasznot vegyünk. Még a' Hivatalviselést-is ide lehet számlálni, — kivált ha az a' terhes munka' betséhez képest jól volna organizálva, — mivel abbann-is az utolsó cél a' haszonvétel, Minervának ama mondanása fzerént: Minden ditsőség keresés bolondság, ha csak hasznunk nints benne. *Nisi utile quod facimus stulta est gloria.*

2. §. A' Gazdaság' Printzípiuma.

Valamint minden Tudománynak van bizonyos Printzípiuma, a' mellyre az minden állatásait építi, 's a' mellyhez törvényeit szabja: úgy a' gazdaságnak-is illy tagadhatatlan 's mozgíthatatlan Printzípiumának kell lenni. A' természeteti Juss a' *Neminem laede-n*, 's *Suum cuique-n*; az Erköltsiség a' törvény közönségességénn épül 's áll fenn. A' Gazdaság' Printzípiuma-is csak e' lehet: *Mennél kevesebb költséggel mennél több jövedelmet hajtani be*. Vagy: *Több legyen a' jövedelem, mint a' költség*. Következésképpen

1. A' hol a' jövedelem csak annyi, mint a' reá tett költség: ott semmi gazdaság sints, — minden tselekedet haszontalan időtöltés. *Mouet se sed non promouet*. Seneca.

2. A' hol a' költség a' jövedelmet meghaladja: ott nem csak hasznos gazdaság nints, hanem kárvallás-is van, — a' minek elfzegényedés a' vége, — mint az élőfa, ha több nedvességet ad ki, mint a' mennyit a' gyökerek 's levelek által bévefz; megsárgulván elfárad.

3. Jó gazda az, a' kinek jövedelme több a' költségnél, — 's jobb jobb gazda minden a' fzerént, a' mint a' költség' kevesítése mellett-is a' bizonyos jövedelmet behajtja; vagy a' költség'

ség' nem nevedése mellett-is a' jövedelmet szaporítja. — Az Uradalmi Tisztek akkor lesznek jó gazdák, ha azt esztendőről esztendőre bebizonyíthatják, hogy vagy a' jószág belső becsét nevelték, 's azt javították; vagy a' jövedelmet a' költség' nevelése, a' jobbágyok' terhelése nélkül szaporították.

4. Az utolsó tétel, a' mire minden okos gazdának törekedni kell, ez: A' költség' kevesítése mellett-is a' jövedelmet szaporítani; edgyszersmind a' sok munkát kevéssel megkémélni. A' mit a' gazda ha gazdasága' folytatásában szüntelen szeme előtt tart, bár ezt mindenben el nem érheti-is: de csak ugyan az erre való törekedés gazdaságát időről időre tökéletesebbé teszi.

3. §. A' házi és külső Gazdaság.

A' Gazdaságot helyesen különböztetjük meg *házi és külső* gazdaságra. *Külső gazdaság* az, midőn jószágunkból, kereskedésünk-ből, mesterségünk-ből, hivatalunkból jövedelmet hajtunk be, a' mint ennek Printzípiumát közelébb előadám. *Házi gazdaság* az, midőn jövedelmünkkel úgy gazdálkodunk, hogy azzal beérjük, — sőt az előre el nem látható 's megeshető szükség' pótolhatása végett maradjon-is valami. Ennek Printzípiuma amaz igen esméretes arany mondása az Ethikának: *Költségcd'*

mérsékeld jövedelmedhez. Hogy tehát valaki jó házi gazda 's gazdaaszfzony lehessen: szükséges az esztendei bizonyos jövedelmet tudni, 's a' házi rangot, öltözetet, asztalt, tseléd tartást, 's mulattságokban való részvevést a'hoz alkalmaztatni.

De talán azt mondod: Ki vesződik ezzel? ki ér erre reá? — Az, a' ki magát, háza-népét, 's Familiáját a' jó házi gazdaság' tartásával időről időre bolderabb állapotbann helyheztetni kívánja. Kötelelsége ez mindennek a' ki maga gazdája, — annyival inkább ha gyermekei 's tselédjei vagynak. Szégyeneljék-meg itt magokat azok a' pazérló gazdák 's gazdaaszfzonyok, a' kik a' mindennapi költségben semmi bizonyos határt sem esmernek; a' rang fellevésben jövedelmeikre 's a' telhető költségre semmit sem ügyelnek; a' kik azt sem tudván, mi légyen esztendei jövedelmek, úgy költenek, mint ha jövedelmeknek száma sem volna, 's esztendőnként nem csak szép jószágok' jövedelmével be nem érik, hanem több több adósságokat-is tsinálnak, — mintha bizony attól olly könnyű volna megfzabadúlni, mint a' ráknak a' holdnaponként elvetendő lábától. Sok Familiák skeletoni az illy roszfz házi gazdaságnak.

4. §. *A' gazdasági Calculus.*

A' külső gazdaságban, hogy az igaz jövedelmet megtudhassuk, mindent Calculusra kell venni. E' nélkül, kivált a' tapasztalatlan gazda, igen hamar megtsalja magát, 's hasznót hiszen ott-is, a' hol valósággal kár van. Ha a' kalmár jó számadó könyvet nem tart; ha a' kereskedő mindent fel nem jegyez; ha a' mesterember ételét, italát, ruházatját, ház árendáját fel nem szám-lálja: mi módon szabhatja-ki igazán portéká-ja' árát, hogy meg-is élhessen; de a' nagy drá-gaság által-is a' vevőket magától el ne idege-nittse. Így van a' dolog a' mezei, réti, 's szö-lői gazdaságban-is. A' Calculusban legelső a' jószágban fekvő Capitalis' interesse, — mert ha az a' Summa interesen vólna: a' törvényes in-teres minden utánna teendő költség nélkül be-jönné. Vagy ha adósság fekszik a' jószágon, a' mellytől interest kell fizetni: annyival in-kább fel kell ezt számlálni, hogy a' költség mellett ez-is kijöjjön, — sőt maradjon-is vala-mi a' tereh' kifizetésére. Azután a' reá tett költség, napszám, utánna való fáradság 's a' t. A' jövedelem' felszámlálásában sem kell pedig semmit-is elmellőzni; — 's a' kettőt öfz-vehasználtván láthatja egyedül a' Gazda a' *Sta-tus quo*-t, — a' gazdaság' mivoltát, 's igazít-hatja úgy, a' mint az okosság, előrelátás, 's

tapasztalás vezérli, hogy valósággal gazdálkodjon. Az ebbéli pontosság valamint azt értésünkre 's érzésünkre adja, hogy mennyi munkába kerül jövedelmet mutatni tudni: úgy annak megbetsülésére, 's a' költségnek a' jövedelemhez való alkalmaztatására, edgy szóval a' jó gazdaságra-is szoktat. A' ki azt nem érzi, hogy hogy keresik a' pénzt; érzéketlenül el-is fetsérli az azt igen könnyenn. Innen lehet azt a' közönséges példabefzédet-is kimagyarázni, hogy a' keresményt ha a' Fiú megbetsüli, nagy fzerentse: az unoka pedig többnyire elpazérolja.

5. §. *Mikor haladhatja meg a' költség a' jövedelmet?*

Vagynak a' gazdaságbann olly esetek, a' mellyekben a' költség a' jövedelmet meghaladja, és még-is nem roszsz, hanem jó gazda volt a' Gazda. Megesik ez, a' közönséges terméketlenségnek, szárazságnak, sok elsőnek, jégnek, késői fagynak, 's más előre el nem látott vefzedelemnek idején: de a' melly, miyel tölünk nem függ, arról nem-is tehetünk. Tsak azon gazdaságbeli károkról tartozik a' Gazda felelni, a' mellyek az ő gondatlanságának, vigyázatlanságának, restségének, korhelységének, 's dologtalanságának termélfzeti következési, — valamint hogy azon szenvedések 's nyomorúságok ellen, a' mellyeket valaki önnön erkölts-

telensége által vont magára, senki sem zúgó-lódhatik. De megesik ez még akkor-is, mikor valaki a' jószág' javítására 's gyarapítására költ, p. o. ha a' sovány szőlőt kövéríti, bujtatja, dönteti, többször kapáltatja; szántóföldjét trágyázza; a' posványos rétekbenn árkokat mettet; az erdőt tisztozogatja, 's a' t. Ezen esetekben bár meghaladja-is a' költség a' jövedelmet: az semmit sem tesz, mert akkor meg a' benne fekvő Capitalis nevededik, — úgy hogy a' szőlő, a' szántóföld, a' rét, az erdő ezután többet ér, — a' mellett hogy az illy javítás a' reá tett költséget a' következő éftendőkből sokszoros intereffel szokta kiadni.

6. §. *Mellyik ág a' hasznosabb a' gazdaságnak?*

A' gazdasági Calculus arra-is megtanítja a' Gazdát, hogy a' gazdaságnak mellyik ágából veszi ő több hasznat kevesebb költséggel, és így hogy mellyiket gyakorolja a' másik felett. Ritka az a' szereztes fekvésű hely a' természetben, a' hol a' gazdaságnak minden ágát edgy forma haszonnal lehetne folytatni. A' hol a' birka' tartás többbe kerül, mint a' mennyi hasznat az ad: nagy gyávaság volna ott birkát tartani. Szinte így mi haszon vagyon ott a' gulya-tartásból, a' hol az a' gulyás' fizetését, 's három vagy négy pár befogni való tinót alig ad éft-

tendőnként ? A' sörtvés' tartás , ha azt télen, nyáronn a' kamarából kell etetni, semmi hasznára sints a' házi gazdaságnak. A' roszfz bortermő szőlők elfzegényítik a' birtokosokat. A' honnan az okos gazda a' gazdaságnak mindenkor azon nemeit választja, a' mellyekből ő a' földnek természetéhez, a' helynek fekvéséhez, 's más környűlállásokhoz képest legtöbb hasznót vesz be; letesz pedig azokról, a' mellyekből még inkább kára lenne.

7. §. *A' gazdasági szerfszamokról.*

A' gazdasági Calculus még arra-is megtanítja a' Gazdát, hogy azon sokféle szerfszámok, machinák öntözö ládák, kapálló ekék, tséplő eszközök, gyűjtő szerfszámok, kazányok 's t. e' félék közül mellyiket lehet a' gazdaságban előmenetelesenn használni, — mert hogy azokat csak azért, hogy a' gazdasági könyvek javasolják, megszerezze, vagy leszfz azokban használna vagy nem, nagy edgyűgyűség vólna. Tele vagynak ilyenekkel az ujjabb gazdasági könyvek, 's tudósítások. Ezeknek feltalálói sokakban csak azoknak lehetőségekről győzettetvénmeg, igen nagyon komendálják azokat, mint a' mellyekkel öntözni, kapálni, tsépelni, gyűjteni valósággal lehet. El-is hifzem én azt hogy lehet: de ez még nem elég. Mert a' lehetőség mellett azok többnyire annyiba kerülnek, hogy az

azokra tett költség az azok által elfközlött hafzonból soha sem jön ki, — következésképpen nem hafznára, hanem kárára vagynak a' gazdaságnak. Mi hafznom van nékem abban, hogy tíz forint hafznot húfz forint költséggel nyerjek-meg? Nem jobb é a' tíz forint hafznot elvezteni, 's húfz forint költséget megkéméllenni, mint ezzel tíz forintot nyerni-meg, a' mikor valósággal tíz forint örökös kár van. *)

8. §. *A' Gazdaságban a' fösvenység veszedelmes.*

Azt mondja a' köz példabeszéd: *Rest két-szer jár, fösvény többet költ.* Igaz ez az életnek sok történeteibenn, igaz a' gazdaságban-is. Ha a' gazda jófzágára fösvényül költ: az-is fösvényül fizeti vízfzfa a' hafznot; 's ha Calculusra megy a' dolog: többnyire több lesz a' költség a' jövedelemnél. Az okos takaréksfág valamint mindenbenn, úgy a' gazdaságban-is sfép és sfükséges; a' fösvenység ellenbenn utálatos és veszedelmes. Örízkedjen hát a' gazda a' fösvenységtől; költse reá a' gazdaságra azt bát-

*) Azt mondja edgy nagy tapasztalású Gazda, hogy a' theoretikos gazdák által kitalált machinák mind addig tsak a' Poéták' fzárnyas lovaikhoz lefznek hasonlók, míg azt a' tapasztalás által meg nem bizonyítják, hogy azon hafzonból, a' melyet azok adnak, a' reájok tett költséget kivévén, marad valami nyereségül.

rann a' mit kell és szükséges, hogy az jó karban légyen, 's ne féljen, mert az azt sokszoros nyereséggel adja vizfza. Két hold megrágyzott föld, mindenkor több hafznot ad, mint négy sovány, pedig ezekre két annyi munka megy reá. Edgy pár jó húsbann 's erőben lévő ökörnek, tehénnek több hafznát lehet venni, mint négy görtsnek, pedig ezeknek tartása többbe kerül mint amazoké. Száz jól tartott birka több gyapjút ad, mint két száz rongyos, pedig ezekbenn a' Capitális két annyi, 's a' páfzor fizetése mind edgy. A' jól mívelt szőlőből két 's három annyi bort el lehet adni, mint a' rofsz munkában lévőből, pedig a' Capitális és a' költség közt kevés a' külömbség. Kivált mikor már a' termésnek 's kéfz hafzonnak betakarása forog kérdésben: már akkor edgy 's két garasban fösvénykedni megbotsáthatatlan bűn. A' mint hogy az illy fösvény gazda igen sokszor meg-is lakol fösvényiséért. *)

*) P. o. Jelen voltam edgyfzer két egymás fromszédságában szőlőt bíró gazdák szüretjénn. A' fzedők igen vonyódva mentek annyi fizetésért, mint a' mennyibenn hívattattak. Ezt látván az edgyik gazda, mindjárt az első nap estvéjénn edgy garafsall többet ígértetett a' fzedőknek. Három nap annyi fzedője ment, hogy szüretjét hamar 's jó idővel elvégezte. Három forintal került többé a' szüret, mint külömbenn került volna. A' másik gazda fösvénykedvénn nem adott többet a' fzedőknek, mint a' mennyibenn előfzför hi-

9. §. *A' Gazdaságban mindennap véghez kell azt vinni, a' mit csak lehet.*

Azt mondja az Írás, hogy *a' jó alkalmazottságot áronn-is meg kell venni*. Hová lehetne ezt az okofság' reguláját helyesebben alkalmaztatni, mint a' gazdaságra, hogy a' jó gazda a' jó időt még áronn-is megvegye. Azt tartja a' köz példabeszéd-is: *A' mit ma megtehetsz, azt holnapra ne halaszd*. A' gazdaságban való munkálkodásnak 's a' gyümölds betakarásnak az alkalmazatlan idő sokszor sok hátramaradást okoz, még pedig szembetűnő károkkal. Mi lehetne hát a' jó gazdának fontosabb kötelessége, mint hogy a' jó idővel mind a' munkáltatáson, mind kivált a' gyümölds 's kész haszon betakarásonn egész erővel rajta legyen. Hány példák vagynak, hogy a' rest gazda a' máról holnapra való hallogatással, a' lafsú szufzogással fele jövedelmét 's munkája hasznát-is elvesztette, — a' mikor a' serény 's iparkodó szom-

vatta. Alig kapott naponként három vagy négy szedőt. Azomban megjött a' sok eső, két hétnél tovább kínlódott a' szürettel, — még sem tudta elvégezni. Vallott legalább tíz vagy tizenöt akó bor kárt-is, hullott ha ő is edgy garafsal többet adott volna a' szedőknek, 's mintedgy négy vagy öt forintért nem fosványkedett volna; négy 's öt nap a' szüretet elvégezhetette volna, bora-is tíz 's tizenöt akóval több lett volna, 's a' sok vesződségtől-is ment lett volna.

széd a' jó idővel mindenét kár nélkül betakar-
ta. Kár az olly uradalmi Tifztnak a' kenyér,
's nem méltó a' fizetésre, a' ki sokszor vagy a'
maga könnyebbségeért, mulattságban való rész-
vevéért, vagy hogy még edgy 's két hold ara-
tatlan, vagy gondatlanságból, vagy a' mi leg-
inkább megesik, azért, mivel ő a' következő
kárt 's veszedelmet soha sem érzi, a' dézmálást,
a' fzéna 's gabona betakarást, a' szüretet 's a' t.
jó idővel hallogatja. Azomban kinn éri a' rofsz
idő, 's a' termésnek nagy része kitsirádzik, el-
rothad, 's haszonvehetetlenné lesz, — a' melly-
ből az Uradalomnak-is, de kivált a' munkás
jobbágyinak keserű a' kára. De még az olly bir-
tokosnak-is kár a' jószág, a' ki a' gazdasághoz
csak immel ámmal látván, dolgait edgy napról
más napra addig hallogatja, még a' jó időből
ki fogy, mindenbenn hátra marad, nem dolgo-
zik, hanem csak tekereg 's jószágát bitangolja,
míg végre azt elpufztítja, magát pedig gyerme-
keivel edgyütt koldusokká téfzi.

10. §. *A' Gazdának tudni kell a' gazda- sághoz.*

Kell annak a'hoz tudni, a' ki mivel akar
bánni. A' gazdaságnak akármelly ága sem lehet
hasznos, ha csak az azzal bánó annak minden
részét, oldalát, módját, munkáját, mesterségét,
törvényét nem tudja; az időre, a' környülál-

lásokra 's a' történetre tsak azt bízvann, a' mit az emberi erő, okosság, 's előrelátás meg nem tehet. A' kisebb birtokosok, a' kik magok a' Gazdák, a' minden esztendei tapasztalást, mint legböltsebb tanító mestert úgy nézzék, mert ez az a' mi tehet egyedül akár kit-is jó gazdává. De e' mellett a' már tapasztaltabb Gazdák tanátsát 's példáját-is követni el ne mulasztják; és ha a' gazdasági könyveknek olvasása-is ide járul: az idők 's esztendők nevededése szerént jobb jobb gazdákká lesznek. Tudatlanul születünk mindnyájann a' világra. A' tanítás, a' példa, a' tapasztalás, a' józan értelem által való okoskodás, 's az önnön iparkodás, — ezek azok, a' mellyek bennünket akármelly tekintetbenn-is formálnak 's tökéletesítnek. A' nagyobb birtokosok, Uraságok, a' kik gazdasági Tiszteket tartanak, tsak azokat méltóztassák erre a' kenyérre, a' kik ahoz tudnak, vagy legalább azt megtanulni készek, 's iparkodnak. *Fac me talem, talis ero*, — az az, tsak lehetsék valami Hivatalviselővé, mindjárt tudok a'hoz a' Hivatalhoz, — ezt szokták az emberek sok esetekben mondani. Lehet-is ezen mondásnak valamely részben igazsága: de tsak azokra nézve, a' kik már tudnak, tanulni készek, 's magokat alkalmaztató hajlandósággal bírnak. Sok esztendei tapasztalás és munka tehet akárkit-is jó gazdává. A' honnan a' jó gazda Tiszteket

megbetsüini, azoknak holmi tsekélysegeket, (mert hiszen mindnyájann emberek vagyunk) elnézni; a' magoknak való tsekély gazdálkodást (ha ez az Uraság' kára nélkül esik meg) megengedni; holmi mende monda árulkodásra el nem bortsáttani, annál szükségesebb, mennél bizonyosabb az, hogy ilyeneket nem minden borkorban találhatni. *)

11. §. *A' Gazdasághoz való tudás theoretikos és praktikos.*

A' Gazdasághoz való tudás theoretikos és praktikos, valamint annak tanítása-is. Mivel pe-

*) Kérdésbe teszi azt edgy nagy tapasztalású Gazda, hogy valyon az ollyan Tifzttől várhat e' az Uraság több hafznot, a' kinek még tsak edgy hold kukoritzával vagy edgy akó borral, vagy edgy kas méhvel való gazdálkodást sem enged - meg; — még a' Feleségének sem: mint a' melly Tifztnak ez szabadságában áll, tsak az Uraság kára nélkül esen-meg. Azt tartják sokann, hogy amannak ingyen sints annyi kedve a' gazdasághoz, mint emennek. Kéttség kívül hát az Uraságnak sem hajt az annyi hafznot mint ez, — nem említvén itt azt, hogy emezt mint-edgy a' szükség-kényszeríti arra, hogy törvénytelen útonn, az Uraság kárával fzerrezze azt meg, a' mit amaz annak kára nélkül szabados eszközők által fzerzett. Mert hogy a' tsupa kéz fizetés mindenre, még a' gyermekek' nevelésére-is elég légyen, — sőt az előre el-nem látható következhető szükségre, az öregség' gyámoltalan állapotjára-is maradjon, az ritkán eshetik-meg.

dig itt minden *res facti*, a' hol nem *a' priori*, hanem *a' posteriori* tudunk mindent: tehát a' practikos Gazdaságból kell annak theoriáját-is kitsinálni. Úgy de a' praxis az éghajlathoz, felyéshez, földhöz, időhöz képest sokféle: nohát látni való hogy a' más Országbeli gazdasági tanításoknak általhozása, dítsérése 's tanítása csak úgy lehet hasznos, ha azt itt elébb megpróbáljuk, 's a' mi abból itt, és a' mint hasznavehető úgy adjuk ki. De ezt sem Londonban, sem Párisban sem Bétsben kitsinálni nem lehet, hanem egyedül a' Lengyel, Tseh, Horváth, Erdély, vagy Magyar Országi Falusi jószágban 's mezei gazdaságban, — még pedig a' sok esztendei tapasztalásokból. A' honnan a' theoretikos gazdaság csak *seruit pro Statu notitiæ*, tudományúl szolgál, a' practikos gazdaság ellenben követésre méltó.

12. §. *A' gazdának vigyázónak kell lenni.*

A' jó Gazdáról azt mondja Ézóp hogy annak száz szeme van. Azt teszi ez kétség kívül, hogy a' jó Gazdának gazdaságának minden részét tudni, 's látni naponként szükséges. Igaz ez a' legnagyobb gazdaságban szintúgy, mint a' legkisebben. Minden gazda Tiszt köteles a' keze alatt lévő gazdaság' minden részeit tudni; minden gazda Tiszteket minden munkájokkal vizfont kell tudni edgy fő Tisztnek, 's végezet-

re mindenek utolsó rúgójának magának a' Gazdanak kell lenni. A' hol é nints, ott jó 's tökéletes gazdaságot ne keressünk. Valamint az Órának sok kerekei vagynak, és még-is azok utoljára mind az edgy Óramutatót igazgató kerékben edgyesítettnek: úgy a' gazdaságban akarmennyi kisebb 's nagyobb rangú Tisztek' legyenek-is, de még-is ezeknek az edgy tör'sökös Gazdától kell függeni 's igazgattatni. Mi lesz úgy a' Kalmárból, ha boltjába hétfőzár is alig tekint bé edgyfzer 's kétfzer? Mi lesz úgy a' Kereskedőből, ha kereskedői Cancelláriájában maga tsak jövevény, 's a' kereskedés állását hétről hétre nem tudja? Mi lesz úgy a' Mesteremberből ha legénnyei tudta nélkül adnak vefznek? Mi lesz úgy a' Gazdából, ha jövedelme 's költsége állapotját, gazdasága' állását nem tudván maga 's Felesége minden meg-gondolás nélkül naponként tsak költenek? — Híjjába mondjuk azt, hogy azért vagynak a' Tisztek, a' Vigyázók: mert soha sints, de nem is lehet azoknak éles gazdai szemek, mivel a' dolog nem őket illeti tulajdonképpen. Az emberi természetén fundált igazság az, hogy senki sem lehet másnak olly Gazda mint magának, — 's még a' tudatlan Gazda szeme-is többet lát 's tefz mindenkor, mint a' legtúdosabb Tiszté avagy Munkásé. A' legnagyobb vigyázás mellett is lehetetlen a' megtsalattatást elkerülni:

ugyan mint van hát azoknak sorsok, a' kik azt sem tudják hol 's mijek van, — vagy legfellejebb szemeket, füleket, szájat 's éft pénzen vefznek, hogy azok helyettek láfsanak, halljanak, szóljanak, 's igazgafsanak. Nem azt teszi, hogy minden maga legyen a' Gazda, mert az képtelenség; hanem azt, hogy minden Direktorok, Inspectorok, 's t. e' f. mellett-is maga a' Birtokos-is értsen a' Gazdasághoz, 's mikor kell, hozzá-is tudjon a'hoz szólni. *)

13. §. *A' Gazdaságnak belső betsének kell lenni.*

A' jó Gagdaságban nem annyira a' külső fényre mint a' belső valóságra, 's abból vejen-dő haszonra kell nézni. Szép a' külső fény, ha az belső érdemet, virtust, 's jó rendet ékesít: de azonnal útálatra méltó lárvává lefzsz, az, mihelyt annak agyveleje nintsen. Ott lehet a' tzifra 's rakott bolt, — de ha fülíg adós a' Kalmár 's minden órán pankrótál, mi haszna annak? Lehet valaki nagy Kereskedő, de ha másé a' pénz 's lefzállítják lováról: mi lesz belőle? Tarthat a' Mesterember sok legényeket 's

*) Edgy nagy birtokú, de B**ben neveltetett 's lakott Úr előtt falusi gazdája azon panaszkodván, hogy a' vakandokok a' rétet nagyon feltúrják, mondá annak: „Öh könnyű azon segíteni! — tsak ki kell rakatni kövel.“ !!! —

inasokat; de ha nints munka, vagy azokat fizetni nem tudja: mit használ az? Ott lehet a' sok szántóföld, szőlő, — de ha feléből harmadából munkálják-meg; — avagy lehetnek sok béresek 's ökrök, de ha nints jövedelem a' miből azokat fizetsük, mit ér akkor a' gazdaság? Nem jobb volna e' a' kifsebb bolt, 's kifsebb kereskedés a' maga pénzével; a' kifsebb műhely több jövedelemmel, a' kevesebb föld 's szőlő, de jobb állapotban, szorgalmasan mivelve, 's gazdagabb jövedelemmel; a' kevesebb számú béresek, a' kiknek fizetés-is kevesebb kell 's a' t.

14. §. *A' Gazdaságot a' munkás élet tökéletesíti.*

A' jó Gazdaság előmozdításának edgyik hathatós segedelme a' munkás élet; — mert tsak az tudja, hogy mit tefz valamit szerezni, hogy mennyibe kerül tífza jövedelmet mutatni tudni, és hogy melly szükséges azt megbetsülni, a' ki azt sok munkája után maga szerzette. A' korhely, a' dologtalan annál hidegebb vérrel veszteget, mivel a' *valaminek* sok fárod-sággal való megszerzését nem próbálván, azt nem-is tudja érezni, következésképpen megbetsülni. A' ki mit nem próbált az arra nézve érzéketlen. A' közönséges szükségnek 's éhségnek idején, ha az alacsony sorsúak az éhelhalástól való megmenekedés végett minden javaikat elad-

eladják, 's koldus botra szorulnak-is : bár mint sirankozzanak ők ; bár mely érzékenyenn esdekeljenek a' tehetősebbek' segedelméért, a' kiknek tehettségekbenn 's hatalmokban volna azoknak nyomorúlt sorsát enyhíteni : de mivel ezek azon nyomorúságot sem most, sem mászor nem próbálták, azoknak inségeit érezni nem tudván, nem egézfízen tsuda ha azokon nem könyörülnek, nyomorúlt állapotjokon nem segítenek, vagy legfeljebb-is a' szároz *sajnálalom* mellet vészni hagyják.

15. §. *A' Gazdaságot a' javaknak bátorsága előmozdítja.*

A' jó Gazdaság' előmozdításának másik hathatós Segedelve az Igazgató Széknek arra való szemes vígyázása, annak tökéletesíthetése végett elkövetett külömbkülömbféle hasznos intézetei; a' vésztegetőknek, korhelyeknek, dologtalanoknak megfenyítése, avagy a' dolgozó házakba való bezárása ; a' szorgalmatosoknak, a' magokat megkülömböztetőknek, a' Gazdaságot hasznos találmányaikkal tökéletesítőknek megjutalmaztatása ; mindenek felett pedig a' birtokoknak megséríthetetlen szentsége, azoknak bátorsága (*securitas publica bonorum uniuscuiusque priuati*). A' hol az erdőt büntetetlen lopják ; a' vetéseket, réteket erőhatalommal etetik ; a' hol a' pintzéket félelem nélkül

feltörik; a' méheseket kirabolják; a' veteményt 's gyümölcsöt mérészenn elhordják, — 's a' káros fél tsak bofszankodni, nyögni kéntelen, mert elégtételt szolgáltató bíróra nem talál; és ha kereskedik, vagy szégyenben marad, 's a' kárttévő fordul fellyül, vagy törvénykezése két annyiba-is kerül, mint a' mennyi kára már van, megfizetni pedig sem egyiket sem másikat senki sem fogja: ott a' Gazdaság virágzó nem lehet. Nem lehet senki gazdasági javainak éjjeli nappali Örizője: azért kell azoknak olly bátorságos állapot, hogy azokat a' legnagyobb gonofztévő-is, még a' legnagyobb setéttségben is illetni refzkelsen, — 's edgyfzer keményen megfenyítettvén, másfzor ha látná, nem tsak nem bántaná, hanem még inkább elfordulna tőle. Mert ha tudja, hogy húfszor-is rabolhat addig míg edgyfzer rajta vefzt; hogy marhájának edgy éjjeli kártételét edgy 's két garafsál megfizetheti, marhája pedig a' kártételek által meghizik; hogy ha ma maga megváltására valamit fizet, azt harmad nap alatt kétfzeresen meglophatja, 's a' t.: ugyan mitsoda bátorságot nem ád ez a' hamis keresménnyel minden munka nélkül töltözködni fzeretőknek. Ellenben melly nagy megtsökkenése az a' Gazdaság' előmenetelének 's virágzásának, midönn a' szégyen Gazda egéfsz elztendei keserves fárodtságának reménylett gyümölcstét edgy károkat tetető la-

tor, edgy tolvajkodó edgy éjtfzaka büntetetlen semmivé téfzi. Vagy ha az esztendőbenn edgyfzer 's kétfzer reá betsültetik, — az már sok, — a' kinek marhái pedig naponként ragado-mányból élnek. Nints gyávább tselekedet az illy falusi betsünél, — legalább-is tetet a' latorkodó addig húfzfzor kárt, még edgyfzer rajta kapatván az reá betsültetik, — nem minden kár, — hanem tsak az, a' mit az ő marhája azon éjtfzaka futtában megehetett, — ennek megfizetése-is pedig a' máról hólnapra való halasztás által elmúlik. De ha megfizetné-is: hol van még a' latorság' megbüntetése, a' köz bátorság' megsértése, — a' melly nélkül pedig a' Társaság bóldog nem lehet? — erről szó sints !!!

16. §. *A' károknak közönséges felosztása.*

A' birtokoknak közönséges bátorságát igen fzerentsés előmenetellel lehetne a' kárnak (mídon annak tetetője nem tudatik) az egézf közönségre való felosztásával eszközölni. Ritkán történik úgy valamelly törvénytelen dolog, hogy annak mások-is tudói nem volnának; de halgatnak, mert magok-is hasonlók, vagy a' kártévővel esmerősök, atyafiak, barátok 's a' t. A' honnan ha a' kár minden birtokosokra felosztatnék, igen ritkán esne az meg, hogy azt edgyik vagy másik inkább ki ne vallaná, mint

hogy fizelsen. Mert ez az emberek' szokott tselekedete, hogy az esmerettséget, barátságot, atyafiságot szeretik; de mihelyt pénz forog kérdésben; ha fizetni, adni kell: csak edgy garasért-is kéfzék kardra kelni, minden barátságna, atyafiságnak nyakát szegni, mint — fizetni, vagy a' másiknak oda engedni. Ha pedig még azt-is meggondoljuk, hogy ezenn esetben mindenek szemesen vígyáznának, a' legkífsebb kártételt-is minden kérdés nélkül-is bemondani sietnének, csak hogy fizetni ne kelljen: bátrann állithatjuk, hogy tizedréfznyi károk, kártételek 's felterések sem történnének, mint a' mennyik most a' javaknak 's emberi személieknek köz bátorságát az emberi társaság' nem kis meggyalázásával kotzkáztatják, a' Gazdaság' előmenetelét gátolják, a' Gazda kedvét 's reménységét megsüggelzik. *)

*) P. o. Az utolsó Frantzia háborúbann a' fegyvernyugvás' ideje alatt edgy Insurgens, a' kinek lova a' Győri ütközetbenn ellövetett, neheztelvén a' gyalogi állapotot, elmegy T***ból a' Rába közbe M***ra (a' hol Frantzia katonaság volt) edgy régi kováts esmerőséhez, a' kinél mint kováts legény több esztendőig szolgált. Ott lévén harmad napig megfzemlélt edgy istállóbann edgy derék frantzia paripát, — éjtfzaka kezére keríti, reá ül, 's szerentsélsen elmegy rajta T***ba. Más nap reggel hírül vífzik a' Fr. Tisztnek, hogy elvezett a' paripa, — a' ki nyomozódik mindenfelé, de senki sem tud róla semmit-is mondani.

17. § *A' Gazdaság' szükségessége.*

Ha valami, bizony a' jó Gazdaság mind az egész Társaságra mind annak edgyes tagjaira nézve igen szükséges. *Mindennek lelke a' pénz* — *Neruus rerum gerendarum pecunia.* Szükséges a' jó Gazdaság a' birtokosokra nézve, a' kik házastársak, atyák, 's tseléd tartók lévén, rangjukhoz 's hivataljukhoz képest csak úgy élhetnek tisztelődésesen, gyermekeiket úgy nevelhetik, 's úgy neveltethetik jól, tselédjeiket úgy fizethetik-ki, sőt az ösről maradottakat-is tulajdon keresményjeikkel úgy öregbíthetik, ha gazdaságjuk jó lábonn áll. Sajnálunk kell sok birtokos Gazdákat, vagy azokat az ösről reájok maradottakra érdemetleneknek kell ítélnünk, a' kik a' szép jószágból-is alig tengődhetnek napról napra, — szájjuk tele van a' sok mostoha idők, tselédek, gazdaság 's több

Harmad napra azt a' parantsolatot adja ki a' Tifzt, hogy a' faluhéliek fizessék - meg a' ló' árát (kéttség kívül hogy nem óltsón) 's ofztafson-fel az reájok birtok szerént, mert nem jól vigyáztak. A' kováts, a' kire-is kéttség kívül hogy edgynehány forint esett, látván hogy nem tréfa a' dolog, hanem fizetni kell, az esmerettséget 's barátságot félre tévénn megvallootta, hogy ő nála T***ból ilyen Insurgens volt, 's bizonyosan annak kellett a' lovat elvinni. Mennek T***ba a' ló' után, 's a' gyakorlás közben szállították-le az Insurgent a' Fr. lóról.

e' félék ellen való panaszolkodással, — pedig csak az az oka mindennek, hogy roszsz Gazdák. Hát azokról mit mondjunk, a' kik az Ösről maradotthoz nem csak nem szereznek, holott szerezhetnének, a' jövedelemmel nem csak be nem érik; hanem a' sok adófság' tsinálással még azt-is megterhelvénn, valóságos pazérlók, vefztegetők, familia gyilkosok? — most halgassunk!!! — Szükséges a' jó Gazdaság a' Státusra nézve. Az egész Ország hasonló a' gyümöltsfához, a' melly nagyobb részint gyökerei által tápláltatik. Ha hát a' magános birtokosok jó gazdák, 's mint gyökerek a' szükséges nedveséget elegendő mértékben szolgáltatathatják a' Státusnak mint gyümöltsfának: lehetetlen hogy az virágzó 's jó gyümöltst termő ne legyen. Ellenbenn ha azok roszsz gazdák, mint a' száradó gyökerű fa csak sínlődik, 's sárga levelei mellett gyümöltstelen: úgy az csak haldoklik 's vefzni tér. — Így van Anglia' gazdagságának kiapadhatatlan forrása.

18. §. *A' Gazdaság kötelefsége minden embernek.*

Nints az emberi életben nagyobb *fene* mint a' fzegénység. Sok nagyra születet léleknek e' miatt örökösen a' porban kell maradni. Hány-szor fégyent 's gyalázatot vall e' miatt a' nemes és jó Szív! Sőt hány gonofzságoknak kút-

feje ez! A' honnan a' gazdálkodás kötelessége mindennek, — sőt edgy a' legfontosabb 's legszentebb kötelességei közül a' társaságos életnek. Ez az a' mi kit kit magát, gyermekeit, Familiáját, az alattvalókat jó állapotba, 's az élet ezer meg ezer örömeinek 's gyönyörűségeinek részeseivé téfzi; ez az a' melly által akárki-is szeretett Házastárs, jó Atya, kegyes Úr, okos Tisztviselő, bölts Igazgató, 's akármelly esetbenn-is a' köz jónak munkás előmozdítója lehet, — nem-is kívántatik márezekhez egyéb jó Szivnél!!! A' roszsz gazda ellenben pestise mindennek. A' roszsz gazdaság teheti a' Házastársakat békételenkedőkke; a' Szüléket gyermekeik' roszsz nevelőivé, a' Gazdákat roszsz tseléd tartókká; az Urakat alattvalóik eránt kegyetlenekké, érzéketlenekké, a' Hivatalviselőket toivajokká, a' Bírákat igazságtalanokká, az Igazgatókat mások megnyomorítóivá, a' Katonákat szökevényekké, a' Kereskedőket pankrótokká, a' Mesterembereket kóldusokká. Azt mondják hogy Angliánál gazdagabb 's virágzóbb Ország nints, mert ott a' Lord-is szint úgy Gazda, mint a' közönséges birtokos, — a' mellett hogy Hivatalokat visel, 's hivatalbeli kötelességeinek-is eleget tud tenni. Figyelmeteséget érdemlő dolog az-is, hogy a' Pénz minden emberek közt olly botránkozás köve, hogy mihelyt a' másokkal való öfzveköttetésben tsak

edgynehány krajtzár forog-is kérdésben: kéfzek azért esmerettséget, barátságot, atyafiságot félre tenni; kéfzek tzivakodni, vefzekedni, edgy-mást motskolni, üldözni, perre kelni, sőt kéfzek más esetekben-is lopni, tsalni, ragadozni: és még-is a' jó gazdaságra, a' melly által pedig törvényes útonn-is ezereket szerezhethnének, keveset ügyelnek. Majd mikor a' jó Gazdaság' betsét mindenek, Nagyok, Kitsinyek nem tsak megesmerik, hanem azt munkába-is vefzik; mikor a' gyermekek a' böltsőtől fogva az oskolán kerefsztül főképpen erre tanítatnak; mikor a' gazdai nevezetet, 's a' gazdaságba való betekintést nem tsak nem szégyenlik, hanem inkább azzal ditsekedni fognak: akkor lesznek a' böl-dog Országának böl-dog Lakosai!!!

19. §. *A' Gazdaságnak sokféle ágai.*

A' Gazdaságnak sok nevezetes ágai vannak, a' mellyekhez a' ki tud, 's azokat azon helyhez alkalmaztatva, a' hol jószága fekszik, szorgalmatosan gyakorolja, sok szép jövedelmet szerezhethet magának. Valamelly képtelenség volna azt kívánni, hogy valaki a' Gazdaságnak minden ágait a' gyakorlásból v. praxisból (mert másképpen tudni nem sokat ér) tökéletesen tudja, 's illy a' tapasztaláson fundált, a' gazdaságnak minden ágait tanító, másokat pedig

jó Gazdákká formáló gazdasági könyvet írjon: éppen olly képtelenség vólna az-ís, ha edgy magános Gazda az ő kevesebb vagy több holdakból álló falusi gazdaságábann-is a' helynek, a' föld természetének 's az időnek ellenére-is a' Gazdaságnak minden ágaival gazdálkodjon. Sőt inkább mivel a' gazdaságbeli Tudományra sok elztendőkkel álló tapasztalás és gyakorlás kívántatik-meg: elég lefzsz edgy a' Gazdaságot tanító 's előmozdítani kívánó tökéletes Gazdától azt kívánni, hogy ő tsak edgy vagy két ágát bujja különösen, hogy úgy szóljak, a' Gazdaságnak (nem lévén ez annak ellenére, hogy a' többekkel-is megesmerkedjen, sőt kell-is), 's minekutánna sok elztendők alatt ezeket kimerítette, a' sokféle tapasztalásokat, próbákat, időjárásokat 's a' t. öfzvevetette: akkor teheti a' Gazdaságnak ezen ágait a' mások tanítása, 's a' Gazdaság' tökéletesítése végett közönségessé. A' ki magát a' Gazdaság minden ágait kimerített, tanítani tudó, 's mindenben követésre méltó Gazdának adná ki: annak ebéli tudományát méltán kétségsbe lehetne hozni. A' magános Gazda-is tehát a' Gazdaságnak azon ágaival gazdálkodjon, a' mellyek azon tájjékhoz, földhöz, 's fekvéshez valók, a' hol jófzága van, 's a' mellyekből ott ő a' reá tett költséghez képest legtöbb hasznot vehet bé.

Edgyiket edgy, a' másikat más helyen lehet haszonnal termeszteni 's gyakorolni. *)

20. §. A' Szántásvetésről.

A' Gazdaságnak fő és kiváltképpen való ága a' Szántásvetés, a' kenyér termesztes. Fő és kiváltképpen való ez azért, mert e' nélkül nem élhetünk. Ha kenyér van, minden van: — ha kenyér nints, semmi sints. Nints-is nyomorultabb állapot, mint az olly rofsz' Gazdáké, a' kik megevo' kenyereiket sem tudván betermeszteni, tsak nem minden esztendő végén pénzen vesznek kenyeret, még pedig drágánn; hollott ha jól gazdálkodnának, még adhatnának is el. Avagy az olly gondatlan Gazdáké, a' kiknek terem elég, felével-is be érhetnék, 's még-

*) P. o. A' kender termesztes a' Bakanybann igen hasznos; az ott lakók abból tsak nem annyit bevesznek, mint a' Balaton-mellyékiek a' borból. A' hol ellenben sok köves határokbann a' kender termeszteshez öt esztendőbenn edgyfzer alig van fzerentse, a' magva-is sokfzor elvész. A' ki itt úgy okoskodna, hogy kender földjét a' bizonytalan kender helyett esztendőnként búzával vagy árpával veti-el, 's azt elnyomatván eladja, hogy az árán kendert vegyen: annak nem kevés haszna lenne ebből. Mert edgyesztendei árpa termés árán két esztendőbéli kender termését-is megvehetné, és így edgy esztendei árpa termése nyereségül maradna magának, — nem említvén most azt, hogy a' kenderrel való sok munkától-is megszabadulván, addig mást dolgozhatna.

is mind sem elég. Mit mondjunk már azokról, a' kik a' kézfet sem tudják megbetsülni, 's az-
zal takarékosan bánni? — De még az-is nyomorúlt állapot, ha a' bő esztendő után, mellybenn a' gabona mindenfelé kelletlen volt, meg-
jő edgy szük esztendő-is, a' mellybenn azok, a' kik tavaly a' gabonát vesztegették, most szük-
ségre jutnak, éhelhalástól félnek, marháikat eladják, jószágaikat zálogolják, adófságot tsinálnak, tsak hogy kenyerek legyen, — 's így pankrótokká, koldusokká lesznek, — mint a' milylen vala az 1814-dik 's 1815-dik esztendő-is, holott 1813-bann a' gabonánál kelletlenebb portéka nem volt. Nevelte ezen kenyérbeli szük-
séget a' Zsidóknak azon a' haldoklónak halálos döfést adó tselekedete, hogy a' tsak nem közön-
séges éhelhalás mellett-is a' gabonát mindenfe-
lé pálinkának főzték, — még pedig büntet-
len. Kétség kívül hogy ha az illy esetekben a' rozs pálinka árulókat (nem a' főzőket) az el-
ső rajtakapattatáskor kotyavetyéltetéssel, a' má-
sodikonn Temesvárral vagy felfüggesztéssel le-
hetne büntetni, a' kenyér bővebb 's óltsóbb
vólna. Szükséges vólna pedig ez, mert a' rozs
pálinka ivást tsak a' luxus, a' kenyér evést pe-
dig az élet tette szükségessé. Nints arra datum
hogy a' bor vagy pálinka szűke miatt valaki
szomjan meghalt vólna, mert ott van a' szom-
júságnak megenyhítésére a' természetnek meg-

betsülhetetlen ajándéka a' *Víz*: de van arra ezer meg ezer datum, hogy a' kenyér nem léteinek melly rettenetes következései vagynak. És kétség kívül ez az ága a' Gazdaságnak az Igazgatók' figyelmettségének színt úgy tárgya; mint a' magános Gazdákénak, hogy a' bőtermés idejénn ezek el ne szegényedjenek; a' szűk termés idejénn pedig mások éhelhalásra ne juszanak. És ha az, a' mi a' bőtermésben felesleg- való, a' szűk éftendők esetére gondosan megtartatna: a' közép edgyarányúságot az egész Ország' Virágzására a' legszébb előmenetellel lehetne fenntartani, — hogy a' költség a' jövődelmet fellyül nem haladván, hafzon vagy jövődelem-is lenne belőle, — a' mit a' Status még maga kárával-is termefztetni köteles.

21. §. *A' Marhatartásról.*

Más nevezetes ága a' Gazdaságnak a' Marhatartás, — nem tsak azért hogy e' nélkül kenyeret termefztetni nem lehet: hanem azért is mivel a' kenyér mellé-is zsírunk, vajunk, husunk ebből van, — valamint ruházatunk' nagy részze-is. A' Marhatartásban nagy figyelmettséget érdemel a' trágya, a' melly a' föld' javítására igen hafznos, 's nagy jövődelmet ad; a' széna, mivel azt Marhatartás nélkül hafzonra fordítani nem lehet; sem azzal (a' vitellel öfveköttetett nehézségek miatt) nagy kereskedést

indítani. Sok magános Gazdáknak nagyobb hafzon ugyan szénájokat eladni, mint edgy 's két darab marhát tartani; de tsak azon esetben, midőn vagynak közel mások, a' kik azt nyereséggel etetik - meg marháikkal. A' Marhatartást szintügy mint más ágát a' Gazdaságnak lehet a' Gazdaság' okos Printzípiuma szérént úgy intézni, hogy abból valóságos hafzon 's nyereség legyen; — a' hol pedig, 's a' mitsoda móddal lehetetlen: ott 's azon móddal tanácsos Marhát nem tartani. *)

22. §. Az Erdőnevelésről.

Ismét más nevezetes ága a' Gazdaságnak az Erdőnevelés, mivel sem házat nem építhetünk, sem kenyeret nem ehetünk, sem nem melegedhetünk fa nélkül. Vagynak ugyan a' fának, a' hol annak szűke van sok jó surrogatumai, u. m. a' szalma, a' tarló' 's korrók' megkaszállása, a' nád, a' marha' ganéj 's a' t. de e' nem elég, sem a' fa szűkét egészszén ki nem pótolják. Az erdők' jó gondviselésére hafznosabb tselekedet alig lehet, mint a' bizonyos esztendők-

*) Vagyon a' Gazdaságban azoknál a' kik nem magok kotsiskodnak edgy *malum necessarium* is, t. i. a' lőtartás (nem ménes), mert az a' kotsásra, kotsásra, lőrra, 's szerszámra tett költséget soha sem adja be. De a' kinek rangja 's gazdasága ezt megkívánja, 's jövedelméből kitelik, az e' nélkül el nem lehet.

re felosztott vágások, 's azoknak a' marhaktól való eltiltása; a' vágásokbann nevededő sűrű fának téli tisztogatása, a' mellyből már tűzi fa lesz. A' fa' szükét pedig igen nagy haszonnal pótolják az azzal való takarékos gazdálkodás, a' haszontalan homokok' beültetése, valamint a' rétekben nevelhető gyümölcs, fűz, jegenye és nyárfák-is, — hogy ha azok a' réteket marháikkal bitangolóktól nem tsak keményen tiltatnak, hanem meg-is őriztetnek.

23. §. *A' Szőlőművelésről.*

Más ága ismét a' Gazdaságnak a' Szőlőművelés. Minekutánna a' luxus a' borral való élést szükség felett szükségessé tette: a' bortermelésből igen szép hasznot vehet be a' szőlős Gazda. Mindazáltal ha valami, ez az, a' mi megérdemli hogy bizonyos határok közé szorítsák. Mert az ezzel való vízfűzés; a' szőlőhegyeknek, vagy inkább a' szőlőmezőknek szükség felett való szaporítása hogy melly nagy veszedelme legyen a' jó Gazdaságnak, a' kenyértermelésnek; hogy az a' lakosok közönséges elfegényedését melly nagyonn okozza; hogy a' korhely és dobzódó életre melly nagy alkalmatlóságot szolgáltatson; és hogy ez az egész Országra nézve melly veszedelmes legyen: tsak az nem látja 's nem érzi ezt, a' ki vak és érzéketlen. A' természet a' szőlő plántálásra tsak

azokat a' helyeket rendelte, a' mellyek a' gabona termesztesre alkalmatlanok lévén jó bort teremnek. A' jó szántóföldeknek szőlővel való beültetése nagy veszedelem. Bor nélkül ellehetünk, de kenyér nélkül nem. A' gabonát termeszto vidékek átaljában gazdagabbak a' bort termeszto vidékeknél, — ha csak a' vidéknek igen jó bora, 's borral való kereskedésének hasznos folyamatra nints. Ki ne tudná a' szántóföldjeiket szőlővel beplántált lakosoknak kritikus állapotját? Ezek egész életüket a' szőlőben tekerzik el, hogy úgy szóljak; az idő kinyílásától fogva késő őszig azt piszkálják; a' szőlőművelés közben terméseknek nagy részét megiszszák; a' borított megiszokvann a' téli idő nagyobb részét dorbézolásban töltik-el; a' mi kevés bort eladnak, kenyérre, ruhára, más házi szükségekre, 's gyermekeiknek nevelésére ingyen sem elég. Tavaszszal munkásokat nem fogadhatván szőlőiket csak futva 's roszszúl munkálják: a' honnan a' szőlő is csak ahoz mérsékelve terem, mert a' szőlőt megtsalni nem lehet. Sok a' szőlő, kevés a' termés; sok a' költség, kevés a' jövedelem. Ha nagyon bőven terem, mint 1812-ben, nints ára a' bornak, a' mikor tizenkét garastól fogva edgy forintig minden bort öszve lehetett volna vásárolni. Mit tesz hát ekkor a' szőlőműves egyebet, hanem hogy bú elfelejtésért éjjel nappal ifzik. Ha szük 's roszsz termés van, mint 1813.

's 1814-ben: koldusá leszsz, marháját eladja, földjét rétyét zálogra hányja, hogy éhel 's mezítelen ne veszfzen-el. 'S mikor leszsz az az idő, hogy a' bortermesztésből ismét marhát vehessen, földjét, rétyét kiválthassa? — holott már még kevesebb kenyere 's szénája terem, — a' szűkség pedig még több. A' szőlőről igazán igaz az, hogy *abból kevés de jó jó*: — Ide járul még az is, hogy a' sok szőlő plántálás által nem csak a' gabona termő föld kevesedik: hanem még a' mi van, azt-is a' szőlő miatt imigy amúgy 's nem annak idejében munkálják; trágyát nem a' szántó földre hanem a' szőlőbe hordják. Következésképpen a' szántóföldek átaljában soványok, roszsz termők, a' mi a' közönséges veszfedelmet még annyival inkább terhesíti. Olly közönséges veszfedelem ez, sok bortermő helyeken, hogy ha csak az Igazgató szék a' szőlő plántálásnak bizonyos határt nem vet; ha csak a' szőlővel beplántált gabonát termő földekből a' szőlőt erőhatalommal ki nem vágatja, a' bort italt nem regulázza: a' közönséges állapot, a' szántásvetés; mint a' Status bóldogságának fő és kiváltképpen való eszköze jobbá 's virágzóvá nem lehet. Nem álhatom-meg, hogy ennek nagyobb bizonyságául ama tudós Gazdának Mitterpacher Úrnak szavait Nagyváti után ide ne iktassam: *Azokra a' helyekre, így szól ő, a' mellyek alávaló bort teremnek, vétek sző-*

lőtőkét-is plántálni, mert a' roszsz szőlők művelése szint annyi munkával 's költséggel járván, mint a' jóké, a' mezei munkától sok embert elvon, és ennyi embernek keserves munkáját, a' mellynél a' Társaságnak drágább jószágga nints, haszontalanúl eltékozolja. Hogy ha pedig még ezen kívül a' roszsz bort termő föld valami vetés alá alkalmatos-is: a' véték kettős. Mert edgy az, hogy roszsz borával annyi ember' munkáját meg nem jutalmaztatja; más az, hogy gabonát sem terem. Mellyre nézve némelly Tartományokban igen bölds rendelés az, melly szerént a' gabona termésre alkalmatos földet szőlővel beplántálni nem szabad. Elem. Rei Rust. Tom. II. pag. 7. *)

24. §. A' Tőkepénzrel való gazdálkodásról.

A' gazdálkodásnak edgy neme volt régentenn a' pengő pénz' idejében a' Tőkepénz-is.

*) Tudok Somogy Vármegyében edgy Falut, a' mellynek lakosi ez előtt mintedgy húsz éfztendővel a' szőlő plántálásnak annyira neki bőszültek, hogy edgyik vető mezejeket, a' földes Uraság' megedgyezsével, egéfszen beplántálták. Ezek tizenöt éfztendő alatt, a' szőlőplántálás kezdetétől számlálván, annyira megfegényedtek, hogy előbb marháikból pufztultak ki, azután házaik dültek öfzve; végre házaikat 's földjeiket oda hagyván, béreseknek állottak-el, 's most abban a' faluban felénnyi ház sints, mint a' mennyi a' szőlő plántálás előtt volt.

A' ki a' jószággal vesződni nem akart: a' takarékos gazdálkodás által szerzett pénzen nem vett jószágot, hanem azt interesre adta. Mások a' jószágra reá únvánn, annak nagy részét, vagy egészszenn-is eladták, 's a' Tőkepénz' intereséből kedvekre 's könnyen éltek. De az idők, a' környüállások, 's a' pénz' elváltozásával a' gazdálkodásnak ezen neme-is nagyobb részint megszűnt, a' fekvő jószág' betse képzelhetetlenül felment, minekutánna sokann, a' kik jószágait eladták, a' pénz' elváltozása által szegényekké, a' kikCapitálisták voltak, még szegényebbekké lettek. Most a' gazdálkodáson való könnyebítés végett a' fekvő jószágot eladni nem volna tanátsos. Sőt még úgy-is jó venni, ha az tsak a' költséget 's fárodságot adja-meg, — a' benne fekvő Tőkepénz interesét a' Calculusból-is ki lehet hagyni. A' honnan most nem minden ember ád Tőkepénzt interesre, hanem vagy jószágot vesz, vagy holdnapfámra u'soráskodik, vagy pedig kereskedik.

25. §. *A' Méhtartásról.*

Még edgy ága a' Gazdaságnak a' Méhtartás-is, a' mellyről bővebben szólni tzielom. Ha a' Gazdaságnak sokféle ágait az azokból bejövő haszonra nézve ítélnénk-meg: azt mondanánk, hogy annak a' Méhtartásnál hasznosabb ága nintsen, mivel ebből tsalhatatlanul

legtöbb a' jövedelem. Mert ha edgy részről azt veszfzük-fel, hogy ebben Capitális nem fekfzik; vagy ha az idén p. o. öt kast veszek száz forint: esztendőre a' száz forintot tsalhatatlanúl kivesszem belőle, 's még-is leszfz öt kas nyereségem; és hogy a' Méhtartásra tejendő költség más gazdasági költségekhez hasonlítatva felette kevés; azomban ennek olly mostoha esztendeje nem lehet, a' mellybenn ez hasznot nem adna; ha más részről azt gondoljuk-meg hogy a' Gazdaságnak más ágaiban melly nagy Capitalisok fekfznek; hogy melly temérdek munkával és költséggel folytatódnak azok: hogy némelly szük esztendőkben nem tsak haszn nints, hanem kár-is van: látni való hogy a' Méhtartásból bejövő haszon legsfzembetűnőbb. Nem azt állítom ugyan, mint ha ez legsfzükségesebb vagy nagyobb jövedelmű ága volna a' Gazdaságnak, mint más, — mert ez képtelenség. Szükségesebb kenyeret termeszteni, marhát tartani 's a' t. mert ezek nélkül nem élhetünk, de méz nélkül, ellehetünk. Hanem azt, hogy ha a' Gazdaság ágait edgymás mellé rakjuk, 's azokat a' Capitálisnak, költségnek 's jövedelemnek ösfzehasonlítása szerént ítéljük-meg: tehát edgy ága sints a' Gazdaságnak olyan, a' mellyben olly kevés Capitális, olly kevés költség annyi jövedelmet adna, mint a' Méhtartásban. A' honnan a' következik, hogy

a' Gazdaság' szükséges ágait a' Gazdának kell folytatni, mert e' nélkül gazda nem lehet 's jószágából jövedelmet nem vehet. E' mellett pedig ha a' hely és határ a' Méhtartásra alkalmas, — kevés van pedig a' mi erre alkalmas nem volna, — mivel ez igen sok hafznot ad, a' jó gazdaságra való törekedés azt adja okos tanácsul hogy Méhet-is tartson.

26. §. *A' Méhtartás legkevesebb költséggel jár.*

A' Méhtartásra csak azon edgy oknak meggondolása-is nagyon serkenthet, hogy abban kevés Capitális lévén, 's kevés költséggel járván, nem sokba kerül elkezdeni. Mennyi munka által mehet arra edgy közönséges gazda, hogy ő csak ezer forintos józágnak az árát-is kiteremtse! — A' Méhtartásban pedig száz forint Capitális az első esztendőben már magát kiadja; azután pedig öt ezer forintos józágnál-is több hafznot ad, — a' mellett hogy ez tíz esztendeig sem adja ki a' Capitálist interestestől.

27. §. *A' Méhtartás a' házi költségen igen sokat segít.*

A' mézet és tzukrot sok esetek szükségesé teszik a' házi 's konyhai gazdaságban. Kevés gazda ház van olyan, a' mellyhez valamelyikből, sőt mind a' kettőből-is esztendőnként bi-

zonyos mennyiség nem kellene. Mindeniket pénzért adják, a' hol mind a' kettő-is kell, még több a' költség. A' Gazdaságban pedig edgy kiváltképpen való az, hogy a' mit a' gazda maga kár nélkül megfizerezhet vagy termelzethet, azt soha pénzen ne vegye. Ha ő mindent pénzen vesz, mint a' városi mesterember: úgy igen kevés jövedelmet mutathat. Úgy de mitsoda könnyű már a' méz és tűzorbéli házi szükségenn a' Méhtartás által segíteni, — a' mellett hogy abból még pénzbeli jövedelem is van.

28. §. *A' szinmézzel mennyit és mi módon lehet tűzör helyett gazdálkodni?*

Igen sok esetekben lehet tűzör helyett mézzel élni, a' mi a' kisebb jövedelmű gazdának mintedgy gazdasági kötelessége-is, mivel a' drága tűzör nem erzénnéhez való, — 's ha még-is veszi: akkor vagy a' szükségesebbek árát lopja-el, vagy adófságot tsinál, a' mi edgyaránt veszedelmes. Nevezetelsenn

1. Sok ételek vagynak, a' mellyeket mézzel szintűgy meglehet édesíteni mint tűzörrel. Sőt még némelly süteményekbe-is lehet ezt vagy magát vagy legalább tűzörrel keverve tenni.

2. A' borlevest, a' theát, sőt még a' kávét-is meglehet mézzel inni, — a' mint ezt a' tűzör megdrágulásától fogva sokaknak pél-

dájokból tudhatjuk. De nem bábos mézzel ám, a' mit jól megkell jegyezni (mert a' bábos méz sokképpen meg van hamisítva,) hanem tsak olly tiszta színmézzel, a' millyent egyedül a' Méhéfz szűrhet magának.

Hijába téfzik itt azt némellyek ellenvetésül, hogy jobb tzúkorral a' kávé mint mézzel. — Az igaz, — elhífi azt minden, — de azért igaz lefzsz ám az-is, hogy mézzel-is jó, — avagy tsak ezzel-is meglehet inni. Hány Familiák vagynak, a' kiknél megvan a' pompa, a' rang, de a' rofzsz gazdálkodás, vagy a' sok szükség, vagy más miatt-is nem telik a' költség! Mennyire elközönségesedett, sőt mintedgy mulhatatlan szükséggé lett már a' kávé-ivás! — még azoknál-is, a' kik nagy magok' megeröltetésével, sőt adótság tsinálással-is veszik a' tzúkornak fontját négy 's öt forinton-is! — Ofztán, tsak ugyan nem-is olly rofzsz ám a' kávé mézzel, mint azt némelly kényes ízlésűek gondolják 's lármázzák. Tsak meg kell próbálni, — hozzá lehet szokni. A' szokástól legtöbb függ. 1809-ben küldöttem Bétsbe edgy kis hordó raj színmézet. Azt ott, mondhatom hogy nagy Uri Házakból való kóstolgatták, 's azt vallották. hogy ha ollyan mézet kaphatnának, örömet ellennének tzúkor nélkül, — pedig már a' Bétsi ízlés igazán kényes. — Nem-is azért idegen minden ember a' kávénak mézzel való ivásától,

mintha azzal-is el nem tsúfzna, hanem büfzke kevélységből-is, — mintha derogálna, ha azt más-is tudná, hogy ő nem tzúkkal, hanem mézzel ifzik kávé. Tréfaság! — lehet ezen segíteni. Mikor senki sem látja mézzel, mikor vendég van tzúkkal hozzá. *) Két tzubros edényt kell tartani, edgyikben méz legyen, — 's mihelyt nem fazékban, hanem szép tzúkkal tartóban lefzsz a' méz az asztalon: mindjárt pompásabban jön ki a' dolog, 's jobb ízű-is lefzsz a' kávé.

A' tiszta színmézzel, kivált a' raj színmézzel meg lehet hát a' kávé inni, kivált a' kitől hatvan, száz 's több forintokat-is efsztendőnként tzúkorért kiadni nem telik. Annyival-is inkább mivel lehet ebben még némű némű okos módokat-is találni, hogy a' méznek ízét 's szagát elvévén azt tzúkkal édeségűvé tégyük. p. o.

a) Ha a' tzukrot lifzté törjük edgy font tzukrot négy font színmézzel öfzvekeverünk: olly

*) Mint p. o. az edgyfzeri Afzónyság az eperrel tseledett, a' ki azt marokkal ette. Azonközben bekotztatván Falusi gazdája (a' ki szokás szerént az ajtó hasadékon bekukútsálván a' módi eper evést látta,) hirtelen gombostótt kap, 's azzal kezdi gazdája előtt az epret fzegezni, — kérdezvén edgyfzersmind, ha így efszik e' ő nálók-is az epret? — Mellyre a' Falusi gazda a' maga edgyűgyűsége szerént megvallá, hogy nem úgy, hanem a' mint a' Tekintetes Afzóny elébb ette.

tzúkor méz lefzsz belőle, hogy az ezzel tsinált kávé nem könnyű volna a' méz ízét vagy szagát megesmerni, — kivált ha az öfzvekeverés után edgynehány hétig áll.

b) A' mézet a' hideg tejbe el kell olvasztani, 's a' tejet azután kell megforralni, — így a' méz szagát és ízét nagy részint elveszti.

c) Tegyen az ember, a' mint mondtam, mézet a' tejbe, de kevesebbet valamennyivel, mint a' mennyi a' kávénak megédesítésére szükséges. Mikor oltán az asztalonn a' kávé tsinálja, tegyen bele tsak igen kevés tzukrot, hogy a' fzet megtsalhassa, — mert a' fzet gonofz. Így még vendégei sem fogják fzetére vetni, hogy mézzel volt a' kávé. Megtsaljuk így a' fzetet, de hasznót teszünk az erfénynek.

d) A' kávé forrón kell bevinni. A' mézet a' tséfébe tévénn 's a' forró fekete kávé reá fzüvénn, a' mézet a' fekete kávéban egézfzen fel kell olvasztani, 's minekutánna a' kevergetés által egézfzen elolvadt: akkor kell a' tejet bele tölteni, 's nem elébb. Így a' fekete kávé ereje 's szaga a' méz' szagát 's ízét elveszi. Így tsináltam én-is a' Kávé felforralt mézzel a' Tekintetes Deputatió előtt próbául. —

e) A' mézet tífza edényben izzó tűzön fel kell forralni, de vígyázva, hogy meg ne égjen vagy meg ne füstösödjön. Így a' méz szagot és ízt elvesztvén tzúkor édeségüvé lefzsz.

3. Látsuk még azt-is, hogy a' mézzel mennyit lehet az erfényre nézve meggazdálkodni. Edgy tsélze kávéhoz tzúkor három nyoltzad rész lat, méz pedig négy nyoltzad rész lat kell. Vagy edgy font méz annyit édesít-meg, mint három negyed rész font tzúkor. Ittzére szóllván pedig edgy ittze méz annyit édesít-meg, mint edgy font és három fertaly tzúkor. *) A' ki minden reggel két tsélze kávét (a' theához edgy negyed részfel több kell) iszik-meg: annak efsztendeig kell kilentz font tzúkor vagy tizenkét font színméz, vagy öt és fél ittze. Ha ezt a' mostani áraban veszfzük-fel, igen nagy leszfz a' különbség, mert kilentz font tzúkor harminthz forint, tizenkét font színméz pedig tizenöt forint.

Megjegyzésre méltó itt még az, hogy a' Kávénak mennyi surrogátumait próbálták már, 's élnek-is vele. Kukoritza, árpa, búza, bab, répa, tzikória, földi magyaró, makk, 's nem tudom mi-is nem surrogatuma már annak, és még-is jó, — annyira hogy sok helyen tsak nem edgy mértze-is el kél ezekből edgy 's két font kávé mellett. Valyon már nem természetibb surrogatuma e' a' jó méz a' tzúkornak? — 's

*) Jegyezzük-meg, hogy ezen mértékben a' legjobb tzúkor van felvéve, mert az úgy nevezett konyha tzúkor, alig édesít-meg felényit mint a' jó tzúkor, — 's konyha tzukrot venni, az az rosfz tzukrot venni éppen nem gazdaság.

miért szégyenlenénk ezzel-is élni? — talán csak azért, hogy ennek nem tudunk olly könnyen tzu'kor színt adni, mint a' melly könnyen a' kukoritzza 's árpa a' pergelés által pergelt kávé színt öltözik magára. Ha a' Kávénak 's más külső Országi portékának, mellyek bennünket Országunkal edgyütt szegényítnek, olly jó surrogátumot találhatnánk, mint a' millyen a' fűzíméz a' tzu'kornak: könnyen lemondhatnánk azoknak nagy részéről, 's elftendőnként milliók maradnának-meg.

29. §. *A' Méhtartás sok hasznot adhat az Országoknak.*

Ha az Ország' köz javát, 's a' pénznek az Országban való megtartásának, sőt a' kivijendő portékák által való behozásának hasznos voltát megtekintjük, a' Méhtartás nem utolsó eszköz erre. A' közönséges felvetés szerént ez előtt mintedgy húsz elftendővel négyyszáz ezer forint vitetett-ki az Országból tzu'korért. A' luxusnak azolta való elterjedéséből bizonyosann állíthatjuk, hogy most három annyi ember iszik kávé 's elfzik édes süteményeket, mint ez előtt húsz elftendővel. De valósággal iszik több-is, mert már most edgy városi legalább való mestéremberné sem lehet e' nélkül csak edgy nap-is, — holott az előtt még a' nagyobb rangú 's tehetségű házaknál-is ritkaság volt, — annyi bizo-

nyos, hogy nem mindenütt éltek vele közönségesen. De ha csak három annyi fzemélyt veszünk is fel; még-is edgy millio két száz ezer forint megy ki tzuókorért; még pedig pengő pénzben, a' mi papirosban temérdek summa. Ezt a' nagy summa pengő pénzt a' Méhtartással meglehetne gazdálkodni, mert a' béhozott tzuókor helyett mézet lehetne kiadni. A' közönséges felvetés szerént ez előtt húsz ezrtendővel-is többet kivittek két száz ezer forint árú méznél 's viafznál, azolta pedig a' Méhtartás-is nagyobb divatjában van. De még sokkal virágzóbb állapotban-is lehetne, ha azt azok, a' kiktől lehetne 's kellene előmozdítanák. Ugyan-is a' mint *Schvartner* Úr bizonyítja, a' Méhtartás jelenvaló állapotját, avagy az Anyakasok számát az egész Országban nem tudhatjuk ugyan: de a' tapasztalásból látjuk, hogy az még sokkal virágzóbb-is lehetne. A' közönséges számlálás szerént több van Magyar Országban tizenedgy ezer Városnál 's falunál, ide nem számlálván a' pufztákat. Ennek tized részét, mint a' Méhtartásra nem egészfzen alkalmas helyeket elhagyván, bátran felvehetjük hogy van tíz ezer a' Méhtartásra alkalmas hely. Ha edgyre csak nyoltzvan kas Anyaméhet számlálunk-is: még-is nyoltz száz ezzerre menne az Anyakasok' száma. És ha edgy kas utánn csak tizenöt font tizta nyereséget veszünk fel (a' mi igen kevés) ez-

tendőnként: még-is száz hűsz ezer mázsára megy minden edgy esztendei hafzon. Tegyük fel, hogy fele elkél az Országban, felét pedig kivifzik: a' kivijendő hatvan ezer mázsának az ára pengő pénzben tíz forintjával számlálván tefz hat száz ezer forintot. Következésképpen ha a' mézzel való élés által fele tüzükrot megkémélnénk (meglehet pedig könnyen) azzal már 600,000 forintot tartanánk-meg Országunkban; 's ugyan a' kivijendő mézért-is 600,000 forintot hozván be: a' Méhtartás által 1,200,000 forintot gazdálkodhatnánk - meg Országunknak pengő pénzben, az az mind azt edgy krajtzárig, a' mi most a' kávé ivás elközönségeseződésétől fogva az Országból esztendőnként kivitezik tüzükorért.

30. §. *A' Méhtartást mi módon lehetne virágzóvá tenni.*

A' Méhtartást sokkal könnyebb vólna az Ország' minden részeiben virágzóvá tenni, mint a' selyem-bogár tenyésztetést, a' mire a' halhatatlan emlékezetű II-dik Jó'sef annyira törekedett. Nem kell a' Méheknek még elébb fákat ültetni, mint a' selyem-bogaraknak, mert a' nélkül-is ültet a' természet, 's az emberi gondosság ezeknek-is hafznos fűveket, virágokat, fákat, 's hullat édes harmatokat, — a' mellyek a' hol Méh nints, hafzon nélkül vesznek-e. A'

honnan nem volna egészen képtelenség, ha az Országban szintúgy Méhtartásra ügyelő Inspectorok volnának, valamint selyem-bogár Inspectorok voltak. És ha még most-is sok Vármegyék eperjás kerteket, 's azoknak közönséges Gondviselőket tartanak, — ámbár a' selyem bogár tenyésztetésnek nagy részint vége van: mi képtelenség volna abban, ha a' Vármegyék Méhtartásra ügyelő Inspectorokat tartanának. Sőt még a' nagy Üradalmakkal bíró földes Uraságoknál-is edgy Méh Inspector szép jövedelmet behajthatna elztendönként.

31. §. *Magyar Orzágnak alkalmas-vólta a' Méhtartásra.*

Magyar Orzágnak fekvése 's gazdagsága a' Méhtartásra igen alkalmas. Tsak nem minden faluban találunk, ha többet nem, tsak edgy vagy két kas méhet-is; de találunk sok helyeken százanként-is Anyakasokat. A' mellyből a' következik, hogy lehet hát itt mindenfelé tartani Méheket: de lehetne még sokkal nagyobb számmal-is. Ha észak felé megyünk; a' nagyobb hideg miatt nehezebb a' Méhtartás; ha délre megyünk, a' melegebb Tartományokban folyó mézet találunk a' kasokbann. A' honnan azt kell kihoznunk, hogy a' természet maga a' Magyar Ország' kedvező 's mér'séklett melegű fekvését a' Méhtartás' hazájául rendelte. A' mint

hogy vagynak-is Magyar Országban a' Méhtartásnak olly különösen kedvező helyek, a' hol a' kellemetes tavaszi 's nyári napokban a' méz illatot megszűrül-is érezzük, a' méz harmatot pedig kalánnal-is szedhetjük. Ezeknek a' mézzel folyó vidékeknek minden zúgolyait mitsoda hasznos nyereséggel rakhatnák-meg méhkasokkal azoknak szerentsés birtokosi! Ritka ház az, a' mellynél a' szín és lépes méz kedves nem vólna: nem mesterség lesz erre szert tenni, tsak tartson a' házi gazda edgynchány kas méhet.

32. §. *A' Méhtartással gazdálkodhatnak a' Földes Uraságok.*

A' Méhtartást mindenféle állapotú mezei Gazdák igen hasznos előmenetellel folytathatják. Nevezetesen pedig kiknek van ebben könnyebb és jobb módjok, mint a' Földes Uraságoknak, a' kik jó fekvésű 's szélelsen kiterjedő Uradalmaikban, jószágaikban a' Méhesnek való jó fekvésű helyekben válogathatnak; a' határnak nagyságához, és a' legelő' jóságához képest ugyan azon edgy faluban két, három, 's több Méheseket-is tarthatnak, 's edgy Fő Méhész' vagy Inspector' gondviselése alatt a' Méhészek fizetésén kívül-is edgy Uradalomban sok ezereket, edgy faluban sok százakat bevehetnek. Avagy ha az Uraság edgy Méhesnél 's Méhésznél (a'

ki edgyfzersmind Jäger, erdőkerülő, kertész, 's t. e' féle-is lehet, mert a' Méhéfzség nem ad egész éfztendei foglalatofságot, következésképpenn azért egész éfztendei fizetést adni nem szükség) többet tartani nem akar; igen könnyen reá veheti erre jobbágysait akár az Anyakasoknak felében való kiadása, akár más mód, akár tsupa serkentés és példaadás által. Minden esetben haszna lefzsz pedig ebből az Uradalomnak, mivel a' jobbágysok' Méheite megdézsmálja.

33. §. *A' Méhtartással gazdálkodhatna a' köz Nemefsek.*

A' köz Nemefseket, kifsebb birtokosokat a' Méhtartás a' maga hasznos és gyönyörűséges voltával mintedgy maga hívja 's öfztönözi erre. Sok birtokosok vagynak, sőt ilyenek legtöbben, a' kik szép jófzágokkal bírnak kifsebb 's nagyobb kiterjedésbenn. Az ő élet módjok azt hozza magával hogy kapára, kaszára, ekére kezeiket ne tegyék, 's minden jófzágaikat béres tseledekkel és pénzel munkáltasák-meg. A' jófzág-nak néhánykori megtekintése, a' munkásoknak megnézése, a' pípázás, néha a' megúnt komor időben valami kis olvasás, leginkább pedig a' vadáfzás minden foglalatofságok. Az ilyen gazdaságban, kivált ha a' familia fzámosodik, igen sokfzor úgy van a' dolog, hogy a' sok költség meg van, mind az gazdaságra, mind

a' házi szükségre , a' jövedelem pedig nem mindenkor edgyez vele , mert a' mint mondják: *A' jószágra reá két edgy felől , a' mit ad más felől* , — igen sokszor megtörténik mondom , hogy szükség van , de nincs költség , kivált a' mostoha ezstendőkben. Valyon már edgy illy közönséges Gazda minden rangja , tekintete , betsülete megsértése nélkül nem viselhetne e' gondot a' Méhekre? Valyon nem jobb volna e' inkább ezen gyönyörködteő hafznos foglalatossággal , mint a' hafzontalan 's szegényítő puskázással tölteni megúnt idejének edgy részét? — mert hiszen e' mellett-is lehetne vadászni. Az ebből bevejendő hafznot akár gyermekeinek nevelésére , akár más házi szükségére , akár maga ruházatjára , edgy szóval akár mire fordítsa : mindenkor bizonyosabb Calculust tehet etre , mint gazdaságának akár-mellyik ágára , — sőt merem mondani , hogy mindenkor e' lenne a' legelső rubrika , azok közt , a' mellyekből pénzt vesz be.

34. §. *A' Méhtartással gazdálkodhatnak a' Papok.*

A' falusi Papok 's Oskola Mesterek' élet-néméről azt mondhatni , hogy ez sok tekintetben javasolja a' Méhtartást. Ezekből hivatalok természetete ugyan-is azt kívánja , hogy legtöbbet othon legyenek , benn üljenek , olvassanak ,

nak, írjanak, tanuljanak. Hogy az ebbéli néha unalmas foglalatofság némelly részben gyönyörködtető legyen: hol vihetnék ezt könnyebben véghez, mint a' Méhesbenn, a' hol a' Méhekre való vígyázás mellett olvasni, írni, tanulni lehet, 's ezeknek unalmait az azokban való gyönyörködés elűzi; a' bevejendő hafzon pedig a' familia' (a' kiknek t. i. familiájok-is van) szükségeiről való aggodásnak nagy részétől megmenti. Osztánn a' mejjével 's sok befzéddel szolgáló Hivatalviselőnek, ha tsak egészségét önként rontani nem akarja, früstökölni kell, — a' ki ezt nem tselekezi, egészsége ellen vétkezik. A' früstök theából; kávéból, bor levesből áll közönségesen (a' pálinkát elhalgatom.) Úgy de kevés falusi fizetésből telik ez ki, kivált a' mindenfelé uralkodó rettenetes drágaságbann, — a' Méhtartás pedig ezt-is kiadja. Ad színmézet tzúkor helyett; ad kávéra, theára pénzt, ad még ruhára 's más szükségre valót-is.

35. §. *A' Méhtartással gazdálkodhatnak a' közönséges gazdák 's jobbágyok.*

A' közönséges munkás emberek, 's a' jobbágyok közül-is sokan tarthatnak hafzonnal edgynéhany kas méhet. Tartanak most-is, de tarthatnának még többen 's többet-is. A' legnagyobb mezei munka idejénn-is szokott valaki

otthon ház őrző lenni: ugyan ez a' ház őrző gondviselője 's őrzője lehet a' Méheknek-is.

36. §. *Ellenvetések.*

Szükség még itt némelly Ellenvetésekre-is megfelelni.

1 - ső *Ellenvetés.* *Nem tarthat minden ember méhet?* — Igen-is nem tarthat, nem-is szükség, de nem-is az a' kérdés, — hanem hogy sokkal többen 's többet tarthatnának mint a' mennyienn 's a' mennyit tartanak, — a' mi igaz. Nem lehet minden ember sem Kereskedő, sem Mesterember, sem mezei Gazda, sem Szőlőműves, sem Napfzámos, sem Fuvarozó, sem Pap, sem Mester, sem Prokátor 's a' t. hanem edgyik edgy, a' másik más. De még-is mindenik életmód annál tökéletesebb, ha arra sokan adják magokat. A' Méhtartásból-is sokkal többen vehetnének hasznot, mint most vesznek, és mennél többen tartanának Méheket, annál tökéletesebbé 's hasznosabbá lenne a' Méhtartás.

2-dik. *Ell.* *Nem minden ember alkalmazható a' Méhekkal való bánásra?* — Az igaz hogy az edgyiknek edgyre, a' másiknak másra van inkább természeti hajlandósága. A' kinek hát ez éppen nem tetszik; a' ki ebben semmi gyönyörűséget sem talál; a' ki e' helyett másal jobb szívet gazdálkodni: az hagyjon-is en-

nek békét. De még ebből nem következik az, hogy csak az tartson Méheket, a' kinek arra természeti hajlandósága van. Vályon van e' minden Prokátornak, Papnak, Kereskedőnek, követátsnak 's a' t. természeti hajlandósága arra a' Hivatalra, a' mellyet követ? — Éppen nints! hanem azt tanulta-meg, 's azt követi haszonnal. Így a' Méhtartásbann-is nem szükség hogy minden Originál legyen; kövesse a' mások útmutatását 's haszna lefzsz benne.

3-dik. *Ell. Kevés ember tud hozzá?* — Az-is igaz, hanem tanulja-meg. Semmit sem hozunk sem Anyánk' méhéből, sem az ujjunkból nem szopunk, hanem úgy tanuljuk. A' Méhéfsztséget pedig sokkal könnyebb megtanulni, mint más élet' nemét, csak a' fszót fogadjuk-meg. A' Pap, a' Prokátor mennyi efsztendőket töltenek az Oskolákonn 's a' Praxisonn! A' Messterember hány efsztendeig inas, legény, 's vándorol, míg gazdává lefzsz! A' kaszás, kapás, mettző a' gyermekből emberré lefzsz, mire ezeket jól megtanulta. A' Méhtartás megtanulására pedig tized résznyi idő, munka, és költség sem kívántatik-meg.

4-dik *Ell. Nints mindennek hozzá fszerentséje?* — Ezt az Ellenvetést nem értem, hanem ha megmagyarázom, mert ez okosan csak azt teszi, hogy nem minden ember tud hozzá 's azért nints-is hozzá fszerentséje. Tanulja-

meg hát, gyakorolja, és kövesse a' tapasztaltak' jó tanátsát, 's lefűz hozzá fzerentséje. Edgy szóval valakinek a' Méhei roszszak, vagy elfogytak, hitesse-el magával, hogy nem a' Méhekben volt a' hiba, hanem ő benne magábann, a' ki nem jól bánt azokkal. Mert hogy a' Méhtartáshoz holmi babonás tselekedet kellene, hallani sem akarom. Szégyenlenünk kell magunkat mint emberek, ha azt látjuk, hogy embertársaink közt olly ostobák, az okofságnak olly megmotskolói találatnak, a' kik illy értelem nélkül való dolgot hisznek 's állitanak. Valamint azt-is, hogy olly gonosz lelkiesméretű irigyek-is vagynak, a' kik hogy azokat, a' kik a' Méhtartásban szorgalmatosságok után bódognak, mások előtt gyűlölségesekké tehefsék, azt költik reájok, hogy a' mások fzerentséjét elvették s' elveszik. — *Hic niger est, hunc tu Romanane cauto.*

5-dik. Ell. Ellopják? — Az-is igaz, de ez nem a' mi hibánk, hanem azoké, a' kik azt meggátolni vagy nem tudják, vagy nem akarják, vagy a' mi még igazabb, a' köz bátorságra, mint a' Status bódogságának fő és kiváltképpen való fundamentomára nem ügyelnek úgy mint lehetne, kellene, 's kötelefségek' megsérthetetlen szentsége hozza magával. De ha valaki csak ezenn a' Fundamentomon nem tartana Méheket: úgy hát ne tartson szőlőt-is,

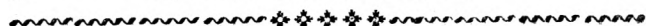
mert felveszik a' pintzét; ne tartson lovat mert ellopják, ne tartson rétet, mert megetetik's a' t. E' mellett nem mindenkor 's nem mindenütt lopják-el. Egyéb aránt *Rem tuam Custodi* etc.

6. *dik Ell. Megtsip a' Méh.* — Az-is igaz: de a' tsipést a' hafzonért ellehet fzenvedni, — lehet 's kell vígyázni - is. Ofztán ha ez jó ok volna: úgy hát lovat se tarts, mert megrúg, ökröt se, mert megöklel 's a' t. — pedig ezek veszedelmesebbek a' Méhtsipésnél.

37. §. *A Méhtartásból való hafzon.*

Minémű hafzon légyen pedig a' Méhtartásban esztendőnként a' kasok számához képest a' Tekintetes Deputatio' Relatiójából a' XVI-dik Részben megtetfzik. A' próbára hat esztendőt vettem-fel azért, mivel a' Gazdaságban a' hafzon vételre nézve edgy Calculus közönségesen hat esztendő, a' mellybenn mindenféle idők előfordulnak. Ha tehát nekem hat esztendő alatt edgy kas méh 1256 fl. 30. kr. tiszta hafznot adott: vesse-fel ebből kiki, hogy ő-is mennyi Anyakas után mi hafznot reménylhet esztendőnként.

II. S Z A K A S Z

A' gazdaságos Méhtartás' előadása.

I. R É S Z

A' Méhtartásnak okos tzéljáról.

1. §. A' Méhtartásnak tzélja.

Minden Gazdaságnak okos tzélja az, hogy abból hafznot vegyünk. A' ki tsak úgy gazdálkodna, hogy a' költséget, fekvő Capitális' interefsét (míg a' jófzág a' benne fekvő Capitális' interefsét ki nem adta) a' jövedelemmel öfzve nem hasonlítaná, 's nem-is tudná, hogy van e' valami hafzna gazdálkodásából vagy nints? hogy bejött e' a' költség? maradt e' valami fárodsága' jutalmául? — az igen élhetetlen gazda vólna. A' Gazdaság' Printzípiuma fzerént a' Méhtartásnak-is egyedül való tzélja az, hogy abból hafzon vagy jövedelem legyen. De nem-is tsalja ez-meg a' gazda' reménységét; sőt ha azal jól bának: még a' legmostohább időbenn-is reménysége felett-is ád.

2. §. A' Méhtartás' Printzípiuma.

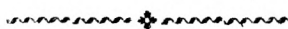
Valamint a' Gazdaság átaljábann: úgy annak minden edgyes ága bizonyos Printzípiumon fun-

dáltatik, a' mellyhez kell a' Gazdának minden tselekedeteit intézni, hogy tzélját elérhesse. Ehez képest a' Méhtartás' Printzípiuma ez: *Minden kasok népesek v. bogarasok és nehezek legyenek.* Következésképpenn a' Méhtartásban tsak a' kasoknak számára nézni, 's tsak azokat szaporítani akarni semmit sem ér. Mikor őszfel a' bábos vagy kereskedő mézet vesz tőlünk: megveszi ő ugyan átaljábann-is a' felverendő kasokat, de semmit sem ad a' kasok' számára, ha tsak mindeniket edgyenként meg nem emelte, hogy azoknak nem számához, hanem nehézségéhez képest ígérhesen érettek. A' miből a' következik, hogy tíz nehéz kasért többet ad, mint húsz 's harmintz könnyűért. Nintsen-is nagyobb gyávaság, mint azon Méhészek' tselekedete, a' kiknek szemeik erefztéskor a' kasok' számának örülvénn, azon vagynak, hogy mennél több kas méhek lehesen: őszfel pedig elszomorodva veszik észre, hogy öt 's hat kasok sem ér-fél edgy jóval. A' mikor hogy tudatlanságjokat vagy szófogadatlanságjokat palástolhassák: vagy az időt, vagy a' Méheket, vagy az azzal való gazdálkodásnak sikeretlen voltát vetik okúl. Holott ezek mind ártatlanok; de menthetetlenül hibások ők magok, a' kik magok tudatlanok 's tapasztalatlanok lévén, a' jó tanátsot nem követik, 's megtsalják magok magokat a' magok veszedelmes kárára.

3. §. *A' Méhtartásnak sokféle módjai dtal-
jában.*

A' Méhtartás' tzéljának elérése végett a' Méhekkal bánók külömbkülömbféle módjat gyakorolják annak nem tsak a' külső Országokban, hanem még Magyar Hazánkban-is. A' ki mint látta, hallotta, tanulta másoktól: ő-is úgy bának azokkal. Vagynak olyanok-is, a' kik önön tapaszthalások' tanítására halgatnak. A' Méhes könyvek-is külömbkülömbféle módokat javasolnak, a' szerént, a' mint azoknak Írói edgyiket vagy másikat jobbnak olvasták, látták, hallották vagy tapasztalták. A' nevezetesebb Módjai ezek: A' közönséges kasok, a' Magazinok, a' herelés, és a' kidobolás, — a' kettőskasok és hármaskasok még nem közönségesek. Abban az edgyben legtöbben megedgyeznek, hogy a' Méhtartásban a' sok erefsztés veszedelmes. Leírok én is edgy módját a' Méhekkal való bánásnak, mellyre tizenöt efsztendei tapasztalásom tanított, minekutánna annak sokféle módjait néha keserű kárommal-is megpróbáltam. Nem azt mondom, hogy abból efsztendönként hasznot nem vettem volna; hanem tsak azt, hogy a' próba ritkán sül-el előfszför sferentséfsen, 's lehetetlen hogy abban a' próbáló edgyfszer 's másfszor sferembetünő károkat ne valljon. — Minden speculatívus Projectumokat (mellyeket so-

kan mint lehetségeseket, a' nélkül hogy Méhekkel bántak volna, csak a' meleg szobában a' kanapén gondolkodik ki) elmellőzvénn csak azt irom-le, a' mit tapasztaltam 's a' mit a' tapasztalásból az okosságnak kell következtetni.

II. R É S Z

A' Méheknek esmeréséről és tulajdonságaikról.

4. §. A' Méhek mitsoda állatok?

A' ki Méheket akar tartani: annak a' Méheket 's azoknak Nemeit esmerni kell. — A' természet vi'sgálók a' Méheket azon repülő bogarak közé számlálják, a' mellyeknek négy sima szárnyaik 's hat lábaik vagynak.

5. §. A' Méhek háromféle Neműek.

A' tapasztalás azt mutatja, hogy a' Méhek háromféle Neműek, úgy mint: *Munkás méhek*, *Herék*, és *Anyák*, *Királyné*, v. *Vezér*.

1. A' *Munkás méh* mikor kikél 's azután is edgy ideig ónfzinű v. hamufzinű, de majd megbarnúl, idővel sok meg-is feketedik. Feje három szegelletű, homloka kiálló, két szeme, két ízű szánya, edgy nyelve, edgy hofzfű óra,

négyszárnya, kettő hosszabb, kettő kisebb, hat lába, a' két hátulsó szélesebb az elsőnél; teste hátulsó részén hat karika vagy gyűrű látszik, mellyek közül a' derekánál lévő sárga-
veres, a' többi fehéres; végre hátulsó részében, melly tsútsos, nyílhoz hasonló fülánkja van, a' mellyel ha megfűr: keserves fájdalmat okoz, — 's ezt nevezzük *Méhtsipésnek*. Edgy figyelmes megnézés a' munkás Méheket elfelejtethetetlenül megismerteti.

2. A' *Here* testére nézve csak nem két akkora mint a' munkás Méh; feje gömbölyű, 's két nagy szemei, mint ha az egész feje szemből állana; két ízlő szarva, szájja rövid, négy szárnya, melly az egész testét csak nem befedi, hat lába, teste hátulsó része barna, gömbölyű, hat karikás, fülánkja nintsen, — ez hát soha sem tsíp. A' Herét még dongásáról-is igen könnyű megismerni, a' melly mikor a' kasból kijön, lármás, és a' munkás Méhek' zengésétől kietefző, — szinte olyan forma, mint midőn hordókat kongatván, a' tele hordók közt az üres hordó-is megkondúl. Ennek megismerésére-is csak edgy látás kell.

3. Az *Anyá* csak nem két akkora mint a' munkás Méh, a' Heréhez még csak nem-is hasonlít; feje három szegeletű, homlokán korona forma üstöke, két szeme, két ízlő szarva, edgy nyelve, edgy hosszú óra, négy rövid

szárnya, melly testének felét-is alig fedi bé; hat hofzfú lába; teste hátulsó része hat karikás, hátulja tsútsos, vagyon fülánkja, de a' mellynek szúrásától éppen nem lehet félni, kartsú és deli termete, lafsú menése, barnás sárga színe. Ezt ugyan a' sok Méhek közt előszfzör nehez megesmerni, minthogy tsak edgy: de edgy 's két figyelmetes megnézés után a' szem ezt is edgy pillantásra szintügy megesmeri, valamint mást akármit.

Megjegyzésre méltó, hogy mindenféle állatok két Nem, úgy mint Hím és Nyöstény által szaporodnak, 's edgy hím és edgy nyöstény akár melly állatnak tenyésztésére-is elég. Ellenben a' Méhek három Neműek, u. m. Munkás Méhek, Here, és Anya, 's mind a' három Nemnek meg kell lenni hogy a' Méhsereg szaporodhasson. Akár mellyik hijjával legyen a' kas: az edgy ideig magmarad ugyan, de azután elvész. Mikor a' Raj a' kasból kijön, mind a' háromféle Nem van a' Rajban. Ha az Anya elvész: tudjuk, hogy a' Rajnak-is el kell vészni; ha a' Heréket két három nap múlva a' rajból kiöldöfsük, vagy az Anyát a' Heréktől tizenöt napig elzárjuk, az soha sem fiasít többé, és így a' bogarai edgyenként elfogyván elvész. Munkás Méh nélkül, hogy az Anya és a' Here semmit sem érnek, említeni sem szükség. A' Heréket Augustusban 's Septemberben a' munkás Méhek kiöldöszik

ugyan, hogy télen hafzontalan kenyérevők ne legyenek a' kasban: de a' következendő esztendőbenn ismét költenek Heréket, mivel azok nélkül nem rajózhatnak.

6. §. *A' Méhek sok ezeren tefznek edgy társaságot.*

Az-is igen nevezetes még a' Méhekben, hogy ezek sok ezeren tefznek edgy olly társaságot, vagy edgy olly egész, a' melly mind a' maga Nemét fenntarthatja, mind az embereknek hafznot adhat. Más állatok közül edgy pár is fajzik, 's hafznot ad a' Gazdának: a' Méheknek ellenben sok ezeren kell lenni, hogy edgy Rajt erefszenek, — a' mi pedig edgy kas méhre nézve tsak annyi, mint mikor a' juh, vagy a' tehén megellik.

7. §. *Az egész kas méh' élete tsak az edgy Anyától függ.*

Az egész kas méh vagy a' Raj, akár hány ezer bogárból álljon-is az, tsak az edgy Anyától függ. Még ez él, addig az jó állapotban van, 's dolgozik: mihelyt pedig az Anya elvész, azonnal az egész társaság-is veszedelemben forog. És ha vagy maga magának más Anyát nem költ, vagy a' Méhéf Anyát nem ad néki: bizonyosan 's rövid időnn elvész.

8. §. *A' Méh' legelsőbenn-is a' helyet tanulja-meg, a' honnan kijön.*

A' Méh mihelyt kikél, 's a' kasból kijön, legelsőbenn-is azt a' helyt tanulja megismerni, a' hol az egész serege van. Ugyan ezért mikor előlször kijön, farral v. séggel jön ki, vagy a' repülő lyuknál mindjárt szemközt fordul a' kafsál, repked ki 's bé, 's körülötte; mefzszebb mefzszebb megy, meg visszfa jön, míg a' helyet megtanulta, 's azután úgy megy-el a' mezőre. Ez az oka hogy minden bogár megtalálja a' maga kafsát a' sok kasok közt-is, mivel nem a' kast, hanem a' helyet tanulta megismerni. Ha a' kast mással eltseréljük, vagy más helyre tefszük: a' bogár nem akad a' maga kafsára, hanem tsak elébbeni helyére megy.

9. §. *A' Méh bogár' származása.*

Minden Méh bogár, mikor a' tojásból kikél, kukatz előlször, 's kilentz nap alatt az illendő nagyságra megnő. Ekkor végig éri a' lyukat, 's a' Méhek a' szükséges tápláló eledellel körül rakván, beragasztják viafz fedéllel. Kilentz nap alatt elváltozik bogárrá, a' mikor a' viafz fedelet kirágván kijön a' lyukból 's kész Méh bogár.

10. §. *A' Munkás Méhek' és a' Herék' kiköltetésének helye a' lépekben.*

A' munkás Méheknek kikelő helyek a' léptáblákban lévő hat szegelletű lyukak. A' Herék a' szélső vagy Vese lépekben, néha a' több lépeknek alsó részeibenn-is költetnek-ki. Mivel pedig a' Herék a' munkás Méheknél nagyobbak: tehát a' lépeket-is a' mellyekben ezek kiköltetnek, vastagabbakra tsinálják. Az a' borító fedél, mellyel ezek bevagynak tsinálva, gömbölyű, kiálló, a' munkás Méheké pedig lapos, 's ugyan ezért ezeket edgy pillantásra megesmerni, 's edgymástól megkülömböztetni könnyű.

11. §. *Az Anyák' kiköltetésének helyei és az Anyaházak.*

A' Méhek az Anyákat nem léptáblákban lévő lyukakban költik-ki, hanem különös 's e' végre tsinált házakban, a' mellyeket *Anyaházaknak* nevezünk. Ezeket tsinálják a' kas oldalánál a' lépek' szélcire hol fellyebb hol alább; a' lépek alsó széleire, néha a' lépek közepében maradt üregekbe; különösen és gyakran a' darab táblák' széleire. *lásd az 1. Fig.* Ezek először olyanak mint a' makk' tokja vagy köpűje, azután betsináltatván hasonlók a' makkhoz tokostúl, vagy tsetsbimbó formájúak, tsak hogy

nagyobbak. — Az *Anyaház* nem olly helyet tesz hát, a' mellyben a' Méhek' Anyja különösen lakna, mert az szüntelen a' Méhek között van; hanem teszi azon viafzból tsinált makk forma különös házakat, a' mellyekbenn a' Rajoknak Anyjaik költetnek-ki. Ezeknek kime-teléséről leszfz oda alább sok helyeken fzó.

12. §. *A' Méhek szorgalmatosok.*

A' Méhek szorgalmatos munkások. Az állatok közt szorgalmatofságra hozzájuk hasonló nints, — az ember-is tsak mustrául teheti maga elébe a' Méhek' szorgalmatofságát. A' melly fzempillantásbann az idő engedi: azonnal rohannak mintedgy a' virágok' 's édes nedvesség' keresésére; sokszor pedig a' kedvetlen idő' ellenére-is kimennek, 's sokan oda vefznek. Nézzük-meg tsak őket edgy kellemetes tavafzi 's nyári napon, mikor az idő tsendes, a' nap kedveltető meleggel süt, a' füvek 's fák virágosok, 's harmatosok: nem gyözzük bámolni mit-soda gyorsasággal tolakodnak-ki 's be a' kasba megfzünés nélkül reggeltől fogva estvéig. A' kasban lévők-is pedig éjjel nappal szintügy munkábann vagynak a' méz' elkészítése, a' fiak' táplálása, a' kas' tisztogatása 's őrzése által. Mind-azáltal nem lehet tagadni, hogy itt-is edgyik kas szorgalmatofsabb 's többet gyűjt, mint a' másik.

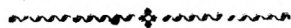
13. §. *A' Méhek' szorgalmatojságának
tzelja.*

A' Méhek' minden szorgalmatojságának tzelja a' fiasítás és a' méz' gyűjtés. A' méz' elkészítését és a' fiasítást véghez víszik az e' végre elkészített lépekben, a' mellyeket hat szegletű lyukakkal olly mesterségesen formálnak víafzból, hogy azokat mint remeket úgy kell nézni. Fiasítanak előlszför azért, hogy számokat fenn tarthassák, sőt nevelhefsék. Ritka kas az, a' mellynek bogarai közül naponként vagy az idő, vagy az ellenség, vagy a' tévedés, vagy a' halandóság, vagy más szzerentsétlen eset miatt többen nem vesznének-el. Ha tehát szorgalmatosan nem fiasítanak: számok megkevesedvén, utóbb el-vesznének. Fiasítanak másodszor azért, hogy Rajt erefzthefsenek. Mézet gyűjtenek azért, hogy azzal fiaikat táplálhassák, magoknak-is legyen mind nyáron mind télen mit enni. Azért-is a' Méhész, hogy a' Méhtartásból szembetűnő hafznot végyen: szükség hogy a' Méhekkal edgy tzelra dolgozzon, az az azokkal úgy bánjon hogy mennél többet fiasíthassanak, 's mennél több mézet gyűjthefsenek.

14. §. *A' Méheknek más tulajdonságaik.*

A' Méhek mindenben rendet tartanak, szerezik a' tsendefséget, meleget, tisztaságot és
sze-

szelídek. Annyira ugyan nehéz volna őket meg-
szelídíteni, hogy kézzel megfogdoshatnánk: de
az tsak ugyan igaz, hogy a' ki velek bánik, 's
köztök naponként megfordúl, azt esmerik, szen-
vedik, 's nem tsipik-meg olly hamar, mint az
idegen embert.

III. R É S Z

A' Magméheknek vásárlásáról.

15. §. A' Magméheket venni kell.

A' kinek Méhe nints, 's Méheket akar tar-
tani, az azokat vagy ajándékba kapja valaki-
től, vagy pénzen veszi előzfőzör. Az ajándék-
ba adottról tsak azt mondhatni, hogy *ajándék
marhának nints adva fogának*. Ne-is tessen
az senkinek-is vízfza, ha az ilyenhez ritkán
van szereptséje, vagy ha pénzen vett mézzel
kitáplálván el nem veszett: az annyiba került,
hogy annyi pénzen jó Magméhet-is vehetett
vólna. — A' Magméhet tehát legjobb venni.

De valamint minden vevésben, kivált ha
a' portékához nem tudsz, hamar megtsalatkoz-
zol, 's kárt vállalsz: úgy a' Méhek' vásárlása-
ban-is nehezen kerülöd ezt-el, ha a' Méhekhez

vagy nem tudsz, vagy az azokhoz tudóknak hasznos tanátsát nem követed.

16. §. *A' Magméheknek tavaszi vevéséről.*

Az esztendőnek három szakaszfzában lehet Magméheket venni, u. m. tavaszfzal, rajzás-kor és őszfzel. — A' tavaszi vevés ugyan legjobb volna, mivel ekkor már a' téli elveszés-től nem félthetni, sem a' tavaszitól, — ha van sullya. De mivel itt sok nehézségek adják elő magokat; tehát csak ehez támaszkodni, 's a' Magméhek' vevésével tavaszig várakozni, kár volna. Ugyan-is mivel az eladandó Méhek őszfzel rend szerént felteretnek, 's kiki csak annyi Magméhet hágy-meg, a' mennyit a' jövő esztendőre tartani szándékozik: látni való hogy nem minden Méhesben találhatni eladó Méheket tavaszfzal. A' ki ekkor Magméhet ad el, csak szorultságból 's kénytelenségből adja azt el drágára-is tartja, 's ha lehet még sem adja a' jobbit. Megesik hát, hogy ha ilyenkor vehetsz is: de vagy két árát adod-meg, vagy igen roszfz leszfz.

17. §. *A' Magméheknek nyári vevéséről.*

A' rajzáskori vevés legoltsóbb, de nem egézfzen bizonyos, hogy leszfz e' hozzá fterentse. Korán való első Rajt megvehetsz bátran, 's legalább fele árát megnyered: de ha még

őfzig az Annya elvéfz (a' mi néha megesik): mind a' nyereség mind a' Capitális vele edgyütt elveszett. Se a' másod, se a' harmad, se a' Juliusi első Rajt meg ne vedd (hanem ha igen oltsón fzerentsére), mert már bizonytalan, hogy lefzfz e' belöle jó Magméh. Hanem ha két 's három másod vagy harmad rajokat őfzve vehetfz, edgy kis kasba őfzvevered: úgy jó Magméhed lefzfz belöle. Végre mivel rajzáskor-is tsak a' szorult emberek adják-el a' rajt: ekkor sem minden ember vehet Magméhet.

18. §. *A' Magméheknek őfzi vevéséről.*

A' Magméheket hát legjobb őfzfzel, felverés előtt venni, a' mikor külömbenn is sok jó magnak való Méheket vernek-fel. A' hol több számmal vagynak a' kasok: ott a' felverendők közül-is lehet válogatni jókat. A' ki megkérettetik valakitől, hogy a' felverendők közül adjon neki Magnak azonn az áronn, a' mit abból a' felverés által kivenne: az pedig vagy babonaságból, vagy a' mi igazabb, irigységből nem adna, az magyarán mondva g — ember. Magam-is találtam ilyenekre, a' kik, ha kértem tőlök, szép lín alatt máshoz igazítottak. Azután Zsidó által vétettem tőlök Magméhet is, mézet-is. — De a' ki a' Magnak való jó Méhet drágálja, 's tsak fösvény-ségből nem vefzi-meg: az-is ugyan tefz ám kárt

magának otsmány fősvénységével , mivel a' legbizonyosabb hasznót vesztette-el esztendőnként. Tanátslom hát, hogy vedd-meg a' jót bátran, ne fősvénykedj, ne drágáld, ne alku-dozz. Ha látod hogy az adó vonakodik: még edgy 's két forintal többet-is adj, mint sém hogy ott hagyd. Hidd-el, hogy nem telik bele több edgy esztendőnél, mikor az az egész árát kiadja , ha az itt előadott módon bánsz vele , — a' mellett hogy ugyan annyi jó Magméhed-is marad nyereségül.

19. §. A' Magméhek' vevésének regulái.

A' Magméheknek vásárlásábann a' következőkre vigyázz:

1. Ne végy olyan Anyakast , a' melly kettőt 's hármat-is erefztett, bár nehéz légyenis. Az ilyen a' következő esztendőben sokszor elvesz, vagy meddön marad, vagy ha erefzt-is, későn erefzt, — 's mivel rend szerint bogaratlan, sem magából, sem Rajjából nem sok hasznót várhatfz. Ezenn az okon meg ne vedd az olly Rajt-is, a' melly unoka vagy szűz Rajt-is erefztett.

2. Ha tsak lehet ne végy fekete lépű vagy régi Méhet , mivel az ilyen lafsú munkás, 's tízfzerte több veszedelemnek ki van téve mint a' fiatal kas.

3. Ne végy másod vagy harmad Rajt, ha csak öfzve nintsenek verve, mivel ezekben sem éred el kívánt tzelod.

4. Első Rajokat, vagy öfzve vert Rajokat, tavali vagy legfellyebb harmadévi Anyakásokat végy-meg: de ezek közül-is csak azokat, a' mellyek edgynél többet nem erefztettek. Ezek Magméheknek legjobbak. Ha a' Raj és az Anyakas közt válafzthatfz: mindenkor a' Rajt válafzd, ha' fzintén az Anyakasnál valamivel könnyebb-is, mert még-is jobb Magméh lefzfz a' Rajból, mint az Anyakából.

5. Ezek közül, hogy mellyik légyen Magméhnek való, megtudhatod abból, ha népes vagy bogaras, és nehéz. A' nehézséget megtudod az emelésből, utóbb pedig megmutatja a' font. A' népefséget megtudod, ha a' kas' oldalát megütvénn, annak zúgása nagy, és hofzfzasan tart, — a' mellyiknek zúgása nagyon rövid, annak kevés bogara van, 's nem Magnak való. Avagy emeld-fel a' kas' fzélit, tekíntsd-meg belől-is. Ha annyi bogara van, hogy a' lépek allját a' bogarak egézfzzen be-lépik, 's a' lépek ki nem láttzanak; sőt ha még az aldefzkán-is megfeneklettek: hidd-el hogy igen jó lefzfz Magnak. A' mellynek lépei a' bogarak közül kilátfzanak (ha hideg nints) az nem Magnak való, mivel kevés bogara van, — sokfzor pedig Anya sints annak.

6. A' gyakorlott Méhéfz az emelésből - is könnyen hozzá vet, hogy hány font lehet a' kasban. Minden esetre legjobb a' megvejendő kast fontal megmérni így: Ha aldefzkája van a' kasnak: dugd bé a' repülő lyukat; ha aldefzkája nints, kösd ruhába, 's úgy fontold-meg. Azután mérij-meg edgy olyan forma üres kast, és edgy más aldefzkát, vagy a' ruhát, — vedd-ki ezeknek nehézségét az egéfsz kas' nehézségéből, 's megtudod hány font vagyon benne. p. o. A' megvett kas aldefzkástól nyom 39 fontot; edgy hasonló üres kas más aldefzkával edgyütt nyom $8\frac{1}{2}$ fontot: és-így van a' kasban $30\frac{1}{2}$ font, a' minek az árát meg kell fizetni, valamint a' kas' árát-is.

7. Ha már edgyfzer pénzt adsz a' Magméhért: tanátslom hogy jót végy, 's az oltsóbbal pénzed' 's fzerentséd' ne kotzkáztasd. Óltsó húsnak híg a' leve. A' könnyű 's óltsó kas vagy ki sem telet, vagy kitelelvén a' tavaszi hidegben véfz-el; vagy ha megmarad-is, nyomorúlt lefzfz; ha erefzt-is, későnn erefzt, 's kevés hafznot ad. Ha pedig pénzen vett mézzel táplálad, a' rofzfz-is többbe kerül, mint ha jót vettél volna, és még sem ér-fel azzal. Húfz fontosonn alól soha se végy, — innen számlálván felfelé negyven fontosig legjobb Magméhek, — ennél nehezebbet venni nem fzükség.

20. §. *Mienn kell Magméhet venni?*

Pénzen vagy búzán vegyed e' a' Magméhet, az okos embernek mind edgy. Hogy ha ostoba, tudatlan 's babonás emberrel vagyondolgod: ne sokat versengj vele, hanem azon vedd-meg a' minn adja.

21. §. *A' Magméhek' elvivésének regulái.*

A' mi a' Magméheknek elvivését' illeti: ím e' következendőkre vigyázz:

1. Más határból akármikor elviheted a' Méhet, mert a' te Méhesedből uj legelőre mennén-ki, nem megy vízfzra elébbeni helyére, hanem azt tanulja-meg, a' hová te letetted. Az őzfzel vásárolt Méhet jobb hideg őzfzel elvinni, mint tavaszra hagyni. Mert a' jó Méh már Februáriusbann elkezdí a' fiasítást, 's a' vivés által megháboríttatván fiai melegítését ott hagyja, azok megzápulnak 's elvesznek.

2. Azon határból vagy faluból pedig, a' mellyben te-is azt tartani fogod: vagy tavasz-fzal vidd-el, míg még ki nem járt; vagy hideg őzfzel, mikor már télre el kell tenni. Külömben ha azután vízfzed-el, mikor már a' helyét megtanulta 's kijárt: kárt vallasz. Mert a' bogarak az esmeretes legelőről elébbeni fzkott helyekre fognak vízfza menni, 's ott vagy más kásra mennek, vagy elvesznek, — a' te kasod pedig legalább-is fele bogarát elveszti.

3. A' Rajt, a' melly nap kijött, 's kasba vették, azon estve elviheted akár hova, — más nap-is elviheted, ha még az uj helyet meg nem tanúlta. Mert ha edgyfzer azt megtanúlta: azután tsak sok bogár veszteséggel lehet elvinni.

4. Ha tsak lehetséges, soha se végy olly meszfze Magméhet, hogy azt kotsin kelljen vinni. — Két 's három mértföldről-is inkább vitesd gyalog emberrel, ha többbe kerül-is, mint kotsin, mert a' kotsin való vivésben hamar eshetik baja, a' gyalog vivés pedig sokkal bátorságosabb. Ha olyan nehéz a' kas, hogy azt edgy ember fejen elviheti: kösd-fel ruhába; ruhástól edgyütt tedd edgy veszfzö vagy szalma vékába, 's állíts mellé két erős leányt vagy Afzfzont, hogy vigyék fejenn, edgyfzer edgyik, azután a' másik, hogy ha amaz elfárad. Így még edgyik feje nyugszik, addig a' másik vífzi, 's akármi meszfze-is ellehet vinni, — de jó idővel 's jó úttal. Ha olly nehéz, hogy fejen vinni nem lehet: kösd ruhába 's két férjfiú emberrel vitesd vállon 's rudon, mint szokták vinni a' tsebet. — Ha pedig kotsin vagy szekéren kell vinni: akkor-is kösd-be ruhával gondosan; a' szekérbe sok szalmát tégy, 's a' kasokat állítsd bele pupjára, szájával felfelé a' lépek éleit a' szekér' oldala felé fordítván. A' kasok közeit tömd-meg jól szalmával, hogy ne mozogjanak, 's vidd lafsan lé-

pést. Haza vívén tedd-le a' kasokat a' Méhesben vagy a' kertben úgy, a' mint szokott a' kas állani; a' ruhát óldozd-meg; a' repülő lyukat szabadítsd-ki, hogy szellőt vehessenek, 's helyre takarodhassanak. Edgynéhány óra múlva elveheted alólok a' ruhát-is, 's oda teheted a' kasokat a' hova akarod. Soha se vidd úgy kotsinn a' Méhet, hogy pupjával felfelé, 's szájával a' kotsi' fenekén legyen, mert a' lépek leszakadoznak, a' bogarak a' mézbe keverednek, 's ha a' kas egészfszen el nem vesz-is: de abból ugyan igen ritkán lefsz haszonvehető Magméh.

IV. R É S Z.

A' Magméheknek v. Anyakasoknak téli gondviseléséről.

22. §. *A' Méheknek téli állapotja.*

A' Méheknek téli állapotja két tekintetben tárgya a' Gazda' gondviselésének, u. m. a' helyre, és a' kasokra nézve, hogy t. i. a' hely-is a' hol tartatnak, alkalmas legyen; a' kasok-s olly állapotba helyheztesdjenek, hogy a' Méhek minden veszedelemtől mentek legyenek.

23. §. *A Méheknek téli helye.*

Ha szegény állapotú Gazda vagy, meg lehet hogy a' helyben nem válogathatsz. Azért is ha éppen jobb helyre nem teheted, mint a' hol nyáron voltak: ott hagyhatod télen-is minden nagy veszedelem nélkül, tsak gondviselésed kettőztesd-meg a' kasokra nézve, mert ez költségbe nem kerül, hanem tsak gondos vigyázás kívántatik reá. — Ha pedig mind Méhesed, mind házi épületeid jobb állapotban vagynak: ezekre figyelmezz:

1. Ataljában szóllván mindenkor jobb a' Méheket télre száraz, bezárt, a' széltől, hidegtől, fergeteiktől mentt helyre betenni, mint a' Méhesben kinn hagyni, a' hol azokat ezektől egészfzen mególtalmazni tsak nem lehetetlen.

2. Ha Méhesed úgy van építve, hogy Méheidet ott hagyhatod: hagyd ott, — de a' kijáró helyet deszkával, vagy náddal tsináld-be, hogy a' kasokat a' szél, 's a' fergeteg ne érje, 's a' hideg-is kisebb grádusú légyen. Szükséges ez a' madarak ellen-is, a' mellyek a' kasok' oldalát télen kivagdálják, a' Méheket, 's a' mézet megefzik. De még a' tsupa vagdalás is veszedelmes, mivel a' Méheket nyughatatlankodtatja, 's azt tselefkzi, hogy sokat egyenek. Szükséges még ez kíváltképpen azért-is, hogy a' téli napfény ki ne tsalja, a' mi igen

vefzedelmes lehet, mert ha kijöhetnek, többet-is efznek, a' mellett hogy a' kijövő Méheknek nagy része a' levegő' hidegsége miatt elfzokott vefzni, — már akkor pedig edgy bogár-is nagy kár. Ezen kívül a' kasokat-is, kivált a' könnyebbeket betakarhatod pokróttzal, zsákkal, bunda bélléssel, vagy akármi ruhával, csak szalmával 's szénával ne, mivel ez alatt az egerektől sohasem lehetnek bátorságban.

3. Ha pedig van olyan helyed, p. o. igen száraz pintzéd, kamarád, üres szobád, meleg padlásod, a' hová Méheidet télre be tetheted: minden esetre jobb ez, mint kinn hagyni. Lehet ott-is okos vígyázással 's kevés zörgeféssel körülöttök járni, 's még sinés ebből annyi vefzedelmek, mint a' mennyi kinn a' hidegtől 's a' napfénytől származhat. Kivált a' gyengébb kasoknak, 's a' mellyek őzfzel mézzel segítették-fel, ez igen hafznos. Mind ezek között-is pedig legjobb hely az igen száraz pintze, és az olyan szobának a' padlálsa (kivévénn a' 'sindeles épületeket) a' mellyet télen fűtenek, — de füstös padlás ne legyen, mert a' füstbenn elvefznek.

24. §. *A' Méheknek téli gondviselése.*

Az Anyakasokra való téli gondviselés ezeket foglalja magába:

1. Ha a' kas igen jó, léppel és bogárral padig van, úgy-is meglehet ugyan télen: de sokkal jobb ha alá szalma vagy akármi Tóldást tészefz, hogy így a' döglöttek, a' téli ganéj és melegség által okozott víz és sár ne a' lépek között, vagy azoknak végein maradjanak, hanem az aldefzkára lehulljanak. Így a' lépek' végei sem romlanak-meg, a' Méheknek-is elegendő levegőjük lévén, egészségesebbek lesznek. Ha pedig a' lépek padig nintsenek, ez a' Toldás nem szükséges.

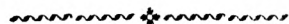
2. A' kast az aldefzkához körös körül sározd-le; de mihelyt megfzárad, szakaszd-fel, hogy ne télen kelljen felfszakasztani.

3. A' repülő lyukra rosta darabot, lyukatsos bádogot (a' mi jobb), vagy legalább lyukatsos defzkát sározz, hogy levegőt vehesse-nek 's meg ne fuladjanak a' Méhek. A' melly kas nints tele, vagy fel van pótzolva: azt be-is lehet dugni, — de még-is jobb ha ollyant sárzasz reá, a' mien keresztül a' levegő be-megy, a' bogár pedig ki nem jöhet.

4. Minden héten edgyszor nézd-meg sorba, ha nints e' valamellyiknek baja? az egér nem rágta e' ki? vagy a' bogarak-is nem rágták e' ki a' kast? — 's ha mi bajt látsz, azt azonnal orvosold. December közepén, Januarius végén, Martius elején a' kasokat gyengén felemelvén seperd-ki az aljokat.

5. Tarts körülöttök egér fogókat-is, 's azokat gyakran megnézd. De Matskát a' Méhekhez ne ereszsz, mert az az ugrálással 's körömszeléssel sok kárt tehet.

6. *Nagy Váti* Mezei Gazdaságában nagyon emlékezet arról-is, hogy a' Méheket a' földbe-is el lehet télre ásni, — kivált a' szegényeket, mert semmit sem esznek, hanem csak alusznak. Ezen útmutatás szerént meg-is próbáltam ezt Somogy Vármegyében 1804-ben: de szerentsétlen kimenetellel. Mert mikor tavaszzal kivettem a' földből, úgy tapasztaltam, hogy minekutánna kevés mézeket megették: éhel döglöttek-meg, 's a' nap melegétől nem elevenedtek-fel. Egyébaránt azt tartom, hogy útmutatásomat követvénn ezen elásásra nem leszsz Izükség, mivel így edgy szegény kas sem leszsz Méhesedben.

V. R É S Z

A' Méhesnek elkészítéséről.

25. §. *A' Méhes' építésének ideje.*

A' Méhesnek építésére legalkalmasabb az az idő, mikor már a' Méhek télre eltétek, azon idő pontig, mikor azokat ismét ki kell botsátani.

26. §. *A' Méhtartáshoz a' sok Költséggel épült Méhes nem edgyátaljában kívántatik-meg.*

Nem minden szegény embernek van módja Méhest építeni. De ha gondos gazda: lehet módja edgynéhány kas Méhet tartani akár házi szükségének pótolása, akár más hafzon végett. Ugyan ezért ha nints helyed különös Méhest építeni: ne idegenedjél-el azért a' Méhtartástól. Az ablakod alatt, felette, a' tornázbann, a' kis kertbenn, edgy szóval házad körül lehetetlen hogy olly hely ne legyen, a' hova edgynéhány kas Méhet le ne tehets. 1809-ben igen jó Méheit láttam Kövesenn, a' Reformatus Predikátornak az ablak alatt a' kis kertben, melly délnek fekszik, a' legnagyobb 's kösziklás Ország úthoz négy vagy öt lépésnyire, minden tető nélkül, a' nap legnagyobb hévségének kitétetve, — a' mellyeknél jobbak talám a' legpompásabb Méhesben sem igen lehettek. Balaton Honyé enn az Oskola Mester a' Méheit a' tornáztban tartja, a' hol az Oskolás gyermekek, minden jövő menő ember a' Méhek előtt mennek-el; a' baromfiak előttök járkálnak, fát az udvaron vágnak, előttök kotsival, székérrel járnak; és még-is igen jók voltak tavaly-is, valamint az idénn-is. Láttam még a' hidas padlásán-is Méhet. Az illy szük és mostoha he-

lyenn a' legfőbb dolog tsak az, hogy az első-től és az északi szél-től légyen a' kas ment. Az Alföldön a' Méheket a' kertekben, a' mezőn imitt amott kasonként lerakják, 's hogy az első benne kárt ne tegyen a' kas' pupjára edgy kötés szalmát húznak, abrantsal lefzorítják, hogy az az első vizet levegse, — és még is jók.

27. §. *Méhesnek akármellyik hely-is jó.*

Megfuzták a' Méhészek hányni vetni, hogy mellyik hely 's mitsoda fekvésű legyen jó Méhesnek? — Hogy edgyik hely a' másikonál jobb 's alkalmatosabb: az tagadhatatlan. De hogy az alább való helyenn-is, sőt az olyanonn-is, a' mellyet némelly bölts Méhészek veszedelmesnek tartanak, lehet Méheket házonnal tartani, az a' tapasztalásból nagyonn igaz. — Így szintén a' Méhesnek edgyik fekvése jobb a' Méhekre nézve mint a' másik. De azért ha a' tapasztalatlan 's gyáva gazda tsak azért nem tartana Méheket, mivel az ő kertjében nem esik a' Méhesnek olly fekvése, mint a' millyent arra némelly bölts Méhészek szükségesnek képzelnek: felette igen megtsalná magát. Mert akár millyen fekvése legyen is Méhésének, tsak tudjon 's akarjon a' Méhekkal jól bánni: minden esetben gazdag jutalmát veszi Méhészségének.

28. §. *A' Méhes' építésben mi jön kérdésbe?*

A' Méhes' építésébenn a' következők jönnek kérdésbe, u. m. a' hely, a' fekvés, a' legelő, és a' Méhesnek formája, vagy épületje. A' mellyeket minekelőtte sorba felvennénk, átaljában azt mondom, hogy a' kinek ezeket megválogatni, 's mindenkor a' legjobb részt válogatni módja van, igen-is úgy tselekedjék. A' kitől pedig vagy edgyik, vagy másik mód nem telik, vagy edgyikben sem válogathat: oda építtse Méhelsét, vagy oda rakja-le Méheit, a' hova lehet; olyan fekvéssel, a' millyennel telik; olyan legelővel bízató határbann, a' millyent adhat az a' falu, a' mellyben lakik; olyan épületet építtsen, a' millyen a' tíz 's tizenkét lépésnyi szélességű, 's edgy-néhány öl hosszúságú funduson megfér, 's az erfényből kerül. És még-is mindenkor több hasznat vesz ebből (ha a' költséget a' jövedelemmel öszve hasonlítjuk), mint akármelly más ágából a' gazdaságnak. Az én Méhesemnek mind helye, mind fekvése, mind épületje a' jóval öszve hasonlítva igen roszfz. Első esztendőben mikor edgy kas Méhet vettem, másodikban, harmadikban, mikor szaporítottam, mindenek idegenítettek a' Méhtartástól, azt mondván, hogy itt még senkinek sem volt a' hozszerentséje, és hogy ezenn a' környéken nints-

is a' Méheknek jó legelőjük 's a' t. és még-is hogy iparkodásom a' roszfz fekvésű helyenn-is jutalom nélkül nem maradt, a' következés megmutatta. Lásd a' XVI-dik R.

29. §. *A' Méhesnek legjobb helye.*

A' ki már a' helyben válogathat, mint p. o. a' Földes Uraságok, a' nagyobb birtokú Urak, a' jószágos Nemeselek: az építheti a' Méhest veteményes vagy füves, vagy gyümölcsös kertekbe, rétekbe, ligetes helyekre, erdőkbe, vagy azokhoz közel, szőlő kertekbe, vagy a' hegyek' alsó részeire, kivált az olly völgyes helyekre, a' mellyek szározak, az északi szél ellen domb, erdő, vagy épület által fedeztetnek; közel hozzá tsergedező patakok, vagy vizes, fakadékos helyek vagynak. Megeshetik ez a' falu közepén szintűgy mint azon kívül, — tsak hogy ollyan legyen a' hely, a' hol a' Rajok alacsony fákra, túske, palánk, kő kerítésekre, vagy legalább valami bokrokra megfájlhafsanak. Vagynak mindazáltal olly helyek, a' mellyekhez közel nem vólna tanátsos építeni, mint p. o. a' serfőző házak, téglá égető kementzék, szén ígető helyek, nagy folyó vagy álló vizek, a' mellyekenn az általjárás a' Méheknek veszedelmes. A' hol a' jószág *purum*, vagy a' kinek a' határbann többfelé vagynak rétjei, kertjei 's a' t. az két 's három Méhest-is

tarthat, a' szerént a' mint kövérebb vagy soványabb legelőt ígérhet Méheinek. A' hol többen tartanak Méheket, a' Méhes építésben jó arra vígyázni, hogy edgyik Méhes a' másikhoz annyira legyen, a' mennyiről a' Rajok öfzve nem szállanak, — mintedgy hat száz lépésnyire, legalább-is szükséges ez a' másokkal való perlekedés eltávoztatása végett-is.

Sokann a' kik a' Méhtartással nem boldogúlnak, a' helyet vagy tájjéket okozzák, hogy az a' Méhtartásra nem alkalmas. De bizony igen sokszor hibásan. Nem a' hely lesz ott a' fő ok, hanem az, hogy nem jól bánnak a' Méhekkal, vagy nem tudnak hozzá. Edgy bizonyos helyenn az Uraságnak nagy költséggel épült pompás Méhesse, 's sokba került Magazin kassai vagynak. De a' Méhtartáshoz annyira nintsen szerentse, hogy tsak nem minden esztendőben pénzen vesznek a' Gondviselők Magméheket, hogy a' Méhekből ki ne pufutljanak. *) Az azokkal bánók hogy magokat

*) Azon Uradalomban p. o.

1811-benn öfzfzel Magnak hagyatott	17 kas.
tavafzra elveszett 10, maradt -	7 —
1812-benn öfzfzel Magnak hagyatott	13 —
tavafzra elveszett 11, maradt -	2 —
1813-bann öfzfzel Magnak hagyatott	4 —
pénzen vettek hozzá 11	
mind öfzve lett - - -	15 —
tavafzra elveszett 9 maradt -	6 —

menthesék, a' helyet vádolják, hogy nem jó. Azomban azt nem gondolják-meg, hogy a' Magméheket az oda való lakosoktól veszik, a' kiknek ugyan azon határban jó szerentséjek van a' Méhtartáshoz. Ha már ezen szegény lakosoknak jó a' hely: miért ne vólna jó az Uraságnak-is, ha tudnának a' Méhekkal bánni?

30. §. *A' Méhesnek fekvése.*

A' ki Méhelsét olly tágas helyre építheti, hogy annak fekvését nem a' szűk hely, hanem az építő okofsága határozhatja-meg: legjobban tselekszik ha azt napkelet és dél közé építi ar-tzal (fronttal), mivel így a' napkeleti fény-is hamar éri a' Méheket, a' mi azoknak igen jó; a' délutánni nagy melegtől-is mentek lesznek. Vagy ha ez a' fekvés éppen nem eshetik-meg: ettől az építő eltávozhatik ugyan mindenfelé, de vígyázva, 's annak szeme előtt való tartá-sával, hogy az északi szél a' Méhekben sok kárt ne tegyen, a' déli napfény a' kasokat ne sülse, és hogy a' bogár a' kasból kijövéen ha-mar napfényre érjen.

31. §. *A' Méheknek legelője.*

A' mi a' legelőt illeti, igaz ugyan hogy edgyik határban vagy környékben jobb a' Méhek' legelője mint a' másokban: de tsak ugyan kevés hely taláztatna Magyar Hazánkban olly

mostoha, a' hol kifsebb vagy nagyobb számmal ne lehetne Méheket tartani hafzonnal, — kivévén az egézfzen homokokból álló pufztákat. Legjobb tájjékok azok, a' hol rekettyés, mogyorós, somos, 's más korán fakadó, vigyázó 's virágzó bokros helyek, gyümöldsős kertek, szőlők, hársos erdők, szélesen kiterjedő rétségek, jó legelő pufzták, kövér szántóföldek vagynak, 's azok közt a' Méhek vizet is találhatnak. Az erdős helyeken nem gyűjtenek a' Méhek olly jó mézet, mint a' pufztákon 's rétségeken, mert az erdős helyeken több víz matéria lévén a' méz hígabb, könnyebb, és így nem olly édes. Ellenben a' rétségen, kivált a' pufztákon kevesebb lévén a' víz matéria, a' méz sűrűbb, nehezebb 's édesebb. Legalább való méz pedig az, a' mit a' Méhek a' hajdináról hordanak. Ollyan forma a' kétféle méz közt a' különbség, mint a' konyhatzúkor, és a' jó tzúkor közt. A' Tsallóköz, Mátyus föld, Hernád környéke, az Alföld, a' Bátskaság, Bánát, Sárköz a' Duna mentében, Somogy Vármegye, 's a' t. a' Méhtartásra nézve igen mézes helyeknek tartatnak. Szala Vármegyének szép Szala Vídéke, 's gyönyörűséges Balaton mellyéke, valamint a' Somlyó hegyét körül kerítő tágasság-is, nem utolsó helyek a' Méhtartásra.

Jegyezzük-meg még a' legelőre azt-is, hogy igaz ugyan, hogy annál hasznosabb a' Méhtar-tás, mennél közelebbről hordhatja a' Méh az eledelt, mert így napjában többfzör fordulván többet gyűjt. De azért ne gondoljuk azt, mint-ha mezfzebb-is el nem menne, és hogy a' maga eledelét akár hol-is meg ne keresné. A' Szepezdiek *) azt mondják, hogy az ő Méheik a' Balatonon-is által mennek a' Somogyba, a' hol pedig a' Balaton csak nem edgy mértföld fzelelségű. Ezt pedig azon tapasztalásból állítják, hogy mikor nyáron haláfnak, vagy hajóval a' Balatonon vagynak, megesik, hogy a' virággal megterheltetett Méh lefzall a' hajó-ban pihenni, — a' melly virágos Méh más-unnan nem jöhet, hanem a' Somogyból. Atal-jában szóllván a' Méheknek kiváltképpen való eledelek, 's méz gyűjtő kamarájok, a' sok és jó harmat.

32. §. A' Méhesnek formája.

A' mi már a' Méhesnek formáját, vagy az épületet magát illeti: ne gondolja senki, mint-ha erre igen pompás és költséges épület kelle-ne. Négy darab marhának való istálló kerül annyiba, mint ötven kasnak való Méhes: pe-dig a' bevezendő haszon igen nagyon fog kü-lömbözni edgymástól.

*) Szepezd edgy kis falu a' Balaton partján.

33. §. *A' szegény ember Méhefse.*

A' szegény ember, vagy a' kinek más helye nints, az ablak alá, 's a' gádorba-is leteszi Méhkafsát edgy darab deszkára; 's ha azt udvarától tsak annyira elrekesztette vagy kollátolta-is, hogy a' baromfiak, marhák, vagy sörtevések hozzá ne férjenek, — kész a' Méhes.

A' kinek kis kertje van, ha a' palánk, vagy sövény mellé két ágasra szalmából vagy nád-ból féltetöt tsinál; a' palánkok közt lévő nyílásokat náddal vagy zsuppal betsinálja; a' palánk mellé edgy lábnyi magasságra deszkát tesz, arra pedig Méhkafsait reá rakja: ez-is szükségnek idején jó Méhes.

34. §. *A' Méhes' építésébenn előjövő kérdések.*

Ha a' hely tágasabb, a' mód jobb lévén Méhest építünk: a' jön kérdésbe, hogy kőből, fából, sárból vagy fonyásból legyen e' hátulsó fala? edgy, két, vagy három sorral legyenek e' a' kasok edgymás felett? millyen távolságra helyeztetődjenek a' kasok edgymástól? 's hány kast lehet a' könnyű vele való bánás mellett edgy Méhesben tartani? vagy mekkora legyen a' legnagyobb Méhes?

35. §. *A' Méhesnek hátulsó vagy derék fala.*

Miből legyen a' Méhes' derék fala, — nem sok különbséget tettek benne. Az én Méhesem derék fala Somogy Vármegyében fából volt, mert ott a' követ nem-is esmerik, a' fa pedig igen bő. Szala Vármegyében pedig Méhesem' derék fala kő, agyaggal rakva, mert itt a' kő igen sok, — a' fának pedig a' Balaton mentiben olly nagy szűke kezd lenni, hogy talám még az annak kitalálásáról való gondolkodás-is megfordul az emberek fejében, ha lehetne e' valami mesterséggel kövel tüzelni? — a' mi nem lenne képtelenebb, mint a' tudósoknak a' *perpetuum mobile*-nek kitalálásán való fej törések. A' boronából vagy sárzott sövényből való fal talám azért jobb, hogy melegebb mint a' kőfal. A' hol mind a' fa, mind a' kő szűk, sárból, vájjogból-is lehet tsinálni, valamint-hogy ezekből jó házakat-is raknak.

36. §. *A' három soros Méhes, és a' kasoknak sűrű öszverakása.*

Ha a' kasok tsak edgy sorjával 's jó ritkánn rakatnak : igen nagy hely, sok fedél, 's hoszfú fal kell tsak ötven 's hatvan kasnak-is. A' helynek szűk vólta, a' fedélnek 's fundamentomnak megkéméllése tanította-meg az embereket az edgy, két, 's több emeletekből álló házak' építésére.

Ez próbáltatta-meg a' Méhes Gazdákkal-is azt, hogy lehet e' két 's három sor kasokat-is edgymás felé rakni, és így emeletes Méhest építeni? — Lehet igen-is. De három soros Méhest, 's a' kasokat sűrűen rakva tsak az épít, a' kinek a' hely szűk, Méheket pedig számosabban akar tartani. Somogy Vármegyében két soros Méhesem volt, mert a' hely elég bő volt. Szala Vármegyében három soros van, 's a' kasok olly sűrűek, hogy tsak nem edgymást érik, mert a' hely igen szűk. A' három soros Méhesnek nevezetes bajai vagynak, p. o. hogy a' Méhes igen magas lefzsz, a' mi a' Méheknek a' mindennapi járásra-is, de kivált erefztéskor igen alkalmatlan; — sőt e' miatt néha az Anya-is elvéfz, a' mi Méhesemben tsak nem minden efztendőbenn megesik; hogy a' harmadik sor kásokhoz nehéz hozzá férni, feltenni, levenni 's a' t. Ha a' kasok igen közel tétetnek edgymáshoz: akkor-is rajzás után hamar elvéfz az Anya, 's pufztul a' Méh; e' mellett a' bogarak-is hamarabb eltévéfztik kafaikat, 's a' szomszéd kasokba menvén sokszor meg-is öletnek.

37. §. *A' két soros Méhes és a' kasoknak illendő távolsága.*

Nints jobb, mint a' két soros Méhes, ha a' kasok edgymástól illendő távolságra tétetnek. Illendő távolságra lefznek pedig, ha nyoltz vagy

tíz ujnyi köz lefzsz a' kasok közt; és ha a' kasok vastagsága vagy általmérője edgy láb és két vagy három ujnyi lefzsz. Így edgy ölnyi helyen lefzsz három kas. Ennél ritkábban rakni nem szükség, — sürítheti pedig a' Méhéfz a' helyretek szükvoltához képest, ha edgy ölnyi helyre négy kast tesz.

38. §. *A' kasok' száma edgy Méhesben.*

Nem szükség, de káros-is volna edgy Méhesben száz 's több Anyaméheket-is tartani, mivel a' sok Rajnak edgyfzerre való kitódulása miatt a' rajzáskori vészöttség-is igen nagy lenne, 's a' Gazda-is e' miatt szembetűnő károkat vallhatna. Ugyan ezért legnagyobb Méhesnek azt lehet tenni, a' mellynek hofzfza 17 öl lévén megfér benne száz kas Méh. Ezen esetbenn az Anyaméh lehet benne 70 kas, 30 meddő, 40 pedig eresztő. A' negyven eresztőből lefzsz harmintz Raj (mert az öfzveszállás, anyátlanodás, 's meddőség miatt soha sem lefzsz annyi első raj, mint a' mennyi eresztő kas van), — és így öfzfzel tele lefzsz a' Méhes. Ennyi Méhnek gondját viselheti edgy ember; eresztéskor-is pedig edgy jó segítséggel meggyőzi. Ezen hofzfzu Méhesnek mindenik szárnyán negyed fél ölet meg kell hajtani előre, úgy hogy a' hajtásnál 135 grádusú tompa szeglet legyen, hogy ez a' hajtás vagy ezen szárnyak a' Méheket az oldal-

ról jövő szelektől óltalmazták. E' fzerént a' derék fal tesz 10 ölet, a' két szárny-is 7 ölet, mind öszve 17 ölet. — *lásd a' 2. Fig.*

A' Méh kasok' számához képest lehet erre a' formára kisebb 's nagyobb Méhest építeni. p. o. a' ki 60 kas Méhet akar tartani, az építhet 10 ölet, mellynek a' dereka 6 öl, jobb és bal szárnya két két öl. Ebben lehet 40 kas Anyaméh, 15 meddő, 25 ereftő. A' 25 ereftő ad 20 Rajt, A' ki pedig száz 's több Anyakasokat-is akar tartani: az leghafznosabban tselekefzik, ha több Méheseket épít edgymástól bizonyos távolságra, vagy a' határnak különböző részeiben, hogy mindeniknek a' maga legelője közelebb legyen.

A' ki ezen épületet nagyollván a' kasokat ritkállaná: tehát számláljon minden öltre négy kast, akkor edgyik kas a' másikhöz három vagy négy ujnyira lefzsz. Ezen esetben száz kas Méhesnek kell 13 öl, hatvan kasnak pedig 8 öl épület. Ha az épület olly kitsiny, p. o. két vagy három öl, hogy belőle szárnyat hajtani nem lehet: azon esetben igen jó karókból, nádból, vagy akármiből csak edgy öl szárnyat-is tsinálni, hogy az a' Méheket a' szelek ellen óltalmazza.

39. §. A' Méhesnek belső elrendelése.

Ha a' Méhes olly szük, hogy a' kasokat a' fal mellé kell tenni: az legbajosabb. De ha különben a' hely nem telik, így-is meglehet.

A' mint hogy a' falusi szegény emberek, a' kik az atyaikról reájokmaradt edgyügyűségben vefztegetni szeretnek, többnyire ilyen Méheseket tartanak. Sok baj van ezen esetben a' Méheekkel, mert a' Méheket tsak hátok megül lehet könnyen 's minden félelem nélkül vi'sgálni, tífzogatni, elvenni, oda tenni, a' kasok alá tóldást tenni 's a' t. Ha hát a' kasok a' fal mellett vannak: a' Méhész előről kéntelen hozzájuk nyúlni, a' mit a' Méhek nem szeretnek; — a' Méhest sokszor elkergetik, és még-is minden iparkodása mellett sem bánhatik velek úgy a' mint akarná.

Legjobb a' Méhest úgy építeni, hogy a' kasok háta megett végig lehessen járni. A' legfűkebb helyenn a' járásra két lábnyi szélelség kell; a' kasok állása-is az ágosokkal két lábnyit foglal. És így ezen esetbenn a' fal vastagságán kívül négy lábnyi szélelsége lefzsz a' Méhesnek. Illyen széles az én Méhesem-is a' helynek szűk volta miatt. A' ki pedig annak minden szükséges bővséget megakar adni: hagyjon a' kasok megett négy lábnyi szélelséget. Akkor a' járás-is igen alkalmas lefzsz; az üres kasok-is a' fal mellett edgy deszkán megférnek. De megfér még ott akárhol a' tanuló v. olvasó embernek az asztala, székje, — sőt még a' kaskötő Méhésznek Műhelye-is. Ezen esetben a' Méhes szélelsége a' fal vastagságán kívül edgy öl lefzsz. lásd a' 2. Fig.

40. §. A' padokat tartó ágasok.

A' padokat tartó külső 's belső ágasoknak elég három ujnyi vastag tölgyfa, — kivévénn a' kofzorú fát tartó külső, és a' fzelement tartó belső ágasokat, a' mellyeknek vastagabbaknak kell lenni. Ha pedig nem fzelemenre leszűz a' tető, hanem, mint az átsok építnek, a' nélkül: akkor ezen belső vastagabb ágasokra nints szükség. Az ágasokat edgy ölnyire kell tenni edgy-máshoz, így a' padok a' kasokat könnyen megbírják. A' külső és belső ágasok pedig az alsó 's felső padnál edgy edgy azokba oldalról bévéssett 's oda fzegezett erős kereftfákkal vagy kötésekkel foglaltatnak öfzve, a' mellyekenn állanak a' padok. A' külső 's belső ágas a' deszkával edgyütt két lábnyi szélefségnél többet nem foglal magában, mivel ezenn a' szélefségenn akár melly bő kasok-is megférnek.

41. §. A' padok' magassága.

Az alsó pad a' földtől edgy lábnyira emeltessen fel, hogy a' békák 's más ártalmas állatok a' Méhekhez könnyen hozzá ne mehefsenek. A' második pad az alsó felett három lábnyira, és így a' földtől négy lábnyira legyen. E' fzerént a' belső ágas' magassága a' föld felett négy lábnyi, a' külső ágas' magassága pedig hat láb-

nyi, vagy edgy ől lefzfz. A' hátulsó fal' magas-
sága pedig annyi, mint a' külső ágas' magas-
sága a' kofzorúfával edgyütt.

42. §. A' Méhes' teteje.

Az épület' tetejét annak fzelelségéhez al-
kalmaztatják az építők. A' Méhes építésben pe-
dig arra vígyázni kell, hogy az magas ne le-
gyen, — inkább alacsony mint magas. Ha más-
fél ölnél valamivel magafsabb, elég, — két
ől magafság felesleg való 's veszedelmes. Fél
tetőre semmi esetbenn sem jó a' Méhest építeni.
Ha szelemenre van a' teteje, minthogy a' fze-
lement tartó ágas az elől lévő kofzorú fához
tsak két lábnyira, a' hátulsó falhoz pedig négy
lábnyira esik: ebből a' következik, hogy a' tető
eleje meredekebb 's kifsebb lefzfz, mint annak
hátulsó része. Ha pedig abban szelemen nints,
akkor a' tetőnek mindenik része edgyforma
nagyságú 's meredekségű lefzfz.

43. §. A' kasok' fedezése a' nap és efső
ellen.

Mindenik sor eleibe deszkát kell tsinálni há-
rántékosan, hogy az a' kasokat az efső és a'
nap ellen óltalmazza. Ha a' nap a' kasokra reá
süt: nagy melegben leolvadhat a' méz, lefza-
kadhat a' lép, a' mi veszedelmes. Somogy Vár-
megyében két ízbenn történt ez meg Méhesem-

ben. Az alsó sort fedező defzkát úgy kell alkalmaztatni, hogy az a' második sor' padjával öfzve érjen. Mert ha a' kettő közt hézag marad, a' felső sor' bogarai a' hézagon által lepotyognak az alsó kasok eleibe. A' felső sort fedezi ugyan az erefzt-is: de ha az nem elég, tehát még edgy szál defzkával meg kell hofszabbítani.

44. §. *Ollyan Méhes, a' mellybenn a' Méhek' télre-is ott hagyatnak.*

A' ki Méheit télre-is a' Méhesbenn akarja hagyni: legjobban tselekszük, ha Méhefsének elejét egéfszen betsinálja defzkával, vagy megsárazott sövénnnyel. A' melly esetbenn elég lefzsz minden sor kasnak kilentz ujnyi fzelefségű kijárás. Télre pedig ezen kijáró helyet defzkával vagy náddal betsinálván, sem a' madarak a' kasokhoz nem férnek, sem a' reájok sütő napfény fel nem zudítja, sem a' fergetek 's hideg fzel benne kárt nem tesz.

45. §. *A' Méhesnek ajtaja.*

A' Méhesnek mind a' két végére pléhes ajtó kell, még pedig ollyan, a' mellyet belölről-is be lehelsen zární. Ha a' Méhes tsak öt vagy hat ölnyi hofszúságú-is: még-is nem elég edgy ajtó, mert ereftekor sokfelé kell a' Méhéfsnek sietni, lótni, futni, hol edgyik végire, hol a' másakra, — 's ha mindenkor tsak edgy aj-

rón mehet ki 's bé, vagy még a' Méhest kerülgetni kell: a' miatt sokszor tetemes kárt vallhat. Ha a' Méhes erős kerítésű kertben van, vagy ha a' Méhes fala a' kertnek-is kerítése; a' Rajok pedig a' kerten kívül-is szállnak, még pedig nem mindenkor arra, a' merre a' kert' ajtaja van: az ebből következhető kár' eltávolztatása végett arra-is ajtót kell tartani a' kertenn, hogy ofztán a' Méhész a' Raj után minden eszközeivel edgyütt minden akadály nélkül mindenfelé nyomba mehessen. Ha még az egész kertet, vagy talám az udvart, házat, 's más épületeket-is meg kell kerülni, hogy a' Raj után mehessen, sok Rajod elvélz úgy. — Szükséges ez az ajtó még a' Raj' bevivésére nézve-is. Nem kell hát az erős és záros ajtók' tsináltatásában fösvénykedni, mert meg lehet hogy edgy esztendei kár-is többre megy minden ajtó' áránál.

46. §. *A' Méhesnek bekerítése.*

Ha a' Méhes veteményes kertben van: nem szükség annak elejét bekeríteni. Ha pedig gyümölcsös kertben van: tanátsos hogy annak eleje erős karókkal vagy sövénnel bekerítessen. Ha pedig rében vagy erdőben van: legjobb az egész Méhest edgynehány ölnyi távolságra erős kerítéssel bekeríteni, a' kerítésen belől pedig alacsony gyümölcs fákat nevelni.

47. §. *Az üres kasok' helye.*

Az üres kasokra nézve-is jó gondviselés kívántatik, különösen hogy azok száraz helyen 's tisztán tartassanak; a' penésztől, az egerektől, 's más ártalmas állatoktól megőriztessenek. E' végre vagy a' kamarának edgyik tiszta részében kell azokat tartani, vagy, a' mi legjobb, a' Méhest, ha tsak lehet, olly tágasra építeni, hogy a' fal mellett edgy padon, avagy a' tető alatt fennt azok-is megférjenek.

VI. R É S Z

A' M é h k a s o k r ó l.

48. §. *A' Méhkasoknak sokféle neveik.*

Uj Méhkasokat szerezni, vagy az avultakat megigazgatni téli kötelessége a' Méhésznek, — mert ekkor legjobban reá ér.

A' Méhkasoknak sokféle neveik 's formáik vagynak, valamint hogy azokat sokféle matérialekből-is készítik. Neveztetnek ezek: *kasoknak, kosaraknak, köpüknek, kaptároknak, ládáknak, bodonyoknak* 's a' t. a' szereznt a' mint vagy szalmából vagy vészszőből, vagy gyékényből fonyatnak, köttetnek, vagy egész da-

darab fából vésetnek, vagy defzkából tsináltatnak, kerek vagy szegletes formájúak, púpos, tsútsos, vagy lapos tetejük, bővebbek, szűkebbek, magassabbak, alacsonyabbak. — *Fekvő ládák* azok, a' mellyeket helyeikből kimozdítani nem lehet. *Magazín* kasok azok, a' mellyek több fiókokból vagy ládákból állanak, olly tzelből, hogy a' mézből elvévén-is a' Méheket ne kelljen megölni. — *Töldásoknak, Fiókoknak, Kérgeknek* neveztetnek azon darab kasok, a' mellyek a' kasok alá tétetnek, hogy vagy ne erefszenek a' Méhek, vagy hogy kasok kicsiny 's tele lévőnn azután dolgozhassanak.

49. §. *Mellyik kas jobb a' másiknál?*

Mellyik kas legyen már jobb? — nagy kérdés ez a' Méhészeknél? — Azt tartom, hogy mindenik jó, tsak jól tudjunk a' Méhekkal bánni. Az mindazáltal tagadhatatlan, hogy edgyik jobb mint a' másik, — nem említvén most azt, hogy edgyik edgyiket, a' másik a' másikat szerezheti-meg könnyebben, — és hogy sokszor a' nagyon dītsért kasok olly sokba kerülnek, hogy nem minden szegény legény szerezheti-meg azokat.

A' gyékényből 's vefzfzöböl font kasoknál jobbak a' szalmakasok, mivel amazoknál könnyebbek, melegebbek, 's a' sárzásra nézve semmi alkalmatlanság sints velek, a' mikor a' gyékény 's vefzfzö kasokról a' sárzás tsak nem min-

den felveréskor ledül. Ezeket még a' szú-is hamar megeszi, az egerek-is könnyenn áltairágják, a' melly ellenségek a' szalmakasokon nem olly könnyen vesznek erőt. — A' bodonyokról v. köpükről nem szóllok, mert azokat nem próbáltam. A' deszkakasok vagy ládák jók azért, mert a' szalma - veszfű - gyékény - kasoknál tisztábbak, de hidegebbek, — kivált a' szalmakasoknál. A' deszkakasok közt a' fenyő és hárs-fából készültek legjobbak, mert könnyebbek-is, melegebbek-is a' tölgyfánál, bikkfánál, — ebbe pedig a' szú-is hamar bele esik.

Hogy a' jól készített szalmakasok jobbak a' deszkakasoknál, nem tsak abból bizonyos, hogy sokkal melegebbek, hanem abból-is, mivel ez a' Méhek' természetén fundált igazság. Ugyan-is a' Méhekben természeti tulajdonság az, hogy karikába legyenek vagy függjenek. Így vagynak mikor megszállnak 's függhetnek, így vagynak a' kasban-is. A' négy szegletű deszkakasban pedig, hogy azt megtöltsék, négy szegletet kellene formálni: de abban-is tsak karikát igyekeznek formálni, ugyan ezért a' szegletek többnyire türesek, a' mit pedig a' Méhek nem szeretnek. Oltsánn a' deszkakasok sokba kerülnek: a' szalmakasokat pedig az olly közönséges Gazda, a' ki maga méhészkedik, időtöltésből, vagy maga mulattából-is megkötheti. A' ki pedig Méhészt tart, ott a' Méhésznek azt

kötni tudni kötelessége. Minden defzkakasok közt legjobb a' Bétsi nemzeti gazdai Hivatalnak defzka bodonja, — hanem a' mi tájjékunkra kifsebb kell, mint a' mekkora nagyságút az a' 20 §-ben leír. Ezt tóldásával 's aldefzkájával edgyütt igen szépen lerajzolva lásd Csaplovits Úr Méhes Könyvének második Kiadásában az 5-dik 's 6-dik Fig.

50. §. *A' kasoknak formája.*

A' Méhkasoknak formája sem edgy. Edgyik tsútsos, a' másik lapos tetejű; edgyik a' púpjától kezdvén tsak lafsan lafsan szélesedik egélfz az aljáig; a' másik ellenben hírtelen kiszélesedvénn a' derekánál igen bő, az allja ismét sokkal szűkebb. Azt tartom, hogy ez a' különbség a' Méhtartásból várando hafzonra nézve nem sokat telz, — 's tsak olyan forma dolog lehet, mint az, hogy edgyikönk ábrázatja kerek, a' másiké hofzfzúkás; edgyikönk feje tsutskás, a' másiké gömbölyű. Azomban a' hofzfzú 's kerek képű, tsutskás és gömbölyű fejűek közt-is szint úgy vagynak elzesek-is, gyávák-is, okosok-is, bolondok-is, valamint a' sokféle formájú kasméhek közt-is vagynak jobbak-is, rofzfzabbak-is. — A' melly kasnak az allja szűkebb mint a' dereka, azzal az az alkalmatlanság kötteleik öfzve, hogy abban sokkal nehezebb az Anyaházakat megtalálni 's kimetélni,

valamint hogy a' mézes táblákat-is tsak úgy fzedhetjük ki belőlök, ha azok elébb ketté törtetnek, a' mi nagy potskofság. — Azt gyaníthatni, hogy a' lapos tetejű kasban hamarább dolgozhatik a' Raj mint a' tsútsos tetejűben, mivel edgyfzerre több lépet kezdhet — de hogy az ennél szembetűnőképpen jobb volna: azt állítani nem merem.

51. §. A' kasoknak nagysága.

Sokkal több függ a' Méhtartásra, 's abból vejendő hafzonra nézve a' kasoknak nagyságától vagy kitsínységétől, — sőt ettől nagyon-is sok függ. Ha a' Méhéfz a' kasnak nagyságát a' Rajhoz képest el nem találván azt sokkal nagyobb kasba veszi, mint kellett volna: ritkán lefzsz belőle fontot nyomó Méh. A' Méh a' kasban tsak addig dolgozik serényen, míg a' lépek' allját egézfzen befoghatja. Ha pedig a' lépek végei a' bogarak közül kiérnek, 's még akkor tsak félig meddig van a' kas: elijjedvénn annak nagyságától tsak az üres házat őrzik, edgy kettő alig jár, nem dolgoznak, 's végre-is semmi sem lefzsz belőlök. *) A' lefzsz hát

*) 1809-ben Kövesenn a' Reformatus Predikátor minden ellenzésekre-is edgy kis Rajt két akkora kasba vett, mint a' mekkorába kellett volna. Három hét mulva megbánta tselekedetét, mert a' lépek végei a' bogarak közül kiérvén, mikor még a' kas félig sem volt:

illendő kas a' Rajnak nagyságához képest, a' melly harmad 's negyed nap múlva-is, mikor már a' bogarak felhúzódnak, tellyebb lefűsz bogárral félignél. Ezt a' Méhész kevés gyakorlás után könnyen eltalálja.

A' jó Méhész ezen tekintetben azt tartja regulául, hogy inkább kisebb legyen a' kas, mint nagyobb. Mert ha nagyobb lefűsz, a' reménytelenül jövő rofűsz idő és sovány esztendő hamar megtsalhatja, 's azután banni tselekedetét késő lefűsz. Ha pedig jó 's gazdag esztendő lévén a' kisebb kas hamar megtelik: könnyű azt minden három hétben edgy edgy toldásúl nagyobbá tenni. Edgy szóval edgyik titka a' gazdaságos Méhtartásnak ez: *A' kasok nagyok ne legyenek.* — De mekkora nagyságú legyen hát a' kas? — Ezt átaljában meghatározni nem lehet. Ahol a' Méheknek

akár mint jártak azután a' bogarak, semmi látatja sem volt annak. Így ment ez csak két hétig. Többször kérvén engem a' Tiszteletes Úr, hogy Méhét valamivel oryosolnám-meg, mivel hozzá ütnivaló raj többé nem lett, azt tanátsoltam, hogy vágjuk-el a' kast derékon. Erre reá-is állott. Edgy kezületnek kötő vefűzfejét éles késsel elmetéltem, 's mintegy felét a' kasnak elvettem. A' megmaradt kast letettem a' padra 's lesároztam. Már ekkor csak edgy tenyérynyi hijja volt a' lépeknek a' padig, Három hét alatt úgy megtakarta magát, hogy nagyságához képest a' legjobbik kása sem volt jobb ennél.

igen jó legelőjök van, ott nagyobb kas kell, mint a' soványabb legelőjü helyen. A' Kunságban, Batskában, Tsallóközben 's a' t. sokkal nagyobb kasok kellene mint a' Dunántúl nevezetesen a' Balaton mellett. De itt-is nagyobb kell edgyik helyen mint másutt. — Az én kasaim az ide-való legelőhöz képest 27 — 33 ittésék.

52. §. A' Tóldások.

A' kasokhoz Tóldások-is kellene, a' melyekkel a' Méheket meddökké tefszük; e' mellett az első eresztés után az Anyaházakat kimetélvén fűkségesképpen a' kasok alá kell tenni, hogy többet ne ereszsenek, Ezen tóldásokat legjobb szalmából kötni, — a' melyeknek olyan bőségűeknek kell lenni, mint a' kasok allja; és hogy erősebbek legyenek, 's a' kas rajtok jobban megálljon, a' felső karika mellé még edgy karikát kell kötni szalmából, úgy hogy ott ofztán két karika lefesz edgymás mellett, — a' külső sokkal nagyobb kerületű a' belsónél. Ez a' külső karika mintedgy fogója-is a' tóldásnak, a' mellynél fogva azt tefszük, vefszük felemeljük 's a' t. Az én tóldásaimnak magassága öt karika, mérték szerént ötödfél ujnyi.

A' milyen formájú a' kas, olyan formájú legyen a' tóldás-is. A' négy szegletű kas alá igen-is hogy négy szegletű tóldás kell. A' ke-

rek kas alá pedig négy szegletű tóldást tenni képtelenség.

53. §. *A' kasoknak bővsége.*

Az-is szükséges még, ha egyébre nem, legalább a' jó rendre 's könnyebbségre nézve, hogy minden kasnak az allja edgy mértékre legyen, edgyik se legyen se bővebb se szűkebb. Ennek sok hasznai vagynak. Az-is, hogy az edgyforma bővségű kasokhoz könnyebben hozzá szokik a' Méhéfz' keze; az-is, hogy mind a' kasokat egymás helyére, mind az aldefzkákat egymással igen könnyen el lehet tserélni; az-is, hogy a' tóldásokat nem kell válogatni, mert így mindenik jó lefzsz akár mellyik kashoz. Az én kassaimnak bővsége vagy által mérője edgy láb és két uj, — 's a' magofságot ehez alkalmaztatván igen szép formája van a' kasnak. A' hol szembetűnőképpen nagyobb kasok keltenek, ott lehet edgy láb és három vagy legfeljebb négy ujnyi bővségre kötni azokat. Ebbe a' bővségbe pedig a' szalma' vastagsága-is bele értetődik.

54. §. *A' kerefztfák.*

A' kasokba kerefztfákat-is szoktak sokann tenni. Én-is tettem az előtt. De minekutánna azt tapasztaltam, hogy míg az a' kas, a' mellyben kerefztfá van, a' léprakáskor a' kerefztfát

elkerüli, addig az, a' mellyben kereftfa nints, a' lépet csak nem padig rakja; nem különben minekutánna azt-is tapasztaltam, hogy a' lépeket kereftfa nélkül - is úgy hozzá ragasztják a' kas tetejéhez és oldalához, hogy szintén olly erősen állanak, mint a' mellyekben kereftfák vagynak; az Anyaházak' kimetélésének-is pedig a' kereftfák nagy akadályai, mivel azok körül házagok maradnak, a' mellyekbe Anyaházakat tsinálnak: azokhoz pedig ott nem lehet hozzá férni, hogy kimetélhefsük: tehát már hat esztendőtol fogva edgy kasba sem tettem kereftfát, 's még sem szakadt - le a' lépe edgynek-is.

55. §. Az Aldefzka.

Edgy fő és kiváltképpen való dolog még a' kasokra nézve az, hogy minden kasnak magának legyen edgy darab defzkája, a' mellyen az álljon, — ezt nevezzük *Aldefzkának*. Ennek valamivel nagyobbnak kell lenni a' kas' bőségénél, hogy a' kast annál könnyebben hozzá lehessen sározni. Ez nem kerek, hanem négy szegletű. Ha pedig a' defzka edgyik szegletét a' kijáró lyukhoz fordítjuk: úgy a' Méheknek igen alkalmas ki 's bejárások van azonn. 'S így Aldefzkástól kell osztán a' kásokat a' közönséges padra tenni. Ez az Aldefzka hárs - vagy fenyőfa defzka legyen, Így nem kell

nagy költséggel széles Méhpadokat szerezni, mert közönséges padnak keskenyebb-is jó lesz. Én ettől az Aldefzkától igen sokat függeszték fel. Ennél fogva mindenkor Ura vagyok a' kasnak, az az szabadon nyúlhatok hozzá, bánhatok vele, tehetem, vehetem, elébb hátrább tiszíthatom, a' mint tetszik, 's a' mint a' szükség kívánja. Ha a' kasokat belől akarom vizsgálni, vagy az Anyaházakat kimetélni: ennél fogva veszem fel 's viszem ki a' Méhesből; — dolgom végeztvénn ismét vizsza viszem azonn, a' nélkül hogy a' Méhek vagy kirohannának, vagy megtsipnének. Ha télre másuvá akarom tenni a' kast: betsinálom a' kijáró lyukat, 's viszem minden további baj nélkül a' hová akarom. Ha a' kas' alját kell tisztogatni: felemeltetem a' kast hátúl valakivel, magam pedig az Aldefzkát elől alóla hirtelen elveszem, 's másikat teszek alá, a' nélkül hogy a' Méh megtsípne. Ellenben ha a' kasok edgy közönséges defzkára vagynak letéve, bajos azokhoz tsak hozzá-is nyúlni, még veszőttésesebb pedig télre más helyre tenni, tavaszszal ismét vizsza vinni. Edgy Aldefzka alig kerül három vagy négy garasba, azomban firól fira megtart. A' Rajnak a' Méhesbe való bevitelekor-is felette nagy hafzna van az Aldefzkának.

VII. R É S Z

Az úgy nevezett Magazin kasokról, és
a' Hármaskasról.

56. §. *Előre való Jegyzés.*

Sok Méhészek törték 's törik azon fejeket, hogy olyan kasokat találhassanak, a' melyekből a' felesleg való mézet elvehessék, a' nélkül hogy a' bogarakat megölnék. Az igaz, hogy méltán sajnáljuk ezeket a' méz gyűjtő hafznos állatokat megölni. Ha meg nem öljük, hanem csak a' kasok' számát szaporítjuk, úgy nem sok a' hafzon, kivált mikor sok kasok meddön maradnak, vagy mikor a' Rajok nem igen jók. Ha megöljük, úgy a' kasok száma nem szaporodhatik, — hanem gyakran még fogy-is.

57. §. *A' méz' elvevésének sokféle próbái.*

Sokan vagy heréléssel, vagy tóldásokkal, vagy kidobolással próbálnak ezen a' nehézségen segíteni 's a' Méhektől mézet elvenni. Ha a' méz a' kasokban alól vólna: úgy nem mesterség vólna azokból mézet kimetélni, vagy a' tóldásokat mézzel tele elfzedni. De nem így van a' dolog. A' méz rend szerént fenn van, 's úgy megy alá lejjebb lejjebb, a' mint a' bő

esztendőben többet többet gyűjtenek a' Méhek. Ritka esztendő, 's ritka kas az, mikor 's a' melly padig rakja a' mézet. Mert a' legnehezebbekbenn - is ürefsek a' lépek' végei, — a' Méhek-is pedig alatt vagynak.

58. §. A' Herélés.

Herélésnek nevezik azt a' tselekedetet, mikor a' bogarakat alólról felfüstölvénn a' mézből kifzednek, vagy mézzel tele lévő lép darabokat metélnék - ki. Azt mondják, hogy a' fekvő ládákat könnyebb megherélni. Elhíszem, — de ezt nem próbáltam, 's nem-is mondhatok róla semmit-is. De gyanakszom, hogy itt sem megy a' dolog mindenkor a' kívánság fzerént, külömben minden Méhésznek fekvő ládája vólna. — A' közönséges kasokat úgy herélik-meg, hogy a' bogarakat felfüstölik a' kas' pupja felé, 's ekkor a' vese lépeket, és a' több lépekből-is annyit kimetélnék, a' mint gondolják, hogy még azon kívül elég marad a' Méheknek a' kitelelésre. Ez ugyan lehetséges: de nem lehet tagadni, hogy sok bajjal és veszelelemmel köttetik öfzve. Mert edgy az, hogy a' Méhek nem mennek annyira - fel mint mi akarnánk, — a' honnan a' midőn a' mézes lépeket vagdaljuk, sok méhek a' mézbe-is keverednek, meg-is ölettetnek. Más az hogy még a' vese lépeket-is ritkán lehet épen kivenni, —

annyival inkább a' több lépek derékban szakadozván-el, az egész kas mézzel bemázolódik, a' melly dolog után éppen olly ábrázatot mutatnak a' Méhek, mint az a' fzerentsétlen házi gazda, a' kire a' tolvajok éjtszakának idején reá ütvénn, edgy részét vagyonjának kirabolták. Tudni való hogy semmi sem keservesebb a' Méheknek, mint ha mézes lépeik megsértettek, — ezután még a' tolvajok-is abba hagyják a' tolvajkodást. Nem tsuda hát ha az illy megmartzangoltattak, ha megélnék-is: de a' mint a' tapasztalásból bizonyos, harmada sem válik hafzonvehető Magméhvé.

59. §. A' tóldás elvétele.

Azt mondja edgy bizonyos Méhész hogy a' tóldások' elvételével heréli-meg Méheit. Ez igen könnyen megesik, de arra-is tsak azt feleljük, a' mit a' lépek' aljának elmetelésére, hogy t. i. az alsó tóldásokban nagyobb részint tsak üres lépek vagynak, méz pedig semmi vagy igen kevés. Következésképpen tsak neve van inkább a' munkának mint a' valóságos hafzna.

60. §. A' kidobolás.

Más Méhész ismét a' kidobolást javasolja. Azt mondja, hogy Julius végén 's Augustus elején, mikor már a' Méh lépét feltisztítja, ki

kell verni a' Méhsereget más kasba, 's gyűjt magának annyit hogy kitelel vele. Az elébbeni kas a' benne lévő mézzel a' Gazda nyeresége. Ez-is lehetséges. A' tele kast pupjára kell állítani valami gödörbe, az üres kast reá borítani, ruhával körül kötni, hogy a' bogarak ki ne jöjjenek, 's a' tele kas' oldalát két vefzfővel mind addig kopogatni, míg a' Méhek a' kopogást nem ízzenvedhetvén az üres kasba felmennek. — Az igaz hogy a' bogarak sok vefzfőtség után az üres kasba felmennek, és a' tele kas-is a' gazdának marad: de az a' tele kas-is nagy részint nem mézzel hanem csak fias léppel van tele; a' kikergetett bogarak-is az üres kasban többnyire csak üres lépet gyűjtenek, — 's idő előtt elvesznek. — Egyébaránt meg lehet hogy ez a' kidobolás igen mézes vidékenn 's igen bő esztendőben szerentséesebbenn elsül, — ha nem mindenkor-is.

61. §. *A' Magazin kasok.*

A' Magazin kasok több fiókokból állanak, 's közelébb járnak a' dolog' valóságához, mert az ezekkel bánók azt mondják, hogy a' felső fiókot kell elvenni. Helyesen! mert fellyül van a' legjobb méz. De mi módon? — Így, mikor már három 's négy fiókok tele vagynak léppel és mézzel: a' felső fiókot vékony ékkel válassz-d-el a' másiktól annyira, hogy edgy vé-

kony drót közbe férjen, a' drótot húzd keresztül a' mézes lépeken, 's azok az által éppen úgy ketté vágatnak, mint a' mint a' szappanos hasonló dróttal a' szappant elmettzi. Ekkor a' felső fiókot levévénn az elvágott mézes lépekre deszka tetőt tégy 's a' szorító fákkaal szorítsd reá. Így a' több fiók Anyakasnak marad, az elvett fiók mézzel tele nyereség lesz. Hogy pedig a' Méhek ennyi mézet gyűjthessenek; az első eresztés után mindjárt fiókot tégy a' kas alá, hogy ez másod 's harmad Rajt ne eresztzen, mert ha edgy Rajnál többet ereszt: azután a' felső fiókot nem lehet levenni, vagy ha levezed, a' bogarak éhel vesznek-el. — Ámbár pedig ez a' dolog így tökéletes, 's a' kik tudnak vele bánni, sok hasznót-is vesznek a' Magazín kasokból: de még-is nem mindenek szeretik ezeket, — annyival inkább mivel azok közül némellyek, a' kik Méheiket mind illy kasokba tették által, a' Méhekből elébb utóbb kipufztultak. Mi légyen ennek a' valóságos oka, nem tudom, — hanem úgy gondolom hogy a' fő oknak még-is annak kell lenni, hogy nem tudnak vele bánni. Az igaz hogy vagynak a' Magazín kasokban-is némelly nehézségek, p.o. hogy a' Méhek a' mézes lépeknek elmettzésén megrémülnek, neki búsúlnak, 's néha veszni is térnek, — annyival inkább, mivel az elmettett lépekből sok méz lefoj, a' mi a' Méhek-

nek, de kivált az Anyának, ha azt éri, veszedelmes. Más nehézség az, hogy az első ereftetés után alá tefzik ugyan a' fiókot hogy többet ne ereftszen, de nem metélik-ki az Anyaházakat. A' miből a' leszsz hogy ha a' Méhek jó esztendőt sajdítnak, másod 's harmad rajtis ereftenek, ha bár két fiók tétéfsen-is alájok, ha tsak az Anyaházak ki nem metéltetnek. A' Méhéfzek pedig ezen ereftésre nem-is ügyelvén ézre sem vefzik mikor kijön a' másod 's harmad Raj. Alatta lehet azután a' fiók: de abban az esztendőbenn ugyan a' tetejét levenni nem lehet. Vagy ha azt levefzik, még nagyobb a' veszedelem, mert a' kasban üres lépnél 's bogárnál egyéb nem marad. Mit tselekefsznek hát ekkor sokan? — Elölvefzik a' Méhek' téli etetésének mesterséges módját. A' mi mézet azoktól edgy felől elvettek, azt velek más felől addig etetgetik, míg vagy télen vagy tavafszal elvesznek, vagy ha megélnek-is, nyomorékok lesznek. 'S így van az, hogy a' Magazin kasokhoz nintsen szerentséjek, mert nem tudnak azokkal banni.

62. §. *A' meddő kasokkal való gazdálkodás.*

Úgy látszik hogy a' Méheknek medökké való tevése a' közönséges kasokban edgyűgyű és könnyű mód, és még-is sok hafznot ad. Tavafszal t. i. a' vénebb v. régibb kasokat te-

gyük meddökké (lásd a' 82. §-ben) az ifjabbakkal erefztefsünk tsak edgyet, és edgynél többet soha sem. A' kinek p. o. 30 Anyakafsa van, 's nem-is akar több Anyakast tartani, tavaszszal 12-öt tegyen meddövé, olly tzéllal, hogy őszszel ezt a' 12-töt felveri, — a' 18 erefzt annyit, hogy a' jövő efsztendöre ismét hagyhat 30 Anyakast. Ez a' 12 a' feleréskor mind mását nyomó leszfi. Mert a' bizonyos hogy edgy meddö maga többet ad őszszel, mint erefztvénn a' mennyit a' Rajja és maga adna. Annál igazabb ez, ha a' kas tavaszszal nem a' legjobb volt, mivel így későn erefzt; a' késő erefzés pedig mind a' Rajra, mind az Anyára nézve kotszka. — Még az-is figyelmetefséget érdemel itt, hogy így az erefztésbeli bajtól, 's azon félelemtől, hogy vagy elmegy a' Raj, vagy az Anya elvesz, mentek leszünk. Vagy ha éppen meddövé tenni nem akarfi edgyet-is: erefztefs minden kafsál edgyet, de tsak edgyet ám, azután az Anyaházakat kimetélvén tégy alá tóldást. Ezen edgyügyü mód szerént mind az Anyák mind a' Rajok szükben 's bőv időben jók lesznek, 's ha kevés kast verfi-is fel, de azok reménység felett jók lévén, sok hafznot adnak. — Jobb edgy jó kas tíz rofszfnál. — Ez a' másik titka a' Gazdaságos Méhtarásnak.

63. §. *A' Hármaskasok.* *)

A' sokféle próbák után találtam én-is edgy könnyü módját a' méz elvevésének 's a' bogarak meg nem ölésének. Az én kasom, a' melyet *Hármaskas*nak nevezek, áll három Szakaszból, hasonló a' Magazín kashoz, 's attól tsak edgy defzkára nézve különbözz. Ez a' defzka, (lásd Fig. 3.) a' melly minden Szakasznak a' teteje, az egész dolog' edgyügyüségé 's mestersége. Minden Szakasznak a' teteje ugyan-is illy defzka, az oldala szalma, és így kerek, 's nem szegletes mind a' Magazín. Minden Szakasznak mondom defzka a' teteje, 's a' szalma oldal a'hoz van erőssen kötve. A' defzka tetőn négy négy ujnyi hofzfúzáságú 's fél ujnyi szélességű lyukak vagynak, 's azok által közösül edgyik Szakasza a' másikkal. A' Rajt az első Szakasza bevezetem, a' mikor a' tetején lévő lyukakat dugóikkal beteszem. Ha azt a' Rajt teleteszem, estve alája teszem az első Szakasznak a' második Szakasza (a' mellynek lyukai a' közösülés végett nyitva maradnak) 's a' két Szakasza körös körül öfvesározzom, az első Szakasza kijáró lyukát-is besározzom. Az első Szakasza-ban lévő bogaraknak már ekkor a' második

*) Csaplovits Úr kettős kasáról nem szólhatok mert még nem próbálhattam-meg — de megpróbálom, ha élek.

Szakasz lyukain kell által menni, hogy kijárhassanak. 'S mi lesz ebből? — az hogy a' második Szakaszban lépét raknak a' Méhek, de a' melly lépét nem az első Szakasz lépeihez, hanem a' deszkához ragasztják, mivel e' van közben. Ha ez a' két Szakasz a' következő esztendőben edgy Rajt eresztett, kimetélem az Anyaházakat, még pedig mindenik Szakaszból (mert könnyen el lehet a' Szakaszokat választani, azután ismét öltetenni), 's ekkor harmadik Szakaszt teszék alá azon móddal, mint tettem a' második Szakaszt az első alá. A' helyett hogy másod 's harmad Rajt eresztene, meglehet hogy a' harmadik Szakaszt-is megrakja vagy félig, vagy egészen a' mint az idő van. Ha a' harmadik Szakaszt megrakta: tehát öltetel Oktoberben az első Szakaszt levelezem, még pedig metzés nélkül, és így a' mézes lépék' megsértése nélkül-is (lásd a' 137. §-ban) a' két Szakasz marad Anyakasnak. Így mézem-is van, a' Méhet sem ölöm-meg.

64. §. A' Hármaskas feltalálása.

A' Hármaskast így találtam-fel:

1812-ben kerítettem az asztalossal edgy deszkát, a' mellynek szélessége v. átmérője edgy láb és két ujnyi volt. A' deszka közepén mettettem edgy két ujnyi szélességű 's hofzúságú lyukat, abba pártázatos dugót, hogy

a' dugó megfzoruljon 's a' pártázat a' lyuk szélit befedje. A' deszka szélit részút által fúratam körös körül az asztalos' szokott forgó fúrójával, edgy lyukat a' másikhoz három fertály ujnyi mezfzeségre ($\frac{3}{4}$ zal), de nem a' felső lapról az alsó lapra kereftül, hanem a' fúrút a' deszka vastagságára vagy élire tévén az alsó lapra által, és így a' fúrú tsak edgy szeglet alatt ment által, — a' mint szokták a' vastag jászol deszkákat a' marha köteleknek által fúrni. (lásd a' 4. Fig.) Ezután vévén magam a' szalmakas' kötő eszközőket, a' szijátsot edgy lyukba húztam, 's a' gyűszűbe lévő szalmát a' deszka széléhez tévén az alsó lapon, azzal a' deszkához szorítottam, 's ekképpen a' kötést elkezdtem. Így lyukról lyukra öltvénn a' szijátsot, edgy forduló szalmát a' deszkához hozzá kötöttem. A' többi kötés úgy ment véghez, mint szokják kötni a' szalmakasokat, azon vigyázással, hogy a' karika se kijebbb, se beljebb ne mennjen, hanem egyenesen felfelé, mind addig, míg az a' deszka vastagságával edgyütt nyolcz ujnyi magas lett, — az utolsó fordulón kijáró lyukat hagytam. Így megy véghez minden Szakasz' kötése. A' formája olyan mint a' kalap teteje v. mint a' süveg. lásd az 5. Fig.

1813-ban Junius 10-dikén vettem a' Hármaskas első Szakaszába a' 15-dik Szám alatt

Rajt. A' Rajjal a' Szakasz tele lett. Két hét múlva már a' második Szakaszt is alá kellett tenni. Julius 20-dikán vevén észre hogy a' második Szakasz is nem csak tele van, hanem ereftéshez is akar készülni, harmadik Szakaszt is tettem alá. Ámbár pedig a' harmadik Szakasz is egész Sz. Mihály napig szinte tele látzott bogárral: még is azt félignél lejjebb nem rakta léppel. Az egész kas sullya azt mutatta, hogy méz elég van benne. — A' nyughatatlanságtól 's kíváncsiságtól nem maradhatván November 10-dikén meghatároztam, hogy az első Szakaszt levefzem próbául, akármi lesz belőle. Refzető kézzel vettem a' kést, — a' sárt lefeszvegetvén, felfelzíttem az első Szakaszt, — 's hát — — de már itt a' léleknek azon örömet 's gyönyörűségét leírnom lehetetlen, a' mellyet érez az mind annyiszor, valamenyiszor iparkodásának 's jó igyekezetének édes gyümölcstét látja, — hát — refzet kezem az örömtől a' Szakasz nehézsége alatt, — bámúl szemem, látván hogy minden lép tele van mézzel 's edgy bogár sins benne. A' lyukon által volt edgy léplajtörja, a' mellyen a' bogarak fel 's alá jártak. Ezt lefzakasztván a' lyukat bedugtam 's lesároztam. Volt a' levett Szakaszban 24 font méz. Megemelintvén ezután a' két Szakaszt, minthogy azokban nem maradt elegendő méz: négy font mézet adtam tányé-

ron a' bogaraknak, 's ízerentsélsen kiteleltek. Mutattam ezt azután másoknak-is. Nevezetesen az Esperesti Visitatio alkalmatosságával Tíftelendő Fábián Jó'sef Esperest és Tíftelendő Nagy István Tractualis Notárius Uraknak.

De vízfíza térek már a' rajzási időre. Edgynéhány Rajokat vettem ilyen Hármaskasba, a' 18. 19. 20. Számok alatt. Edgyszersmind az Anyakasok alá-is, mihelyt első Rajt erefztettek illy Szakafzokat tettem, hogy másod 's harmad Rajt ne erefzfzenek. De megtsalt a' reménység. Mert a' másod Raj erefztésének ideje eljövén tsak azt vettem éfzre, hogy edgyszerre két másod Raj-is kijött. Ekkor hát azt tanúltam, hogy az erefztés' megakadályoztatása végett nem elég a' Szakafzt vagy a' Tóldást a' kasnak tsak alá tenni, mert erefzt biz' a', hanem elébb az Anyaházakat kell kimetélni. Így tselekedtem azután a' több Anyakasokkal, 's úgy tettem alájok Szakafzt. Ezen Anyakasok hát, a' helyett hogy másod 's harmad Rajt erefztettek volna tele rakták az alájok tett Szakafzt, ha nem egézfízen mézzel - is, legalább léppel.

1814-dikben már nyoltz Hármaskasom volt. Edgyet erefztvénn kivittem a' Méhesből mindeniket, hogy az Anyaházakat kimetéljem. A' fzikott helyenn az öfzvesárázott két Szakafzt óldalt döntvén, a' 2-dik Szakafzban kevés Anyaházat találtam, a' mellyből azt hoztam-ki, hogy

a' több Anyaházak tehát az 1-ső Szakaszban vagynak. Vízfza tettem hát az egész kast az aldefzkára a' melly a' fzeék mellett volt a' padonn. Ekkor az 1-ső Szakaszt a' 2-dik Szakasztól elválasztottam, 's magát az 1-ső Szakaszt a' fzeéken hasonlóképpen óldalt döntvén kerestem benne az Anyaházakat 's találtam-is tizet 's tizenkettőt-is edgyben. Ezeket-is kimetélvén vízfza tettem az a' 2-dik Szakasz tetejére ismét azon állással, a' mellyel volt, 's öfzsárosztam. Ezután aldefzkástól bevitettem a' Méhesbe 's szokott helyére tettem. Estve harmadik Szakaszt tettem alá. — Megesett azomban az-is, hogy valamellyikből nem lehetett minden Anyaházat kimetélni, és így még-is erefztett másod Rajt. De másikon még az-is megesezt, hogy minden Anyaházai kimetéltetvén, ujra Anyaházakat tsinált, 's 24 nap mulva erefztett másod Rajt. Ezen másod Rajokat mind vízfza vertem.

Ez az efsztendő a' Méhekre nézve nálunk igen mostoha volt. A' sok hideg efső miatt kevés mézet gyűjthettek. De még-is az 1-ső Szám alatt lévő Hármaskas' 1-ső Szakaszát Augustus 2-dikán Tifzteletes Vizsoli Lázár Csóri Ref. Predikátor Úr jelenlétében levitettem, a' ki ennek valóságát nem akarta elhinni. Volt még ekkor edgynehány bogár benne, de azokat pipa füstel kifüstölvén vízfza mentek a' kasba.

A' levett Szakafzban volt 19 font méz. A' megmaradt két Szakafz lehetett legalább 25 — 30 font. Ezt Tekintetes Sáári László és Bíró Ferentz Szolga Bíró Urak Augustus 7-dikén Magistratualis Inquisition lévén itt, tulajdon fze-meikkel látták. September végén levettem még öt Hármaskas 1-ső Szakafzfát, — mind a' hat levett Szakafzból lett 122 font méz.

1815-dik efsztendőben a' Tekintetes Deputatio jelenlétében tizenedgy Hármaskas' 1-ső Szakafzfát vettem le, volt benne mind öfzve 233 font méz. lásd a' XVI. Réfzben.

1814-ben tavafzfzal azt tapafsztaltam, hogy a' Hármaskasra tsak edgy lyukat mettzeni kevés. Mert a' Méhek a' mézet télenn az alsó Szakafzban megeméfsztvénn, a' nagy hidegbenn az óldal lépek közül nem könnyen mehetnek fel az edgy lyukon a' felső Szakafzba. A' honnan edgy kasban azt vettem éfzre, hogy a' középső lépen lévő bogarak ugyan felmentek, az óldal lépen lévő pedig megdöglöttek, — kétség kívül éhel. Ekkor hát vágattam négy lyukat 's már az 1814-diki 's 1815-diki télben jól ment minden. — Ekkor ismét a' volt a' baj, hogy a' lyukak nagyok voltak, a' mellyeken kerefsztül olly vastag lépeket raktak, hogy azokba szintűgy fiasítottak, mint az egéfsz lépekbe. Ebből pedig a' lett, hogy mikor az Anyaházak' kimetélésekor az 1-ső Szakafzt a'

2-diktól elkellett választani, nehezen vált-el, mert az által vitt fias lépeknek elkellett szakadozni, — a' melly miatt lépek-is szakadtak le, hol az első, hol a' második Szakaszból, — kivált a' melly Szakaszok csak fél lábnyi magosok voltak. Ennek eltávoztatása végett tehát most már négy négy ujnyi hosszúságú és fél ujnyi szélességű lyukakat mettetek a' deszkára. *lásd 3. Fig.* Így a' négy lyukonn a' Méhek-is szabadon mehetnek fel 's alá, de még-is fias lépét által nem vihetnek, következésképpen a' lép leszakadásától sem lehet e' miatt félni. — De megesik az-is, hogy a' lépek végeit a' Méhek a' deszkához leragasztják. Ha hát még-is valamellyik e' miatt nehezen válna-el: jó drótot kereftül húzni, 's a' lépét azzal választani-el a' deszkától, hogy az le ne szakadjon.

65. §. A' Hármaskasokkal-való bánás.

Mint bánjon hát már a' Méhéfz a' Hármaskasokkal, ha azokat-is akar tartani? — a' következő módon:

1. Tsináltafson az asztalossal deszkákat, a' mellyeknek szélessége edgy láb és két ujni, négy négy ujnyi hosszúságú és fél ujnyi szélességű lyukakkal, a' lyukakat a' deszka szélitől két ujnyira hagyván; pártázatos dugókkal, a'

félin lévő lyukakat három fertály ujnyira furatván egymástól körös körül, *lásd a' 3. és 4. Fig.*

2. Köfse-meg vagy köttese-meg az oldalt szalmából 8 vagy 9 ujnyi magasságra, — a' szerént a' mint edgy helyen jobb, más helyen rozsfzabb legelőjök van a' Méheknek. Az utolsó karikát, mellyen a' kijáró lyuk lefzsz, fél ujnyival szűkebbre vegye a' deszka szélességénél, hogy a' Szakaszok egymáson helyesebben álljanak, 's tsinosabban öfzve lehetsen sároznai azokat. *lásd az 5. Fig.*

3. A' dugókat a' lyukokba beledugván, vagy ha tágak oda-is sároznán, vegye bele a' rajt 's tegye helyre. Ha ez az 1-ső Szakaszt két hétre tele van: tegye alá a' 2-dik Szakaszt, hogy ne erefzfzen. — Ez edgy efsztendő, — de megesik néha, hogy jó efsztendőben harmadik Szakaszt-is kell alá tenni, külömben unokát erefzt, a' mi veszedelmes.

4. Második efsztendőben tavafzfzal, ha a' 2-dik Szakaszt üres, vegye-el alóla, — ha pedig van benne lép, maradjon alatta. Mikor edgyet erefztett, melfse-ki az Anyaházakat, de jól kimetélje ám, 's ha már mind a' két Szakaszt tele van, tegyen alá harmadikat-is (lásd a' 64. §-ban 1814. — és a' III. §-ban). Ha ezen 3-dik Szakaszt ezen efsztendőben megtelik: akkor az 1-ső Szakaszt leveheti bátran. Ha pedig az üres, még ekkor ne bántsai az 1-ső Sza-

kaszt, elégedjen-meg az edgy Rajjal, 's azzal hogy ez a' két Szakaszt edgyütt igen jó — az üres Szakaszt vegye-el alóla. — Ez második esztendő.

5. Harmadik esztendőben mikor edgyet erefszt, metélje-ki ismét az Anyaházakat, 's tegye alá a' 3-dik Szakaszt, — 's már ezen esztendőben bizonyosan leveheti az 1-ső Szakaszt, — 's azután minden jó esztendőben edgyet.

6. Ha két öszvefzállott Rajt ilyen kasba vefzünk: az edgy Szakaszba bele nem fér: azért is a' 2-dik Szakaszt-is alá kell tenni. Négy hétre 3-dik Szakaszt-is, — és ha jó az esztendő, az 1-ső Szakaszt már azon esztendőben levehetni. — A' mint én-is a' 4-dik Szám alatt lévővel 1814-ben tselekedtem.

7. Megesik, hogy ha tsak két Szakasz van is tele, még-is le lehet venni az első Szakaszt, — mindazáltal hafznosabb a' következendő esztendőre hagyni. Egyébaránt hogy sok környüállásokban mit lehetsen hafznosabbat tselekedni, az a' Méhész egélségétől 's okofságától függ, mert mindent leírni nem lehet, nem-is szükség.

8. Lehet Hármaskasokat defzkából-is tsináltatni, szinte úgy üveg ablakokkal-is, mint a' Magazin kasok, a' mellyektől ezek tsak a' felső defzkára nézve különböznek.

9. Hogy ha a' kimetélléskor még Anyaház maradt a' kasbann (a' mi megesik); vagy ha a' Méhek bő efsztendőt sajdítván ujra Anyaházakat raknak 's Anyákat költenek: megesik hogy edgyik vagy másik kas erefszt másod Rajtis. Ezt a' másod Rajt vízfíza kell verni, — ha tizfzer kijönne-is, mindannyíszor ismét vízfíza kell mondom verni. — lásd ennek módját a' 123. § - ban.

66. §. *A' Hármaskas jobb a' Herélésnél, a' Magazínnál és a' kidobolásnál.*

Hogy a' Hármaskas mind a' Herélésnél, mind a' Magazínnál mind a' kidobolásnál jobb: az igen világos igazság. Jobb a' Herélésnél, mert, ha a' közönséges kasbann annyi a' méz, hogy herélni lehet: akkor a' Hármaskasbann-is annyi a' méz, hogy az első Szakafzt minden baj nélkül levefzem, — pedig könnyebb a' Szakafzt levenni mint herélni. Vagy ha a' sovány efsztendőbenn a' Hármaskas Szakafzfát le nem vehetem: akkor bizonyosan a' közönséges kast sem herélhetem-meg, mert annak-is sovány efsztendő volt. — Jobb a' Hármaskas a' Magazínnál, mert ha a' Magazínbann annyi a' méz, hogy a' felső fiokot el lehet mettzeni: akkor a' Hármaskasnak-is le lehet venni az első Szakafzfát, — pedig ezt nem kell mettzeni. Vagy ha a' sovány efsztendőbenn a' Hásmaskas' első

Szakafzfát le nem vehetjük: akkor a' Magazin kas' felső fiókját sem lehet lemettzeni, mert annak-is sovány esztendő volt. — Jobb a' Hármaskas a' kidobolásnál, mert ha a' kidobolás után a' kidobolt méh még annyit gyűjthet, hogy kitelhet: akkor a' Hármaskas első Szakafzfát-is levehetem, mert ez-is sokat gyűjtött. Mikor pedig sovány esztendőbenn a' Hármaskas' első Szakafzfát le nem vehetem: akkor bizonyosan minden kidobolt Méh elvész, — mert annak-is sovány esztendő volt.

VIII. R É S Z

A' Méhek' tavaszi kierefztéséről, 's körülöttök való foglalatofságokról a' rajzásig.

67. §. A' Méhek Februárius végén.

A' Méhek' téli gondviselésének Februárius végén vagy Mártius elején vége van, 's már ekkor tavaszi gondossággal kell körülöttök foglódni. Ha Méheidet télre más helyre vitted Méhesedből: azokat a' Februárius végén néha előjövő meleg időkkal szemelsen megnézd, ha nem rágták e' ki a' kast? Mert a' Méhek' természetete az, hogy a' kinn lévő meleg időt a'

kasbann - is megérzik, 's kijönni iparkodnak. Ha ki nem jöhetnek, megtetfzik ez abból - is, hogy a' kasban nagy zúgással vagynak, 's a' kast körös körül rágják. Ha valamellyik a' maga kafsát kirágta, 's már edgy 's két bogár jött volna-is ki: azt azonnal besározd, vagy ha ismét kirágná, a' Méhesbe vidd ki.

68. §. *A' Méheknek szokott helyeikre való visszafatározása.*

Ha Februárius' végén jó 's meleg idő lévén látod, hogy a' Méhek minden kasból kijönni iparkodnak; bátran kiviheted azokat a' Méhesbe. Mártiusban pedig mihelyt meleg kezd lenni, szükségesképpen ki kell vinni, — minden kast tavali helyére tévén. Lehet ugyan más helyre-is tenni, csak hogy edgyik kas a' másikkal öszve ne tseréltefsen, mert a' bogarak még most-is megkeresik tavalyi helyeket, 's így azok minden tziel nélkül tseréltetnének-fel edgy-mással. Mindazáltal nem kell őket még ekkor kieresztteni. Ha az idő nem hideg, éjtszakára a' kijáró lyukakat nyisd-fel, hogy friss levegőt vehessenek: de azokat korán reggel ismét betsinalni el ne felejtöd.

69. §. *Az Anyakasok Mártiusi megtisztogatása.*

Mártiusban már minden Anyakasok a' Méhesben lévén, legelső gondod-is serény Mész

azoknak megtisztogatása 's állapotjoknak megvi'sgálása légyen. Elsőbenn-is a' kasok' alját tisztítsd-meg, a' melly igen könnyen megesik, ha edgy tizta és szároz aldefzkát kezedbe vévén a' kast hátulról valakivel felemelteted, te pedig elől állvann az aldefzkát alóla kivesszed, a' kezedben lévő tizta aldefzkát pedig alá tesszed. Az ekképpen elvett aldefzkát minden rajta lévő motsoktól, döglött bogaraktól 's több e' félektől megtisztítván fordítsd fellyül a' száraz és tizta oldalát, 's tedd ismet másik kas alá, — 's így bánj velek mind addig mig mind'nek tizta lesz az alja.

70. §. *Mártiusi etetése a' Méheknek.*

Azután emelgesd-meg a' kasokat halkal az aldefzkánál fogva sorba, ha valamellyik nem fogyatkozott e' meg mézből. Ha vesszed észre, hogy valamellyik nagyon könnyű, 's gyanak-szol, hogy elfogy a' méze: nyomba adj neki mézet, még pedig nem csak edgy 's két kalánnal, hanem edgy vagy két fontot, mig annyira meg nem nehezül, hogy azt hiheted, hogy már most leszfi fiát mivel táplálni 's magának-is élni. Mert sok roszfi idő van még hátra, a' mellybenn a' Méhek ki nem mehetnek, a' mikor mind magok esznek, mind fiaikkat táplálják; — külömben ha magok koplálnak akkor fáznak, fiaikat nem melegíthetik, azok pedig megzápúl-

nak. Nem tsuda hogy sokaknak Méheik kitelelnek ugyan de Sz. György nap tájban még-is elvesznek, vagy fele nyáron-is tsak sínlődnek, és semmire sem mehetnek: mert kétség kívül Gazdáik Mártiusban nem gondoltak velek.

A' mézet, tányérban, tálban v. tsészében tedd a' kas alá, a' mi t. i. alá fér. Ha a' lépe padig van: tehát tégy elébb a' kas alá tóldást, hogy a' tanyér alája férjen. A' tányért úgy alkalmaztasd, vagy annyira felpótzold hogy a' lépek végei a' mézet elérjék, — különbennem mindenkor mennek le arra. Jobb e' végre a' színméz mint a' lépesméz, de arra szalma v. nád szálatat tégy, hogy a' Méhek bele ne keveredjenek. A' fő dolog az etetésben tsak az, hogy ne napról napra vagy hetenként etesd, hanem edgyferre, vagy edgymás után annyit adj, a' mennyivel ofztán addig, míg nem takarhatnak, bőven beérik.

71. §. *Az Anyaméheknek Mártiusban való kierefztése.*

A' Méheket tavaszszal hamar kierefztetni fziint olly veszedelmes, valamint sokáig rekefztve tartani. Ha Mártius elein igen jó idő van, edgy 's két nap bátran kierefztheted őket, hogy a' szabad levegőn hadd frifsüljenek-meg, 's hadd tífztítsák magokat, a' mikor te-is a' kasok alját megvi'sgálván a' lépek széleit, va-

lamint a' kasok' belső részét-is, a' férgektől, penésztől, düglött bogaraktól, 's' más tisztátalanságtól, a' mennyire lehet, tisztítsd-meg, éjtszakára pedig a' repülő lyukakat betsináld. De mihelyt az idő hidegre fordul, szeles, esős, vagy fergeteges, azonnal ismét zárd-be őket, 's' addig ki ne ereszld, míg az állandóbb jó idő elő nem jő. Eljő pedig az, Gergely vagy József nap tájban. Ekkor hát tiszta, tsendes, 's' meleg napfénynyel ereszld-ki őket, — minden a' józan okosságot megmotskoló babona nélkül, a' mellyhez ragafzkodni, annak bolond javaslásait megfogadni, annyi mint önnön emberi okosságodat megtagadni, 's' magadat az okatlan állapotok közé lealázni.

72. §. A' repülő lyuk kieresztéskor.

Kieresztéskor a' repülő lyukat kitsinyre sároszd, hogy valami esetben a' tolvaj Méhek erőt ne vehessenek rajtok. Azután a' mint láttod, hogy a' kasok bogarasodnak, a' kis lyukon nagyon tolakodnak, nagyobbra nagyobbára tsinálhatod azt.

73. §. A' Méhes eleje Mártiusban szalmával meghintve.

Mikor a' Meheket tavaszszal kieresztjük, még akkor a' föld, a' benne lévő sok nedvességtől hideg, — a' nap-is akármelly szépen süsön,

sön, de tsak ugyan hideg a' levegő. Megesik hát hogy a' kián-járó bogarak ha árnyékba érnek, hamar megfáznak, a' Méhesbenn a' kások előtt virágofsan-is le esnek, vagy le szállanak, a' hideg földön edgy szempillantás alatt meggémberednek, sehova se mehetnek, megfagnak 's elvesznek. Nagy kár pedig ilyenkor tsak edgy bogár-is. Ennek eltávoztatására mikor Méheidet ki akarod erefszteni, hintsd - meg elébb a' Méhes elejét legalább, edgy ölnyire szalmával, vagy rakd - be deszkával, 's hagyd úgy Májusik, a' szérént a' mint az idő egéfszen felmelegszik, a' föld kiszárod, 's tartós jó időt reménylel.

74. §. *A' Méhek' jó állapotja eránt Vi'sgálódás.*

A' kierefsztés után edgynéhány nap múlva jó idővel a' Méhek körül szemesen vi'sgálódj, hogy miként járnak? gyorsan e'? reggel edgy-szerre kezdenek e' mind járni? hordanak e' mind virágot? kihallik e' a' zúgások? az aldeszka vizes e' reggel a' repülő lyuknál? és ha reggel vagy estve füledet a' kashoz tartván azt megütöd, hofszasan tart e' a' zúgások? Ha ezen jeleket tapasztalod, megnyughatfz benne hogy Méheid jó állapotban vagynak 's van Annyok.

75. §. *Az Anyátlanságnak megesmértető jelei tavaszszal.*

Ha valamellyik Méhed még akkor sem jár, mikor már a' többi gyorsan megy 's jön vízfza ; ha azután-is tsak néha edgy 's kettő jön ki, 's az-is a' kijáró lyuk körül tsak lézzeng ; ha zúgása nem hallik ; virágot ritkán vízfz ; ha az oldalát megütvén megzúdulása siket és rövid ; hidd - el hogy Annya nintsen, — kivált ha külömbenn a' nehézsége azt mutatja hogy még méze van. Hogy erről annál inkább meggyőzettesél : fordítsd-fel a' kast, fujj a' Méhek közé, 's ha azok feléd nem repülnek, hanem inkább mintedgy síró forma siket zúgással bejebb vonulnak a' lépek közé ; 's ha végre a' lépekben a' fiasításnak semmi jeleit sem tapasztalod , meggyőzethetel róla hogy nintsen Annya.

76. §. *A' meganyátlanodott kassal való bánás tavaszszal.*

A' meganyátlanodott Anyaméh

1. Ha közönséges kasban van: verd a' bogarát a' legközelebb lévő kashoz, lépít 's mézit fordítsd hafznodra. Ezt a' reá verést végbe viheted úgy hogy

a) Vagy a' bogarakat kergesd-ki üres kasba, kidobolással, 's estve úgy üsd-le edgy tóldásba, a' kast pedig, mellyre verni akarod tedd reá.

b) Vagy az anyátlan kast vidd-el helyéről korán reggel más helyre a' hová tetszik. Azt a' mellette lévő kast pedig, a' mellyre bogarait verni akarod, tedd az az anyátlan és a' maga helye közé. A' mint már az anyátlan kas bogarai a' mezőről haza jönnek, kassokat nem találván, mind abba mennek, azok pedig mivel nem üresen mennek, elfogadják. Edgy 's két nap mulva, mikor már az anyátlanban kevés bogár leszfz, fzedd-ki lépeit, 's a' rajta lévő kevés bogarakat seperd amaz eleibe, — azokat-is könnyen elfogadják, látván hogy nem prédálók. —

2. Ha pedig Hármaskasban van, — még pedik tsak edgy Szakaszban, akkor vedd-ki a' tetején lévő dugóit, 's tedd más kas alá; a' mellyről gondolod, hogy jobban kell neki a' segítség. Ha pedig az két Szakaszban van, vedd-el a' két Szakaszt edgymástól, 's mindeniket tedd más más kas alá. (ezt estve tselekedd).

77. §. *A' lépek megtisztogatása Aprilisban.*

Aprilis elein vi'sgáld jobban a' lépeket, ha nem penézesek e' nagyon? nem tett e' benne kárt a' kukatz? 's a' t. Ha a' penész tsak kevésé látfzik a' lépeken, azt magok-is letisztítják; ha pedig a' sárga vagy zöld penész vastagabban van rajtok: nyird-el a' lépek alját két vagy három ujnyira, a' mint látod hogy szük-

séges lefzfz. De minden esetre nagyon ki ne nyírd, mivel azzal a' rajzás késleltetik, — a' minek pedig semmi, vagy igen kevés bajja van, azt meg ne nyírd.

Ugyan ezen idő tájban, vagy éppen a' nyíréskor hintsd-meg a' lépek allját kámforos pálinkával, vagy sós ó borral akár kézzel, akár edgy kis fához kötött sörtével, akár fetskendezd-meg vízi puskával, — mindenik igen sokat használ a' Méhek' frissességére, egészségére, 's szorgalmatosságára nézve.

78. §. *A' hitvány Anyakasoknak tsere által való megjavítása.*

Ha valamellyik Anyakasnak szembetűnőképpen kevés bogara van, 's ugyan azért a' munkában semmire sem mehet, — de nem anyátlan, a' mit abból bizonyosan tudsz, hogy fiasít; — van ellenben másik kas, a' mellynek Aprilis végén v. Május elején már nagyon sok bogara van, annyira hogy néha még a' repülő lyuk körül-is csoportoznak: tehát tseréld öfzve a' kettőt edgymással, edgyiket a' másiknak helyére tévén. A' mellyből a' lefzfz, hogy a' bogaratlan megbogarasodik, 's hitel felett megjavúl. A' másiknak kevesebb bogara lefzfz ugyan, 's edgynehány nap mintha nem igen járna: de azomban kelvén mindennap rajbogara, két hét múlva meg sem esmerfzik rajta. — Külömben

pedig a' bogaratlanból későn lett volna valami, tökéletes jó pedig igen ritkán. (estve vagy korán reggel tedd-meg a' tserét).

79. §. *A' Méhesben való víz tartás és sózás.*

A' hol a' Méheshez közel kertekben, rétekben források, tsergedező vizek nintsenek: ott a' Méhestől edgynéhány lépésnyire keskeny hofzfú vállutskában friss vizet tartás tavasztól fogva őszig. Hogy pedig a' bogarak bele ne veszzenek, tégy bele követset, forgátsot vagy nádat. Ugyan más edényben tarthatfz sós vizet-is, tévénn abba száraz marha ganéjt, mert a' Méheknek mind a' kétféle vízre szükségek van. — Az előtt a' kasok alá-is szoktam tört sót tenni. De mivel azt tapasztaltam, hogy e' miatt nagyon sokat erefztettek; ezt többé nem tselelfzem.

80. §. *Az Anyakasok' tisztogatása minden két hétben.*

Kierelfzés után minden két héten az Anyakasok' alját megtisztítsd, akár sepréssel, akár az aldezfka' változtatásával mind addig míg a' bogarak megfeneklenek, az az, az aldefkát ellepik; — azután pedig a' tisztogatásra nints szükségek.

81. §. *A' Méhek' megrekefztése roszsz időben.*

Mártiusbann és Aprilisbann az idő sokszor hirtelen hidegre, fagyra változik, szeles, fergeteges esők vagynak. Illyen időben Méheidet korán reggel megrekefzd, a' kijáró lyukra a' rostélyt tedd-fel, vagy dugd-be, hogy a' bogarak ki ne jöhefsenek, — mert a' melly bogarak illyenkor kijönnek, — kijönnek pedig, — azok többnyire elvesznek.

82. §. *A' meddöké tejendő kasoknak kirendelése.*

Aprilisban van az ideje annak, hogy azt kirendeld, hogy mellyik kalsaidat teszed meddökké. Ezt pedig valamint a' haszonért: úgy a' Raj' befogásával edgyütt járó bizonytalanságnak, bajnak 's megeshető kárnak eltávoztatásáért-is méltó hogy tselekedd. A' meddökké tejendő kasokat hát mihelyt bogaraik az aldefzkaig lejönnek, edgy toldással pótzold-fel; 's azután holdnaponként mihelyt vefzed észre, hogy a' bogarak 's lépek az aldefzkaig vagynak, újra uj meg uj toldásokat tégy alá egész Septemberig. De vígyázz hogy a' toldást addig tedd alá míg Anyaházat nem raknak, mert azután crefzt. — Fogod tapasztalni, hogy ezek adnak ám sok mázsa mézet.

83. §. *A' Méhes elejének kitisztítása.*

Április végén vagy Május elején, a' szerént a' mint Méhesed nedvesebb vagy szárazabb helyen van, a' Méhek' eleibe hintett szalmát, vagy oda lerakott deszkát szedd-fel, 's a' földet a' Méhes előtt mintedgy két ölnyére minden fütől, gáztól tisztítsd-meg, 's annakutánna hetenként megseperd, — mert ennek a' rajzáskor igen nagy hasznát veszed. Sőt tanátslom, hogy még azon túl-is mintedgy két ölnyire sűrű veteményt ne tarts, hanem csak ültetettet akármit, 's azt-is a' gáztól szorgalmasan meggyomláld. Mert ha rajzáskor az Anya a' sűrű vetemény közé le esik, örökre elvesz; vagy ha a' Raj oda száll, kínos leszfi kasba venni. Ha pedig ültetett vetemény van ott, 's az-is tisztán megvan gyomlálva: ha az Anya le esik, azt-is könnyebben megtalálod; ha a' Raj oda száll, azal-is könnyebben bánfz.

IX. R É S Z

A' tolvaj Méhekről.

84. §. *A' tolvaj Méhek.*

Tolvaj Méheknek neveztetnek azok, a' melyek más kasokra erővel reá mennek, hogy

azoknak mézét kirabolják. Ezek többnyire feketék, — de nem azért, mintha különböző színűek lettek volna az előtt-is, míg nem tolvajkodtak, hanem azért, hogy mikor tolvajkodnak a' mézes lyukakba egéfszen bebujnak, 's a' méztől megfeketednek. — Következésképpen a' tolvaj Méh a' méztől feketedik-meg.

85. §. A' tolvaj Méhek' megesmértető jelei.

A' tolvaj Méhek őlszfel és tavaszszal szoktak leginkább más kasokat próbálgatni, 's ha erőt vehetnek rajtok, kirabolni. Meg lehet a' tolvaj Méheket esmérni abból, hogy azok nem mennek be olly bátran 's egyenesen a' kasba, hanem a' kas szája körül haragosan döngenek, az oldalához hozzá ütődnek, meg elmennek, ismét oda repülnek, fellyebb alább kerengnek; a' vígyázó Méhek pedig hozzájuk harapnak, ha lefzállanak, megfogják, tzivakodnak edgyütt, 's ha el nem mehet, megölik. A' repülő lyuknál való tzivakodás, a' mikor oda több Méhek-is kitódulnak, jele, hogy tolvaj Méhekkal van a' küzködés.

86. §. A' tolvaj Méhek' kártétele.

A' tolvaj Méhek, ha a' kasonn erőt vehetnek, igen kevés idő alatt a' legjobb kast-is semmivé tefzik. Mert ha edgy 's két fordulóban mézet vihettek haza: azokkal a' többek-is

seregestől jönnek, 's nagy lármával reá mennek a' kasra; a' Méhek' nagy részét leöldösik; a' többek pedig a' veszedelmet látván, magok-is a' tolvajokhoz állanak, 's így a' kasból a' legutolsó tsepp mézet-is elhordják. Ha edgy kast kirabolnak, azután másikat próbálnak, még pedig nagyobb erővel, és ha szerentsések lehetnek, mind addig rabolnak, míg tsak be fér a' méz kassokba. De még az-is megesik, hogy a' rablók' szerentséjét a' több 'Méhek'-is észre vévén azok - is elmennek veleek prédálni. 'S így van az, hogy néha öt, hat, 's tíz kasokat-is edgymás után kipredálnak.

87. §. *Honnan valók a' tolvaj Méhek?*

A' tolvaj Méhekre nézve legelsőben-is azt kell megtudni, ha nem a' Gazda Méheséből valók e' azok? E' végre dugd-bé edgy kevésé annak a' kasnak a' repülő lyukát, a' mellyet a' tolvajok rabolni akarnak. Kivévénn a' dugót, a' midőn seregestől jönnek-ki, hintsd-meg őket kréta porral, hamuval vagy lisztel, 's vigyázd ha nem önnön kassaid felé mennek e'? — és ha arra mennek, mennyi közelébb azokhoz; hogy mellyikbe mennek a' porosak v. hamusak. — Ha pedig a' tolvajok nem a' magad Méhei közül valók: nehezen tudhatod - meg hogy kiéi, mert nem minden ereftt tégedet Méhei közé vizsgálodni. Inkább hát azon gondolkodj, hogy miképpen vadíthasd-el azokat.

88. §. *A' tolvaj Méhekkal való bándás.*

A' tolvaj Méhekkal ezeket tselekedd :

1. Ha a' tolvaj Méh magad Méhefséből való: tedd-el azt helyéről más helyre, még pedig mennél meszsebb teheted szokott helyéről annál jobb lesz. Így az járó bogarainak edgy részét elvesztvén letesz a' tolvajságról. Ezen esetben jó azt más kevés bogarú kassal öfzvetse-relni, 's mindenik jó lesz. — Némellyek a' Mézes lépet kéfssel-is megfúrják, vagy kivágják, — de ez veszedelmes lehet, — jobb ennél a' helynek változtatása.

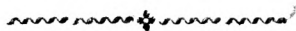
2. Ha a' tolvaj Méhek nem a' te Méhesedből valók: korán reggel, jó idővel, míg még a' Méhek ki nem mennek, rekeszd-meg Méheidet, a' repülő lyukat betsinálván. Körös körül-is sározd-le, hogy edgy bogár se jöhessen ki. Azután vígyázd, hogy jönnek e' a' tolvajok? Nyoltz 's kilentz óra tájban majd szálkóznak edgyenként, 's mihelyt edgy leszáll a' kasra, öld-meg. Sőt még edgy kis mézet-is tehetz tsészébe a' kasok mellé, hogy azonn a' tolvajokat könnyebben megfoghasd. Megfoghatz így öt, hat, 's több száz bogarakat-is. Estve felé botsásd -ki Méheidet. Az a' kas, a' mellynek annyi bogarait megölted, nem vesz el, de bogarai elmaradását észre vévén nem jön többé tolvajkodni.

3. Hogy ha látod hogy a' tolvajok kason már erőt vettek, 's prédálják: nints más mód, hanem tsináld bé a' repülő lyukat hirtelen lyukatsos bádoggal, vedd-fel helyéről aldefzkástól, 's vidd-el valahová félre. A' helyére tégy hozzá a' hasonló üres kast, a' kijáró lyukba edgy arasznyi tsöt vagy kürtöt megmézelve, úgy hogy a' tsőnek egyik vége a' kijáró lyukkal megedgyezzen, a' másik vége pedig a' kas tulsó oldalát, valamint az aldefzkátis el ne érje. A' kast körös körül sározd-le. A' tolvajok a' mézes tsön bemennek, de ki nem jöhetnek, — éjtszaka pedig viseld gondjokat a' megfogott tolvajoknak. — A' magad kafsát, mellyet félre tettél, két 's három nap múlva vízfza teheted, addig pedig mézzel erősítsd-meg ha életre való. Ha már nem életre való: verd-fel, — kivált öfz felé, a' mikor úgy-is tsak a' lenne a' vége.

89. §. Legbizonyosabb Orvosság a' tolvaj Méhek ellen.

A' tolvaj Méhek ellen legbizonyosabb Orvosság az, ha Méheidet olly jó állapotban tartod, hogy azokonn a' tolvajok erőt ne vehessenek. Erre egyedül való eszköz az, a' mit sokszor tanátslok, hogy nagy kasokat ne tarts, és hogy akármelly kasnak-is edgy Rajnál többet erefszteni ne hagyj. Vagy ha minden ipar-

kodásod ellenére-is valamellyik ereft: verd
 vizfza, — ha tizszer kijön, — mind annyis-
 szor verd vizfza. Ha elvesz, jobb most vesz-
 zen-el, mint hogy azután több kárt-is okoz-
 zon. Mert ha edgy Rajjal meglegfzel, 's kas-
 said inkább kifsebbek, mint nagyok: szükbe,
 böbe jó kassaid lesznek; ha jó kassaid lesznek,
 jó Anyakasokat hagyhatz ősfzel. Ha ősfzel
 jó Anyakasokat hagyfz, 's télen jól gondjokat
 viseled, jókat ereftesz-ki tavaszfzal; a' jókat
 pedig a' jó vígyázás mellett a' tolvajoktól ne
 féltsd. — Ha megesik, hogy tavaszfzal vagy
 ereftés után valamellyik kasod meganyátlano-
 dik (a' mit elkerülni lehetetlen), 's rajta segí-
 teni nem tudsz: vidd-el láb alól, mert a' tol-
 vajok a' rablást előfzfzör-is az ilyeneken kezdik,
 's azután bátrabban megtámadják az erőfseket-
 is. — Ritka efsztendő mult-el, hogy a' tolvaj
 Méhek által okoztatott károkat ne hallottam
 vólna, vagy hogy az illy kárvallottak panasfza
 's tanáts kérdeni hozzám ne jöttek vólna. El-
 menvénn a' dolog megvísgálására mindenkor
 úgy tapaszaltam, hogy a' kettőt 's hármat
 ereftett Anyakasok vóltak azok, a' melyek
 a' tolvajoknak prédáikká lettek, — minekután-
 na a' sok ereftés által bogaraik annyira meg-
 kevesedtek, hogy a' kas tizstogatására-is alig
 vóltak elégségesek.

X. R É S Z

A' Rajzást megelőző környülállásokról,
és a' Raj' befogásához megkívántató esz-
közökről.

90. §. *Mi a' Rajzás a' Méhekre nézve.*

A' böls természet valamint minden állat-
ba, úgy a' Méhseregbe-is beplántálta azt az
öfztönt, hogy a' maga Nemét szaporítsa. A'
tehén, a' juh ha megellik, a' Méh ha Rajt
eresztett, a' maga Nemét szaporította, mivel
már edgy tehénnel, edgy juhval, edgy Méhse-
reggel több van. A' Méhsereg nem ereszteth
Rajt soha-is Here nélkül. Ugyan ezért a' jó
kas az eresztéshez megkívántató Herékről már
Aprilisban gondoskodik. Egyébaránt vagy ereszt
a' Méh vagy nem: a' bizonyos hogy Májusban
minden Anyakasnak van Heréje.

91. §. *A' Herék' járása.*

Mikor a' Herék már Aprilis végén járnak,
előfzför ugyan tsak edgynéhányan, de majd
Májusban seregestől: akkor már a' rajzás vagy
eresztés ideje közel van, 's lármás dongások-
kal a' Méhéfzt a' vígyázásra serkentik. Azt tart-

ják közönségesen, hogy ha az idő jó, 's a' kas elegedendő nehézségű, a' Here kijöveteltől számlálván 15 napot elkezdik a' Méhek az erefztést. Annyi igaz, hogy a' Méhtartásban gyönyörködő Méhész alig várja hogy Herét láthasson. Azután pedig a' napokat szinte számolja, 's magát jobban jobban nyughatatlankodtatja az erefztés szempillantásáig.

92. §. A' p o r z á s.

Van edgy különös figyelmenre méltó tselekedetek a' Méheknek, a' mit *porzásnak*, néhol *rajzásnak* (nem erefztés) is neveznek. Az ez, mikor azok Aprilis vége felé, Május elején, 's azután-is igen gyakran tífza 's meleg napfénnel eleintén ugyan délutánn, — azután mindennap hamarább hamarább az erefztésig, egyébaránt mászor dél tájban a' kasból seregesen kijönnek, a' kas szájja körül örvendő zengéssel donganak, *meszszebb meszszebb* elmennek, mintha szinte erefztenének; de ismét vízfzja jönnek, 's edgymás hátán tolakodva a' kasba mennek. — Kétség kívül, hogy a' naponként kelő fiakat repkedtetik így, 's tanítják a' helyet és a' kast megesmerni. Tíz 's tizenöt minútáig-is eltart ez a' porzás, 's midőn edgyszerre hűsz 's harmincz kasok-is tefznek így: valamint a' fület a' meszfze elhalló dongással figyelmetefsé tefzik, úgy a' szemet

a' sok ezer meg ezer repkedő 's zengő bogárnak látásával bámulásba hozzák. Mikor már a' kas porzik, még pedig nagy számmal 's erős zúgással: akkor már az jó 's rajzani készülő állapotban van. Mikor pedig már edgynéhány nap múlva a' rajzás-is meg fog történni: olly éles hangal zengenek a' porzáskor, mint szintén mikor rajzanak.

93. §. *Az Anyakas' jóságának megismerése.*

A' kas' jóságát 's belső munkáságát megismerheted Aprilisban 's Májusban abból-is, ha a' defzka a' repülő lyuknál korán reggel vizes, mintha valaki megöntözte volna, 's oda hajolván meleg émelgős szag jön ki a' kasból. Illyen megismértető jele a' jó kasnak a' zúgás-is. Ha valamelly kasod nem zúg, légy figyelmetes körülötte, mert vagy méziből fogyott-ki, vagy más bajának kell lenni. Ellenben menél nagyobb a' kas' zúgása: annál jobb állapotban van az, mert annál több a' méze 's bogara, 's annál serényebb munkában van.

94. §. *A' Méhek zúgása a' repülő lyuknál.*

Mikor a' bogár az aldefzkán megfeneklik, vagy azt egéfszen ellepi: már akkor edgynéhány bogarak, kettő, három, tíz, tizenöt, több 's kevesebb a' kas' jóságához képest a' repülő lyuknál kívül 's belől az aldefzkán lá-

baikat neki vetve megálnak, fejeket le, hátuljokat néha fel, néha alá tartván szárnyaikat refzkettetik: ez által kellemetes zúgást okoznak. Ez-is a' kas jóságának a' jele, mert ez a' zúgás rajzás előtt legnagyobb mértékben van; azután pedig felénnyi sints, de nevekedik ismét, ha a' kas napról napra bogarasodik.

95. §. A' Méhek' kinn-ülése.

Más szokások a' Méheknek még az-is, hogy a' rajzás előtt két három héttel-is a' kas' oldalán, előtte, a' repülő lyuk körül, vagy felette 's alatta kisebb 's nagyobb számmal délután, estve, 's éjtzaka öfzvetsoportoznak; néha olyan formán, mint a' megfzállott raj szokott függeni; néha pedig olly nagy számmal, hogy talám edgy raj-is lenne belölök. És igaz, hogy ez a' kinn-ülés néha a' rajzásnak-is jele, mert ha a' méh ma 's holnap kinn-ül, meg lehet hogy harmad 's negyed napra ereszt. Mindazáltal az-is igaz, hogy ez nem mindenkor a' rajzás' közel lévő napjának a' jele. Mert néha a' Méhek a' nagy meleg miatt-is kinn-ülnek, hogy magokat szellőztessék; néha pedig azért-is, hogy az otthon lévő munkásoknak annál tágafsabb helyt adjanak a' munkára. A' honnan megesik, hogy néha az edgy hétig 's tovább-is kinn-ülő Méhek: edgyfzer reggel nem ülnek ki. A' mit a' Méhéfz látván kételkedésbe

esik,

esik, hogy talán bizony el-is szökött a' Raj hire nélkül? — holott az az oka, hogy csak a' nagy meleg miatt ültek kinn: az idő pedig edgyfzerre meghidegedvén megfáztak 's bementek.

96. §. *Az erefztésre való vigyázás, v. a' Méhek' őrzése.*

Mikor már a' Méhek Májusban 's Juniusban dél tájban nagyon porzanak, a' Herék se regesen járnak, kinn-ülnek; igen nagyon zúgnak: tanátsos lefzsz, hogy Méheidet reggeli nyoltz órától fogva délutánni négy óráig szemesen őrizzed; és bár kezeddél, szemeddel mást dolgozzál-is, de füled szüntelen a' Méhek' zúgására legyen, mert mikor nem-is gondolnád: imhol ömlik-ki a' Raj. Május és Junius Holdnapok azok, a' mellyekben a' Méhész Méheit ébrenn őrizze, 's vagy maga, vagy más helyette szüntelen a' Méhek körül legyen 's vigyázzon. Az esztendőnek egyéb részeiben dolgozhatik a' Méhész akármit mást, 's mehet a' hová akar, csak hogy minden hétbenn edgyfzer kétfzer vizsgálja-meg Méheit sorra. De az erefztés idején vagy erefztettek vagy nem, azokat ott ne hagyja. Mert ha így okoskodik: ma is, tegnap-is hijjába vártam 's nem erefztettek, — talám holnap sem erefztenek, — 's ott hagyja: hát ha éppen akkor erefztenek, 's ott nem léte miatt elvész a' Raj.

97. §. *Az erefztésnek megesmértető jelei.*

Nagy kérdés az a' Mhéfszek közt, hogy meg lehet e' azt tudni, hogy mellyik kas mikor erefzt? és hogy mellyek azok a' jelek, a' mellyekből az erefztést előre megtudhatni? — Az igaz, hogy vagynak olly bizonyos jelek, a' mellyek az erefztésnek közelítését bizonyítják: de hogy azon jelekből az erefztésnek napját és óráját akárki-is mindenkor bizonyosan megtudhassa: az lehetetlen. Illyenek ezek:

1. Ha a' kasból bogár fedeleket (mellyekkel a' fiak a' lyukakba be vagynak ragasztva), mellyek a' pillangóhoz hasonlók, hánynak ki: tehát az a' kas közönségesen kilentz 's tíz napra erefzteni szokott azután.

2. Ha a' kast felfordítván üres Anyaházakat találsz benne, még hamarább-is erefzt, mivel már akkor a' Raj' Annya kikelt.

3. Ha a' bogarak már régtől fogva kinn-ülnek 's nem olly serények a' munkában mint mászor, lehet az erefztést várni.

4. Ha a' Herék rend kívül nagy számmal járnak, 's a' Méhek-is igen sokat porzanak: nem mefzfe az erefztés ideje.

5. Megesik, hogy a' melly kas nem szokott kinn-ülni: annak repülő lyuka előtt estve edgy kis tsomó öszvetsomósodik, 's más nap az erefzt.

6. Ha a' kinn-ülő vagy heverő kasnak bogarai reggeli nyoltz 's kilentz óra tájban nem tsak nem fogynak, hanem még inkább szembetünöképpen szaporodnak: az edgy 's két óra mulva erefzteni fog.

7. Ha valamelly kasnak bogarai nem igen járnak holott az előtt igen tsoportosan jártak: az-is arra mutat, hogy az' nap' erefzt.

8. Az első Raj' Annya igen ritkán szól. Ha füledet gyakran a' kas' oldalához teszed, 's halgatódzol: megesik hogy annak *ti—i* szavát meghallod, 's az' nap' bizonyosan erefzt.

9. Az erefztést előtte fél v. edgy órával ezen edgyből bizonyosan megtudhatod. Az erefztés előtt edgy 's két órával t. i. a' Herék elkezdenek nyikogni vagy izintzogni. Ez a' hang előfzför ritkább, de a' mint az erefztés' szempillantása közelget sűrűbb sűrűbb 's mikor már megy a' Raj legirtóztatóbb. Ha füledet a' kas' oldalához tévén halgatódzol, meghallod ezt, 's mihelyt ilyen nyikogást tsak kettőt harmat hallasz-is edgymás után: bizonyos lehetfz benne, hogy edgy 's két óra mulva, sőt sokszor elébb-is erefzt.

10. A' másod 's harmad Raj' erefztését előtte harmad nappal bizonyosan meg lehet tudni az Anyáknak *ti ti ti rety rety* hangos és húzamos szavaikból. Melly erefztés néha tsak azon esetre marad-el ha vagy az idő mostoha-

ságára, vagy a' bogarak kevés számára nézve az erefztést veszedelmesnek tartván, vagy valami más okból a' másod 's harmad Raj' Annyát megölik.

Mind ezek mellett-is pedig hogy kárt ne vallj, és hogy ne-is kételkedj: legbátorságosabb az, hogy az erefztésnek ideje elközelgetvén reggeli 8 órától fogva délutáni 4 's 5 óráig Méheidet őrizzed vagy őriztetsed. Így legbizonyosabban megfogod tudni, hogy melyik mikor erefzt.

98. §. *A' Raj' befogásához megkívántató eszközök.*

A' Raj' befogásához megkívántató eszközöknek előre készen kell lenni, hogy a' Raj kijövén ne kelljen kipezni, kapozni, hanem a' mint a' környülállásokhoz képest most ez majd amaz szükséges, azt minden szempillantásbann elővehesd. A' következők ezek:

1. A' kéz és tiszta kasok. Jól tselekefszel ha azokat előre szalmával megpörkölöd, 's a' napfénynél megszáraztad.

2. A' kéz aldefzka minden kashoz.

3. Edgy 's két ujnyi apró fátskák, a' melyek közül a' Raj' erefztéskor hármát hármát kell a' zsebbe tenni, hogy mikor a' Rajt a' kasba rázvánn azt az aldefzkára le akarod tenni: ezen fátskákat a' kas' szélé alá tessed.

4. Rövid és hofzfű lajtorja, de könnyűek, hogy ha a' Raj magas vagy alacsony fára száll: azokonn oda felmehefs.

5. Edgy két vagy három öles kampós rud, azon esetre hogy az ágonn lévő Rajt azzal a' kasba rázhasd.

6. Hasonló hofzfűságú másik rud, a' mellyhez a' kast kötöd, hogy azt annál fogva a' rajnak alája tarthasd, midönn az ágat rázatod.

7. Két vagy három pár pózna, hogy ha a' kas felé lepedőt kell teríteni: tehát ezen póznákat a' kas' felibe támasztván a' lepedőt reájok teríthesd.

8. Hofzfű vékony kötél, mellyel a' kast a' fáról lebotsáthatod.

9. Fél kéz fűrés, azon esetre hogy ha a' fán ágat kell lefűrészelni.

10. Edgy pár lepedő azon esetre, ha a' már kasba vett Raj vagy Rajok még kinn lévén másik-is ereftene, hogy azokat a' lepedővel beteríthesd.

11. Szájjas korsó, fazék, vagy öntöző, vízzel tele, hogy ha a' szükség kívánja, lehessen a' Rajt lotsolni. Erre igen jó a' vizi puska is, a' mit vagy bodza fából tsinálhatf, vagy bádogból tsinálats.

12. Két 's három arasznyi vékony vefzfők, a' bogaraknak a' falról, fa derekáról, palánkról való lekotrására.

13. Füstölő eszköz, ha a' Raj olly alkalmatlan helyre száll, hogy semmiképpen hozzá nem férhetsz, és így másuvá kell kergetni. Bádog füstölőt tsinál a' bádogos, — a' fujtatót pedig készenn árulják a' vasáros boltba.

14. Hofzfú nyelvű serpenyő, a' melybe rázzuk a' bogarakat a' tüske közül, ha a' kaszal oda férti nem lehet.

15. Jó éles kés.

16. Hogy ha a' Méhtsípéstől félsz: tehát kell a' fejedre Méhsüveg, kezedre bundakefztyű. — Ha hozzá szoksz: azután ezek nélkül el lehetsz.

XI. R É S Z

A' Rajok' befogásáról vagy kasba vevéséről és az Anyaházak' kimetélléséről.

99. §. *A' Raj' kijövése a' kasból vagy az Erefztés.*

Ha a' természetnek sok titkokkal edgyütt járó, bámúlást 's örvendétes érzést gerjesztő, edgyik remek munkáját (mert vagynak ilyenek sokak) látni kívánod: állj a' Méhkas eleibe edgynéhány lépésnyi távolságra, mikor az ereftőben van, hogy a' Raj' kijövetelét az első

szempillantástól fogva végig láthatd. Nehéz volna a' léleknek akkori kedves érzéseit, sokféle gondolatait leírni, mikor azt látja, hogy a' sok zsidongás, tolakodás és repkedés közben edgyferre tsak (de olly hirtelen hogy az első szempillantást meghatározni nem lehet) omlik-ki a' megszámlálhatatlan sokaságú bogár a' kasból, mintha tafzítnák, a' mikor az edgy-más hátán való tolongás miatt még a' legnagyobb repülő lyuk-is szűk nékik. A' levegőben sokasodó Rajsereg különös, de gyönyörködtető hangon zúg, a' melly megszűz elhallik, 's a' mit a' Méhek rendes zúgásától még annak füle-is könnyen megkülömböztet, a' ki nem Méhész. Az Anya néha elől, de leginkább derékon jön-ki, a' mellyet a' legnagyobb vigyázás mellett-is a' bogarak sokasága, 's a' nagy tolakodás miatt nehéz meglátni. Négy, öt, 's hat minútum alatt vége van az egész erefztésnek, a' mikor már a' Raj az Annyával edgyütt a' levegőben kereng, 's magát kirepkedvén, az Anya mindenkor több bogaraktól késértetve valahová lezfall, a' hol azt a' több bogarak-is lepedezvén kevés idő alatt ott mind megszállnak 's vagy szőlő-fej formájára függenek, vagy elterülnek. — Az Anya a' repülés közben igen vastag zúgó hangot ad, 's azért mehetnek annak utánna a' bogarak. Ha pedig le esvén vagy lezfallván a' több bogarak hirtelen reá nem

akadnak, *tí tí* hangon szól, hogy hol léték tudtokra adhafsza.

100. §. *A' Raj befogásakor a' Méhész-
nek segítség kell.*

A' Raj' befogása edgy embernek bajos, — néha pedig, kivált a'hol sok Anyakas van, káros-is. Ugyan azért szükség hogy ekkor a' Méhésznek segítő társa-is legyen, ha tsak tíz 's tizenkét efsztendős gyermek-is.

101. §. *Mikor a' Raj kezd tódulni-ki a' kashól, és az Anya a' kas előtt el nem esik, a' Méhész kötelessége.*

Az erefztés fzeppillantása jelen lévén: állj a' kashoz edgy lépésnyire, 's míg legalábbis fele Raj ki nem takarodott, el ne távozz onnan, — fzüntelen azt nézvén a' földönn, ha nem esik e' le az Anya. Látván hogy az Anya nem esett le: mennyj már a' Raj után, vévén veled a' vizes edényt, 's nézd, hogy merre kering? fennt jár e' vagy alatt? csoportosan e' vagy fzélllyel?

1. Ha alatt jár, még pedig csoportosan, ne bántsá, mert megfzáll, — hadd repkedje ki magát.

2. Ha igen fzélllyel jár, az annak a' jele, hogy az Annyát eltévefztette, 's hirtelen nem akad reá, mert az le eshetik a' füre, földre,

kőfalra, épület' tetejére, 's hirtelen nem repülhetvén, megesik néha hogy ott marad maga. Ezen esetben hát azonnal az Anyát szemléld ilyen forma helyeken.

3. Ha fennt jár, lotsold, a' vizes edény-be bodzát vagy valami zöld ágat mártván; de fellyűrül alá, vagy vizi puskával fetskendezz felibe, a' mi igen jó, — hanem vígyázva 's gyengén, hogy a' víz az Anyát le ne verje.

4. Ha el akar menni, erősebben kell eleibe lotsolni, — jó port vagy nyers földet-is hinteni közibe, — 's mennyj utánna a' meddig mehetfz.

5. Ha látod, hogy valahol tsomósodik: ott az Annya 's már megfzáll, — ne bántsd hát többé, hanem inkább hozd elő a' befogáshoz megkívántató eszközöket, a' kast, az aldefzkát és a' három kis fátskát. (Kend-meg belől a' kas' pupját és oldalát mézzel, mert ez legjobb. — Míg sós vízzel kentem-meg a' kasokat, azt tapasztaltam hogy sok Raj meganyátlanodott.)

6. Ha látod, hogy a' tsomó már edgy ökölnyi: ne várd hogy az egélfz Raj megtelepedjen, (ezzel edgy órát-is megnyerhetfz sokfzor, — most pedig edgy szempillantást-is kár vesztetni, kivált ha sok Méhed van erefztöbe): hanem vévénn a' kast, a' tsomót rázd bele, 's szájával a' repkedő Méhek felé, pupjával pe-

dig azon hely felé fordítsd, a' hová a' Raj szállott, 's így a' Méhek seregestől mennek a' kasba. Ezután lafsan tedd-le az aldefzkára. Hogy az Anya benne van e' a' kasban, megesmérheted azt a' Méheknek a' kas szélén 's az aldefzkánn való örvendetes zúgásokból, valamint abból-is, hogy a' bogarak takarodnak-be.

7. Ha ismét nagy tsomó rakodik öfzve az elébbeni helyen: vedd-fel a' kast, 's rázd bele még edgyfzer, vagy vedd elő a' nyeles bádoggal serpenyőt, 's abba rázvánn öntsd a' kas alá. Hogy pedig ismét azon helyre ne tsomózzanak: tégy oda ürmöt, patz virágot, bodzát, vagy akármilyen bűdös füvet, — 's hogy még bűdösebb legyen, dörgöld-meg elébb kezéd közt. Ha az illy bűdös füvel ortzádat, kezedet, lábadat (ha meztelen lábbal vagy) megdörgölsz: ne félj a' Méhtípéstől.

8. Ha nagy meleg van: teríts fölibe lepedőt két póznára, hogy a' nap ne sülse a' kast.

9. Fél, vagy legfellyebb edgy óra alatt az egész Raj sereg a' kasba betakarodik. De ha csak annyira mentél-is, hogy a' Raj már benne 's a' kas oldalán van: ne gondolj a' repkedő Méhekkal, hanem a' kas széle alól a' három kis fátskát elvévén, 's azt az aldefzkára egéfszen le eresztvén: fogd-fel aldefzkástól edgyütt, vidd-be Méhesedbe 's tedd helyére. — A' még kiinn repkedő edgynéhány bogarak

felkeresik a' kast, 's ne gondold hogy elvesznének.

10. Ha pedig addig más kas - is erefztene, míg ezt be nem viheted: terítsd-be ezt lepedővel, még pedig jól, hogy amaz reá ne szállhasson, 's azt kasba vévénn erről-is vedd-le a' lepedőt, hogy a' bogarak mindenik kasba edgyaránt ofzolhassanak. Ha edgyiknek több bogara van mint a' másiknak, azt, a' mellyiknek több a' bogara vidd elébb bé a' Méhesbe, tedd helyre, hogy a' több bogarak e'embe menvénn ennek-is elegendendő bogara legyen. Így tselekedj, ha addig harmadik kas-is erefztene.

102. §. *A' Rajt nem kell kinn hagyni
estvéig.*

Nem lehet azoknak tselekedeteket helybe hagyni, a' kik a' Rajt egész estvéig ott hagyják, a' hol kasba vették, mert ez bajos-is, káros-is. Bajos, mert őrizni kell egész estvéig, — vagy ha az alatt több kasok-is erefztenek, mennyi vesződsége lesz a' Méhésznek! Káros-is, mert a' Raj bogara azt a' helyet még az nap annyira megtanulja, hogy más nap sőt harmadnap-is arra a' helyre járnak bogarai; ott kerengnek, öfzvetsomósodnak, ha azomban másik raj-is jön-ki, azzal öfzvekeverednek; vagy ha hirtelen roszfz idő, szélvész, első jön, azon bogarak ott többnyire elvesznek.

103. §. *Mikor a' Raj az Anyakásra
vissza megy.*

Ha a' kijött vagy meg-is szállott Raj az Anyakásra vissza megy: az annak a' jele hogy a' Rajnak elveszett az Anyja, 's azután 8 — 15 napok alatt jön-ki a' másod Raj Annyával. — Ha pedig a' Raj, minekutánna azt kasba vetted, ismét kijön a' kasból, 's vagy megszáll vagy elmegy: az annak a' jele, hogy a' kast nem szerette, — azért-is más tisztább kast végy elől.

104. §. *A' Raj' bevezése külömbkülömbféle helyekről.*

Nem minden Raj edgyforma helyre száll meg. Mert száll az vagy magas, vagy alacsony fára; annak vékony vagy vastag ágaira, 's derekára; száll falra, tuskére, zöld bokorra, lapura, kórára, májvára, pefszértzére, fűre; száll a' földre-is. Ehez képest.

I. Ha fára száll

1. Az alacsony fa' ágáról tsupa gyönyörűség a' Rajt bevenni, mert edgyik kezettel a' kast alá tartod, a' másikkal belerázod; azután lafsan lafsan felfordítod, vagy elébb az aldefz-kát reá teszed, hogy ki ne düljön, 's úgy fordítván fel kasban van a' Raj.

2. Ha magalsabb fára száll, mint sem hogy a' földről vagy székről elérnéd: hozd elő a' rövidebb vagy hosszabb lajtorját, 's azon felmenvénn, úgy bánj vele a' mint közelébb megmondám: Ha olly magas és szoros helyen van, hogy a' kast kezében le nem hozhatod, ereszd-le azt kötélén.

3. Ha a' lajtorján oda nem mehetsz a' hova a' Raj szállott: hozd elő a' hosszú rudat, kösd a' végéhez a' kast, 's e'nél fogva tartsd alá a' függő Rajnak. Ekkor add a' segítő társad kezébe a' kampós póznát, 's azzal rázasd a' Rajt a' kasba.

4. Ha olly vastag ágra, vagy a' fa derekára száll, hogy azt rázni nem lehet: azon esetben oda mehetsz magad; vidd oda a' kast, vedd elő a' vékony veszfőt, 's azzal kotorgasd a' bogarakat a' kasba, de nem fellyűrül le felé, hanem alólról felfelé.

5. Ha a' kátsal a' Rajhoz nem férsz, kotord azt a' bádoggal serpenyőbe, 's úgy öntözd a' kasba.

II. Ha kertre száll a' Raj:

1. A' fonyás közül vagy a' vékony veszfővel kotord ki a' kasba, vagy a' serpenyőbe: vagy ha azzal nem lehetne, füstöld-el onnan a' füstölővel. — Vagy az üres kast tedd a' fonyás felébe, 's oda kergesd-fel a' Rajt.

2. A' palánkról legkönnyebb a' vékony vefzfzövel lekotorni, alája tartván a' kast vagy a' serpenyőt, — de a' mint mondtam alólról felfelé kotord. A' hol legvastagabban van a' bogár, ott az Anya: előzfzör-is hát ezt szemléld - meg.

III. Ha falra száll a' Raj: valamint a' palánkról, úgy innen-is a' vékony vefzfzövel kotord a' kasba, alólról kezdván felfelé.

IV. Ha tuskére száll a' Raj:

1. Ha a' hely olyan, hogy a' kafsál oda férfsz, tartsd alája a' kast, 's rázd bele a' Rajt, a' mint felyebb megmondtam.

2. Ha pedig a' kafsál oda nem férfsz: vagy a' tuskéből szedj-el vígyázva, vagy pedig nyujtsd-be a' bádoggal serpenyőt, rázd abba a' bogarakat, 's abból fordítsd a' kasba.

V. Ha füre, lapura, pefszértzére, kóróra's a't. száll a' Raj: vígyázással kell lenned az Annya eránt. Mert az illy gyenge plánta nem bírván-meg a' Rajt, mihelyt nehezedik: azonnal lehajol a' földre vagy füre; ezt az Anya nem fzeretvén, megesik, hogy odébb repül más valamire, a' bogarak pedig gyakran ott terülnek-el, a' hol az Anya volt előzfzör. Igen szemes légy hát, hogy nints e' az Anya valamellyik kórónn, fűvönn 's a' t. És ha

1. Ollyan helyenn az Anyát megtaláloed: fogd-meg; tégy vagy rázz bogarat a' kasba,

's tedd közé az Anyát. Azután ha rázhatod, rázd bele mind; ha pedig a' Raj a' fűvönn elterült: tedd fölibe a' kast két hasáb fára vagy köre, avagy helyheztesd mellé, hogy bele mehessenek. Azomban azon ágakat, a' mellyek alatta a' földre leterülnek, szüntelen metéld, a' bogarakat pedig rázd a' kas eleibe. Edgy szóval az illy fű vagy gaz közt elterült bogarakat kell szabadítani igyekezni, mivel magok egymást elnyomván későn kaphatnak szárnyra.

2. De megesik néha az-is, hogy a' kóró, lapú, bodza, pefzértze, 's a' t. a' reá szállott Raj alatt leterülvén a' földre, az Anya-is vele edgyütt lenyomódik, 's a' bogarak közül nem szabadúlhat. Illyen esetbenn igen vigyázz, mert hamar elveszhet az Anya. Ha a' kast felibe teszed-is, soha sem takarodik bele a' Raj, míg az Anya ki nem szabadúlhat. Metéld hát a' laput 's t. e' félét, a' mire szállott áganként, 's szemléld az Anyát, rázd arról a' bogarat a' kasba, 's lafsan lafsan meglelsz.

VI. Megesik néha hogy a' földre-is lefzál a' Raj, kivált mikor azt a' szél oda veri le. Ezen esetben keresd-fel az Anyát, 's edgy vas kálán bogárral tedd a' kasba; a' kast borítsd a' földön lévő bogarakra, a' hol többen vannak, de úgy, hogy a' kas edgyik oldalát emeld-fel, hogy a' repkedő bogarak könnyebben bemehessenek.

105. §. *Ha a' Raj' Annya a' kas előtt le-
esik, mit kell tselekedni?*

De mennyünk visszra a' 101-dik §-ra, a' hol azt mondtam, hogy mikor látod, hogy a' Raj indulóban van, állj oda edgy lépésnyire 's vígyázz ha nem esik e' le az Annya a' földre. Ha le esik:

1. Fogd-meg azt, de gyengén, 's tedd a' drótos kalitzkába edgynéhány bogárral edgyütt. A' drótos kalitzkát pedig kösd edgy pózna végére, 's emeld-fel azt a' Raj közzé, a' hol az legsűrűbben döng. A' bogarak az Anyát a' kalitzkában éfzre vévén a' póznára reá szállnak, vagy oda a' hová a' pózna végit teszed a' kalitzkával. Ekkor rázd a' bogarakat kasba, 's az Anyát a' kalitzkából ereszd közikbe. Így tanátsolják ezt sok tapasztalt Méhészek, Handerla, Kontor 's a' t. — Azomban a' kalitzkának formájáról, nagyságáról; tsinálásáról 's a' t. még tsak edgy szót sem szólnak, — a' tapasztalatlan Méhész pedig, a' kit éppen tanítani akarunk, elijjed tőle, nem tudván hogy millyen lehet ez a' kalitzka. — Én ilyen kalitzkát sárga drótból kötöttem olyan móddal mint szokás a' pípa fedeleket kötni, — edgy üveg pohárra, — a' teteje vékony deszka, a' mellyen van a' kalitzka ajtaja vagy dugója-is.

2. Vagy-

2. Vagynak mindazáltal olly kedvetlen fekvésű Méhesek, mint az enyím-is, a' hol ez a' próba a' hely miatt nem sül-el. Ugyan ezért

Ha látod, hogy a' Méhek a' kalitzkára nem ügyelnek, az Anyát benne észre nem veszik, hanem inkább széllednek, 's már az Anyakas felé vízfzsa-is mennek: ne veszejts-eledgy szempillantást-is; hanem vedd a' kast a' mellybe a' Rajt befogni akarod, tedd edgy aldefzkára, 's körös körül sározd hozzá. Az Anyakast, a' melly a' Rajt erefztette, tedd-el helyéről aldefzkástól edgyütt akárhová, ezt az üres kast pedig aldefzkástól edgyütt tedd annak helyére: (a' mellette 's alatta lévő kasok eleibe, ha azok közel vagynak akafzsz vagy teríts ruhát, hogy a' Raj azokra ne mennjen); magad a' kasok előtt állván vígyázz, hogy jön e' már vízfzsa a' Raj, mert az bizonyosan vízfzsa fog jönni. Mikor már jön, 's a' bogarak az üres kas kijáró lyuka körül repkednek, futkosnak: akkor a' kalitzkában lévő Anyát erefzd a' repülő lyuk előtt lévő defzkára, hogy azt megmálfzsa, 's kezedd igazgasd a' repülő lyuk felé hogy bemennjen a' kasba, — de vígyázz, hogy el ne repüljön. Az ott futkosó 's szállangó bogarak azon szempillantásban észre veszik, 's mennek vele a' kasba. A' többi vízfzsa jövő sereg-is az Anya' szagát a' repülő lyukon 's defzkán megérezvénn oda száll, 's megy a' kasba. Míg ez

így történik, el ne vedd szemedet a' repülő lyukról csak edgy szempillantásig-is, — annyi-val inkább el ne mennj onnan, mert meg lehet hogy az Anya még ki-is jő, hogy magát a' Rajnak mutassa, — a' mikor ha nem vígyázol, könnyen megesik, hogy vagy másfelé megy, vagy kívül marad, vagy le esik, 's uj bajod lefzfe vele, a' mi magamonn-is megtörtént. Ezért kell az üres kast jól a' defzkához sározní, hogy az Anya hátúl ki ne szökhessen. Edgy fertály vagy fél óra mulva látván, hogy ott van az egézf Raj, 's edgy része be-is takarodott: vedd-le a' ruhát a' szomszéd kasok elöl; azután a' Rajt aldefzkástól edgyütt vedd-el az Anyakas helyéről, 's tedd edgy székre eleibe; a' bogarakat pedig ha a' Méhes defzkáján v. padján-is vagynak, pifzkáld, seperd, hogy a' széken keressek a' kast. Onnan a' széket lafsan lafsan mezfzfeb-is viheted. Mihelyt pedig látod hogy a' Raj nagy részint a' kasban, 's annak oldalán van, és az edgy középfzerű Rajnak már elég: minden további késedelem nélkül tedd-be a' Méhesbe, kirendelt helyére. Ekkor az Anyakast is tedd helyére.

Úgy-is tselekedtem, hogy az elesett Anyát, midőn a' Raj az Anyakasra vízfzfa jött, abba vízfzfa tettem, úgy gondolkozván, hogy gyenge, de majd megerősödvén ha másodszor kijön, nem esik-el. Azomban edgy vagy két óra

mulva ismét kijött a' Raj, 's az Anya ismét elesett.

Azt-is megpróbáltam, hogy az esetet Anyát a' kezemből elhagytam repülni a' Raj közé. De ez még veszedelmesebb volt. Mert ismét elesett valahol, 's többé meg nem találván a' Raj az Anyakásra visszafutott.

106. §. *Ha két 's három Anyakas-is erefzt edgyfezrre mit kell tselekedni?*

Nagyobb a' baj, ha két 's három kas-is erefzt edgyfezrre, — a' mi a' nagy Méhesekben sokszor megtörténik. Ekkor

1. Várd-meg míg a' Rajok megtelepednek. A' hány a' Raj, annyi tsomóban fognak függeni, 's mindenik tsomót külön kasba rázd-be, vígyázzván; ha van e' benne Anya, a' mit a' zúgásból hamar észre vehetsz. Ha a' rázás olly fzerentsés lesz, hogy mindenikben lesz Anya: tedd a' kasokat edgymástól bizonyos távolságra, 's a' bogarak betakarodnak; — 's mihelyt látod, hogy valamellyik kasbann elegendő bogár van: azt azonnal tedd helyre a' Méhesbe, — így tedd helyre az utólsót-is, ha a' repkedő bogarak abba-is nagy részt betakarodtak.

2. Ha pedig a' két 's három Raj falon, palánkon, fa derekán úgy terülne-el, hogy rázni nem lehetne: keresd az Anyákat, 's mihelyt edgyet megfoghat, a' kasba bogarat kotorván

tedd hozzá az Anyát, a' kast pedig helyheztesd aldefzkára. Azután keresd-meg a' többi Anyákat-is, 's azokkal-is így bánj. Végre pedig a' bogarakat edgy formán kotord a' kasokba, vagy a' mi jobb, a' badog serpenyőbe, 's úgy öntözd serpenyőnként a' kasok alá. A' kasokat rakd-el bizonyos távolságra, míg a' bogarak betakarodnak. Ha valamellyikben sokkal kevesebb volna a' bogár: tehát vagy amazokból végy ki vas kalánnal 's tedd ez alá, vagy a' mi még jobb, a' többit tedd helyre a' Méhesbe, ezt a' kevesebb bogarát pedig hagyd ott még, hogy a' kinn repkedő bogarak ebbe takarodván, ennek-is elegendő bogara legyen.

3. Ha valamellyik kasba nem mennek a' bogarak, hanem inkább abból kijönnek, a' mikor azon kasban a' bogaraknak-is rendetlen nagy zúgások szokott lenni: bizonyos lehetfz benne, hogy abban nintsen Anya. Keresd hát az Anyát a' hol gondolod, hogy van. Ha megtalálod jó: ha pedig meg nem találod, úgy kevesebb lefzsz a' kasok száma edgyel.

4. Az öfzvefzállott Rajok' elválasztását így is tanátsolják mások: Vedd az öfzvefzállott Rajokat edgy kasba; azután lepedőre vagy a' tífzta földre öntsd-le, 's gyengén lotsold, hogy fel ne szállhassanak. Ekkor keresd-meg az Anyákat, — vagy mivel mindenik Anya másfele

megy a' bogarakkal: a' merre azok mennek, tégy kast eleibek, 's betakarofznak a' kasba.

5. Ha sok az erefztő Méhed: nem tanátsos a' Rajok' elválasztásával sokáig vefzödni, — ne hogy még az alatt több-is erefztvénn a' bajod-is több legyen. Ugyan ezért a' munkának frifsen kell menni. Ha három Raj szállott öfzve, könnyen lefzfz abból kettő, 's a' hármadik hafznát a' két kasban bőven megtalálod, mivel mindenik igen nagyon jó lefzfz. Sőt ha kettőt sem tudfz elválasztani, azt-is vedd-be edgy nagy kasba, 's hidd-el, hogy az az edgy nagy kas nyom öfzfzel annyit a' mázsán, mint a' mennyit a' kettő külön külön nyomott volna.

Úgy-is lehet még az öfzvefzállott 's edgy kasba vett két Rajnak sok bogarával hafznot tenni, hogy azon estve végy-el annak bogarából edgy vagy két bádog serpenyővel, 's tedd azt más kas alá, a' mellynek a' kas' nagyságához képest kevés bogara van. Meglátod, hogy mennyit javúl ez az által. (Ezt estve lehet tselekedni).

107. §. *A' Rajok' öfzvefzállásának akadályoztatása.*

A' Rajok' öfzvefzállását lehet néha akadályoztatni az által

1. Hogy mikor már az edgyik a' levegőben van, a' másikat, a' melly jönni akar, rekefzd-meg lyukatsos bádoggal. Bedugni pedig

nem tanácsos, mert hamar megfúlhat. Vagy lotsold vízzel gyengén, hogy az elsőől félven várakozzon, — de addig ám, míg meg nem indúlt, mert azután késő.

2. Hogy ha edgyik már megfűzött, azt terítsd-be jól ruhával, a' másikat pedig lotsold vízzel onnan felül, hogy másfelé mennjen.

3. Lehet vizes ruhát-is teríteni az illy erefztő kasok eleibe.

108 §. *A' Raj' befogásának mindenféle módját előadni nem lehet.*

Ne gondolja senki, mintha a' Raj' befogásának minden lehető módjait elő lehetne adni. Az illy előadások csak azoknak tapasztalásaik, a' kik azokat próbálták 's leírják, — a' honnan mások másokat tapasztalnak 's ítélnék jobbnak a' helynek 's az időnek körülállásaihoz képest, — a' mit mi nem tudhatunk mind. Ugyan azért ha valahol, itt legyen helyénn a' magát feltaláló ész és okosság, hogy kiki a' körülállásokhoz képest találja-fel hogy mi tévő legyen, 's arra a' mit ez vagy amaz mond soha se támaszkodjon egézfzen.

109. §. *A' másod 's harmad Raj' megakadályoztatásának vagy az Anyaházak kimetélésének hasznai.*

Mihelyt a' Rajt kasba vetted, 's helyre tetted, legelső gondod legyen az erefztett Anya-

kasokból az Anyaházakat kimetélni, hogy azok másod 's harmad Rajt ne erefszenek. Ennek pedig ím e' következendő hafznai vagynak:

1. Soha sem leszsz edgy rofsz kasod - is (kivévénn azon esetet, ha valamellyik meganyátlanodik, a' mit a' Méhtartásban elkerülni szintúgy lehetetlen, valamint a' birka 's gulya tartásban azt, hogy azok közül edgy 's kettő edgyfzer 's másfzor meg ne dögöljön). Következésképpen a' Méhekből nem tsak ki nem pufztulsz, hanem még ezerekre is szaporíthatod kassaidat. A' mikor azok, a' kik a' sok Rajokat erefszetik, ha bőv esztendőben megszaporíthatják-is azokat: de mihelyt edgy sovány esztendő jön, azonnal felére 's harmadára - is leszáll Anyakasaik száma, — sokan pedig megköszönhetik, ha tsak edgy vagy kettő-is megmarad.

Ritka tél 's tavasz az, hogy azoknak Anyakassaik közül ne veszszen-el, a' kik sokat hagnak erefszteni Méheiknek. 1815-ben volt nálam egy igen tapaszalt 's régi Méhész Bodorfáról (ezt a' tájjékot maga a' jóltévő természet-is a' Méhtartásra szülte) a' kinek a' mult télen-is ötven kas Anyaméhe közül tavaszra nyoltz veszszt-el. — Az enyím hat esztendő alatt edgy sem veszszt-el sem télen sem tavaszszal.

2. Nem kell a' sok Raj' befogásával vesződőd, a' mi pedig ott, a' hol sok az Anyakás nagy gondot ad.

3. Nem félsz attól-is hogy elmegy, öfzve-keveredik, meganyátlanodik, kalsát ott hagyja 's a' t.

4. Ha erefztéskor az első Rajjal a' másod vagy harmad raj öfzvefzall (a' mit a' nagy Méhesekben elkerülni lehetetlen) akkor mind az első mind a' másod mind a' hármad Rajt elvefztetted. Mert az első Raj' bogara a' másod 's harmad Rajnak az Annyát; a' másod 's harmad Rajnak a' bogara pedig az első Rajnak az Annyát nem szenvedhetvénn, edgyik a' másik Annyát megöli, 's bár kasba vedd-is, de ott-is üldözvénn az Anyákat soha abból jó kas Méhed nem leszsz — itt pedig a' Raj elválasztásával semmire sem mégy. A' mikor mennyi a' kár! oda van mind az első mind a' másod, mind a' harmad Raj! — rofzsz leszsz pedig az Anya-is a' sok erefztés miatt. Mert

5. Az Anyakasak a' másod 's harmad Raj erefztéssel megerötelenednek, kevés bogarok marad, 's igen ritkán jók. Ha valami kevés mézek van-is, — a' mi a' bő efsztendőben meg-esik: de kevés a' bogarok. A' honnan ezek azok a' mellyeket a' tolvaj Méhek legkönnyebben elrabolnak, — mind azért hogy magokat védelmezni nem tudják, mind azért hogy a' sok erefztés miatt gyakran meganyátlanodnak. Egyébaránt még azt is meggondold, hogy ezekből igen ritkán leszsz jó Anyaméh. Ollyanok az

Anyakasok mind a' gazdag Jobbágyok, a' kik-
től ha feleséges fiaik vagy testvérjeik külön vál-
nak, 's magok tsak feleségestől maradnak, el-
szegényednek.

6. Sokkal több mézed leszsz öfzfzel ha az
edgy erefztéssel megelégfzel, mint ha sokat
erefztenek Méheid. Minden kason megnyerfz
10 — 20 font mézet. Ha az én tapasztalásom-
nak nem hiszel, próbáld-meg te-is, 's fogod
az igazságot tapasztalni.

110. §. *Ellenvetések.*

1-ső Ellenveté. *Mért kellene a' másod's
harmad Raj erefztését akadályoztatni, ? —
bizzuk a' természetre, jobban tudja a' Méh
mint mi, hogy miképpen kell.* — Ennél gyá-
vább ellenvetést gondolni sem lehet, — mint
ez, hogy bizzuk a' természetre. Az igaz hogy
a' természet jól organizált mindent: de vallyon
mellyik productuma vólna az a' természetnek,
a' mit az emberi szorgalmatofság és mesterség
tökéltefsebbé nem tehetne, nem bízván azt
a' természetre. A' gyümöltsfák óltás nélkül - is
teremnek: de ha beoltatnak: mennyivel töké-
letessebb gyümölts leszsz a' mesterség' jutalma.
A' szőlőtöke mettzés nélkül-is terem: de az okos
mettzés után mennyivel más hasznot veszünk
abból! Bízds tsak a' tökét természetre 's ne mesd-
meg, majd meglátod mi lesz belőle! — De

talán azt mondod, hogy a' szőlőtökének a' természetére tartozik az, hogy megmetsék? — Én pedig azt kérdelem erre, hogy melyik tökére van az reá írva? vagy melyik mondja azt? — Így én-is azt mondom, hogy a' Méhnek a' természetére tartozik az, hogy ne hagyjak vele többet erefztetni edgynél, mert így két annyi hafznot-is veszek belőle, — valamint hogy a' tökét-is megmettsem, mert úgy több a' hafzon, — mindenikre edgyaránt a' tapasztalás tanított meg. Így van az, hogy a' természet mindent jól alkatott, de az emberi okoságra - is bizott edgy részt, hogy az azt a' szorgalmatosság által tégye tökéletesebbé. — Így tökéletesedik a' Méhtartás-is a' másod 's harmad Rajnak megakadályoztatásával.

2-dik Ellenvetés. *Úgy de én-is erefztetem másod Rajt 1810-ben 1811-ben 's 1812-ben?* — Igen-is erefztettem, de ha nem erefztettem volna, még több hafznot vettem volna belőle. Ofztán még akkor én sem tudtam úgy hozzá, mint azolta kitanúltam. 'S miólta ezt illy világosan értem 's tudom, miólta azt megpróbáltam, hogy a' külön vett másod 's harmad Raj az Anyával edgyütt nem nyom annyit öfzfzel a' fonton, mint az az Anyakas a' melyire a' másod Rajt vízfza vertem, vagy kijönni sem engedtem: azolta soha edgy másod Rajt sem veszek - meg.

Kiváltképpen a' Hármaskasokból mindjárt semmi sem lefzsz, mihelyt valaki azoknak másod Rajját külön vette, mert úgy az első Szakaszt levenni lehetetlen. Tsak az tegyen hát próbát a' Hármaskasokkal, a' ki azt megtudja állani, hogy másod Rajt nem erefztet *)

) Volt nálam 1813-ban edgy V Vármegyei Predikátor, a' ki tart Méheket. Meglátván a' Hármaskasokat, figyelmetefsé lett rei 's elbefzéllettem minden módját. Haza menvén tsináltatott illy Hármaskast, 's vett bele Rajt. 1815 ben edgy ide való ember lévén nála legyalázta a' Hármaskasokat, hogy azok semmit sem érnek, hogy a' tetejeket elvenni nem lehet, hogy a' Mártonok tsak olly nyughatatlanok 's a' t. hogy jobb a' Magazin kas (mert volt három Magazin kassa-is). Az az ide való ember annál inkább tsudálkozott rajta, mivel a' Hármaskasoknak 1815-diki hafznát nálam már látta. Vi'sgálódik hát 's próbául megemelgeti kassait, még a' Magazinokat-is a' melyek olly könnyűek vóltak, hogy a' magok emberiségével Karátsonyig-is alig élhetnek. Felvert volt pedig már ekkor valami nyoltz kast 's mind öfzve sem volt benne két ittze méz. Ekkor kérdi tőle az ide való ember, hogy hányat erefztettek? — hármat hármat mindenik. — Nohát monda ekkor az ide való ember meg van a' felelet a' Hármaskasra, hogy azért nem jó, mivel hármat erefztetett vele — valamint hogy a Magazinok-is ugyan azon okból fziint olly rofzszak. — Az ollyan ember hát a' ki a' fztót meg nem fogadja, ne tartson hármaskasokat, mert nem-is neki valók.

111. §. *Az Anyaházak' kimetelésének módja.*

Hogy ha Méheidből szembetűnő hafznót venni, azokból ki nem pufztulni, sőt azoknak száamát nevelni akarod: soha jobbat nem tselekszél, mint ha edgy erefztéfsel megelégszél, a' másod 's harmad Raj' Anyaházait pedig az első erefztés után kimetéled. Tegyük-fel hogy négy Anyakáfsal kezdéd-el a' Méhtartást. Ez első efsztendőben 8-ra, a' másodikban 14-re, a' harmadikban 23-ra, a' negyedikben 40-re, az ötödikben 70-re; a' hatodikban 120-ra fog szaporodni, — a' mi tiz forintjával-is 1200 forintot ér. — Pedig húsz forintjával legalább -is vehetjük átaljában. — Hát még ezen kívül a' minden efsztendőben levejendő tetőből mennyi méz jön ki? — Külömben egéfsz életében -is alig mehet valaki arra hogy ötven kas jó Anyaméhe legyen. — Az Anyaházakat pedig így metélheted-ki:

1. Mihelyt a' Rajt helyre teszed: vedd-fel az Anyakast aldefzkástól, vidd-ki a' Méhesből az arra elkészített helyre, 's tedd-le. Ekkor a' kast az aldefzkáról felvévén fordítsd óldalt, a' lépeknek élire (mert ha lapjára fordítod, öfzvelapúlnak a' lépek), tedd székre, 's megtámasztván hogy le ne forduljon, a' bogarakat alólról füstöld felfelé a' füstölővel, — ha pípás vagy:

ez pípa füstel-is megleszsz. A' lépeknek alsó részein keresd sorra az Anyaházakat, (lásd a' 11. §-ban) 's a' késsel metéld-le, még pedig nem csak a' lépek végeinél, hanem bellyebb-is, a' meddig csak belátsz, — de jól megkeresd, mert néha nagy be-is vagynak, 's nem csak edgy 's kettő, hanem több-is. Én edgy kasból 19-et-is mettsettem-ki. E' meglévén fordíts a' kast az által ellenben lévő oldalára, ismét a' lépek élire, és onnan - is felfelé füstölvénn a' bogarakat, ott-is hasonló módon tselekedj. Ha a' léptáblák közt darab lépek - is vagynak, azokat jól megv'isgáld, mert azoknak szélein Anyaházak szoktak lenni. E' meglévén tedd vízszra a' kast az aldefszkára 's vidd-be a' Méhesbe. Ezután harmad vagy negyed napra tégy alá tóldást. — Ezt a' kimetélést végbe viheted akármellyik naponn-is mind addig míg a' másod Raj Anya ki nem kél: de legjobb az nap, vagy más nap, mikor eresztett, dél tájban vagy délután (estve soha sem), mert ekkor még kevés lévén a' bogár, könnyebb vele bänni. A' mint pedig a' bogara naponként szaporodik, a' szerént a' kimetelés-is bajosabb leszsz.

2. A' Hármaskasokból-is így kell az Anyaházakat kimetélni, 's mivel azoknak ekkor csak két Szakaszszok van edgyütt: tehát elsőben a' második, azután az első Szakaszból metéld-ki. — lásd a' 64-dik §-ban az 1814. elzengőt.

112. §. *A' Herék' lenyakhazásáról.*

Azt mondja Handerla hogy a' Heréket le kell nyakazni, mert ha többet nem ereftzt, Herére sem leszsz szükség. Elhíszem, hogy ez így van, a' mint hogy én-is így szoktam ezzel tselekedni. Hanem három ősztendőben már szemefsebb lévén azt tapasztaltam, hogy a' melly kasokban a' Heréket lenyakhaztam, azok ismét más Heréket költöttek, vagy ereftztettek vagy nem. Hogy mire való lehetett ezeknek ez a' Here költés, azt nem disputálok, hanem csak azt mondom, hogy ha ez így van, úgy kár kimetélni a' Heréket, mert míg a' Méhek ismét más Heréket költenek, addig sok időt veszteneke-el, a' melly alatt sok mézet gyűjthettek volna. — Ennek bizonyosabb meghatározására még hosszfasabb tapasztalás kell.

113. §. *A' másod's harmad Raj' viszzya verésének módja.*

Megesik sokszor, hogy minden iparkodásunk mellett sem tudjuk az Anyaházakat mind kimetélni, mivel néha a' kas' pupja felé vagy a' lépek közé úgy eldugják azokat, kivált ha a' kasokban kerefztfa van, hogy hozzá férni lehetetlen. Ebből a' leszsz, hogy a' megmaradt Anyaházakból az Anyák az ő idejekre kikelnek, a' mint ezt hangos és gyakori szóllások

kal tudunkra adják. Megesik, hogy az illy maradék Anyákat magok a' Méhek-is kiölik, de az-is megesik, hogy erefztenek. Bö efsztendőben pedig az-is megtörténik, hogy a' Méhek az Anyaházak' kimetélése után ujra Anyaházakat tsinálnak, 's 24 nap mulva erefztenek. Ezen uj Anyaházakat az első kimetelés után 15-töd napra ismét ki kell metélni. — Ha pedig minden iparkodásod ellenére-is valamelyik tsak ugyan erefzt: ím ezeket tselekedd:

1. Mihelyt a' másod Raj kezd szállani vagy tsomósodni, mindjárt keresd közte az Anyákat, mert ha ott megfoghatod 's megöölöd, az Anya nélkül való Raj maga vízfza megy az Anyakásra. Nem tsak edgy Annya van pedig a' másod Rajnak, hanem három 's több-is. 1814-ben edgy másod Rajnak nyoltz Annyát fogtam-el, midőn az kezdett edgy alma fára szállani.

2. Ha így el nem foghatod, rázd kasba, 's a' kasbann-is keresd az Annyát, — hints-meg vízzel-is, hogy bátrabban kereskedhefs közte. Mert ha itt megfoghatod, úgy-is önként vízfza megy a' Raj, 's a' további vefzödségtől megfzabadulfsz.

3. Ha pedig az Anyákat semmiképpen el nem foghatod: vedd kasba a' Rajt 's tedd a' Méhesbe, vagy a' kertbe akár hová. Más nap tartsd bezárva a' Rajt, de ne bekötte ruhával, mert megfullad, hanem vagy lyukatsos bádo-

got sározz a' repülő lyukra, vagy tedd a' kast rostára 's a' mellékit ruhával tömd-meg — a' rosta pedig hogy alatta le ne szakadjon, tégy előbb a' rosta alá edgy tóldást. Estve áfs a' Méhesben v. a' kertben edgy arasznyi méjségű gödröt, 's olyan forma bővségűt mint a' kas. Vidd oda mind a' vízfza verendő Rajt, mind az Anyakast. A' Rajt a' gödörre tévén hirtelen emeld-fel, 's zökkents hozzá hogy a' raj a' gödörbe le esen, — ekkor az Anyakast frissen tedd fölibe, a' kas mellyékét földel kotordbe, hogy a' bogarak széllyel ne mászfzanak. Hadd ott reggelig, reggel tedd helyre az Anyakast, mert akkorra a' bogarak feltakarodnak 's a' Raj Annyát-is megölik. Így többé nem fog erefszteni. De feltelzem, hogy ismét erefsztene: ismét verdd vízfza mind annyifzor, valamenyifzer kijön. —

Ha edgy nap két vagy három másod raj-is jött-ki, 's mindeniket külön vetted: estve a' vízfza veréskor tseréld-el, úgy hogy edgyiket se a' maga anyakalsára üsd vízfza, hanem mindeniket a' másikéra: úgy bizonyos lehetsz benne, hogy többé ki nem jön.

Ha Hármaskafsaid vagynak: így verd vízfza igen könnyen: A' kijött másod Rajt vedd azon Szakafzba, a' mellyet már a' Hármaskasnak alája tettél, hogy többé ne erefszzen, (és így ekkor el kell az Anyakas alól venni az üres

Sza-

Szakaszt). Tartsd ebben a' Rajt más nap bezárva, a' mint fellyebb mondtam. Estve pedig vedd el az Anyakast az aldefszkájáról 's tedd edgy fzékre. Ezt a' másod Rajt tedd az Anyakas deszkájára; a' lyukaknak a' dugóit szedd ki, 's az Anyakast reá tévén már meg van a' vízfza verés. — Illyen módon más közönséges kasra-is vízfza verheted a' másod Rajt, 's ha tetfzik alatta hagyhatod a' Szakaszt, ha pedig nem, — akár mikor elveheted ezt alóla. Ha bogarak lesznek a' Szakaszban, tedd ki azt a' kertbe 's a' bogarak lafsanként vízfza mennek az Anyakasba.

114. §. *Erefzt e' még abban az esztendőben az Anyakas, ha edgyfzer kierefztett, vagy az Anyaházak kimetéltettek?*

Azt hízfzük közönségesen, hogy az Anyakasok ha edgyfzer kierefztettek, vagy az első erefztés után az Anyaházak kimetéltettek, 's a' tizenöt napok meghaladták, azután abban az esztendőben nem erefztenek többé. Ezzel ellenkezőt soha sem-is tapasztaltam, — azt kivéven hogy az Anyaházak kimetélése után ismét új Anyaházakat tsináltak 's 24 nap mulva másod Rajt erefztettek, — a' mint ezt már oda fellyebb megjegyzém. Ebben az esztendőben hallottam edgy Méhéfztől, hogy ez ő nála ez előtt 25 esztendővel megtörtént edgyfzer, va-

Iamint ebben az 1815-diki esztendőbenn-is, hogy edgy Anyakafsa Májusban erefztett hármát, Juniusban pedig ismét kettőt. Ez olly ritka történet, mint a' két fejű bárány.

XII. R É S Z

A' Méhekkal való bánásról a' Rajzás után.

115. §. *A' Rajt rofsz idöbenn etetni kell.*

Ha a' Rajnak kijövele után rofsz idö, ki-vált hideg első van, úgy hogy az ötöd hatod napig, sőt edgy hétig-is ki nem mehet: tehát adj enni a' Rajnak színmézet, mert külömben azt étlenség miatt vagy megdöglik, vagy úgy elnyomorodik, hogy azután nehezen kap lábra.

Ebben az 1815-diki esztendőben Kövesen két Méhéfsznek hat első Rajja döglött-meg így a' hideg elsőzés alatt éhel, — holott edgy kis mézzel a' nagy kárt könnyen eltávoztathatták volna.

116. §. *Hogy kell a' Rajt meddövé tenni?*

Ha a' Rajt meddövé akarod tenni hogy sok mézet gyűjtsen (de ezt csak népes Rajokkal tanácsos tselekedni), mikor kasba vetted, fogd-el az Annyát, tedd drótos kalitzkába,

akafzd a' kasba a' bogarak közé 's 15 napig tarts így bezárva. Azután ereszd-ki 's meddõ leszsz, az az soha sem fiasít többé, hanem egész öfzig mézet gyűjt. Ezt javasolják Handerla és Kontor. Kontor azt mondja, hogy edgy illy meddõ Raj 70 's 80 font mézet-is ad — nem megvetõ dolog!

117. §. *Ha a' Raj meganyátlanodik mit kell tselekedni?*

A' Rajokonn az-is megtörténik, hogy negyed, ötöd nap mulva 's még azután-is elvesz az Annyok. Megtetfzik ez abból, hogy ezen esetben nagyon zúgnak, futkosnak ki 's be, a' kas oldalán, keresvénn az Anyát. Ugyan ezért

1. Ha addig vesz-el az Anya: míg még a' Méhek eresztenek: rekeszd - meg az anyátlan Rajt estve lyukatsos bádoggal. És ha több napokig kell így tartani, tedd hűvös helyre 's adj enni mézet. Mihelyt pedig valamellyik kas másik Rajt ereszt: verd öfzve azzal az uj Rajjal 's igen jó kas leszsz belőle. (lásd az öfzveverés módját a' 113. §-ban a' 3-dik szám alatt.)

2. Ha Hármaskasban van: tehát mihelyt a' Rajt kasba vetted, 's betakarodott, ezen anyátlan kasnak a' dugóit szedd-ki; a' most befogott Rajt tedd a' tetejébe, sározd öfzve, 's fél óra mulva minden bajnak vége leszsz.

3. Ha akkor vefz-el az Anya mikor már többé edgy Anyakas sem ereft: leghafznosabbnak tartom, hogy akkor-is az anyátlan Rajt valamellyik kafsál, akár Anya, akár Rajkas legyen az, verd őszve. Ha az anyátlan Hármaskasban van: tehát tedd azt a' másik alá, a' mellyel őszve akarod verni, sározd őszve, 's igen jó kas lefzsz belőle. Jegyezd-meg azt, hogy az anyátlant jobb alól tenni mint fellyül: mert úgy hamarább meg van az edgyefség.

118. §. *Ha az anyakas meganyátlanodik ereftés után, mit kell tselekedni?*

A' meganyátlanodás megtörténik ereftés után az Anyakasokonn-is. Ugyan ezért gyakran és szemelsen megnézd azokat reggelenként, hogy járnak e' mind edgyaránt? és ha nehezednek e'? Mert ha valamellyik nem igen jár, mikor már a' többek tsoportofsan tóduznak-ki; ha megemelvén vefzed észre, hogy nem tsak nem nehezedett, hanem még inkább könnyebbedett; ha felfordítván látod, hogy a' bogara nem tsak nem fzaporodott, hanem még inkább fogyott; ha betsinált méh fiakat nem találz benne, hanem még inkább a' méh fiak lyukaikbann-is here fiak vagynak: hidd-el hogy elveszett az Annya. — Ezen esetbenn-is tsak ezt tartom legtanátsosabbnak hogy

1. Ha közönséges kasban van, verd máshoz, a' mellynek kevesebb bogara van. Ha lehet verd a' szomszédjához, mert úgy a' bogarak legkönnyebben megtalálják a' kast. — lásd ennek módját a' 76. §-ban.

2. Ha Hármaskasban van, 's tsak edgy Szakafz, vedd-ki dugóit 's tedd a' szomszéd kas alá. Ha két Szakafz; vedd-el edgymástól a' két Szakafzt, 's tedd edgyiket egyik, a' másikat másik kas alá.

Az Anyáknak kalitzkában való tartását, 's az ez által való anyásítást soha sem próbáltam: ebben hát utat mutatni nem tudok. — lásd ezt Handerlában 's másokban.

119. §. *Az unoka Raj megakadályoztatásának módja.*

Arra-is vigyázz az erefztés után, hogy valamellyik Raj nem akar e' Rajt vagy unokát erefzteni, és így magát unokástól edgyütt elveszteni a' te nagy károddal. Mert hidd-el hogy a' Rajnak azon esztendőben való erefztése a' Méhésznek igen káros. Tíz esztendőben alig történik meg edgyszer hogy az ilyen Anya Raj 's Unoka annyit takarjon hogy jó telelő legyen. Ha felvered-is pedig nem sokat nyom a' mászán: a' mikor ha annak erefztését megakadályoztatod, megadja gondoságod' jutalmát. Ugyan ezért mihelyt látod hogy a' Raj

a) A' közönséges kasban léppel és bogárral padig van, jó nehéz, 's e' mellett Heréket is akar költeni: azon szempillantásban tégy alá töldást, — még pedig addig míg Anyaházakat nem tsinál; (mert azután megesik hogy késő lefzfz) 's így nem fog erefzteni.

b) Ha pedig a' Raj Hármaskasban van: tégy alá másik Szakaszt, 's nem erefzt.

c) Ha van más szegény Rajod; tserédfel azzal 's úgy sem erefzt, mellette pedig a' szegény-is meggazdagfzik a' tsere által.

120. §. *A' Herék' kiölettetése.*

A' Méhek a' Heréket Augustusban 'rend szerént kiölik. A' Májusban erefztett Anyakások elkezdik ezt Juliusban-is. — Néha pedig September elejére-is elmarad. Ha látod hogy a' Herék az aldefzkára leverettettek: emeltesdfel a' kast, vedd-ki alóla az aldefzkát, tégy alá másik aldefzkát, 's az aldefzkán lévő Heréket öld-meg. Nagy hafznot tettél ez által-is Méheidnek, — 's ímé itt-is láthatod az aldefzka hafznát. A' kiveretett Herék néha a' repülő lyuk körül csoportoznak öfzve, — ott-is öld-meg azokat.

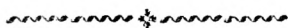
121. §. *A' kijáró lyukak Augustusban.*

A' kijáró lyukat Augustusban kifsebbre kell sározni, edgyszersmind arra vigyázni, hogy

a' tolvaj Méhek Méheidet meg ne rabolják. Kivált ha Méhesed úgy fekszik, hogy Méheid más Méhesből való Méheknek útjokban vagnak: annál inkább kell azokra vigyázni, és ha rablókat vennél észre, úgy tselekedj a' mint a' 88. §-ban előladtam.

122. §. *A' rofzsz kasnak megjavítása tsere által erefztés után.*

Az erefztés után Juliusban 's Augustusban van az ideje annak-is, hogy ha valamellyik kasod rofzsz (de azt bizonyosan tudod hogy van Annya) tehát tseréld-el azt igen bogaras kassal, kivált ha van olyan a' mellyet meddővé tettél, vagy a' melly unokát akarna erefzteni. Így mindenik jó lesz. — lásd a' 78. §-t. is.

XIII. R É S Z

A' Méhek' felveréséről.

123. §. *A' Méhek' felverésének ideje.*

September vége felé ha az idő deresedik: azután a' Méhek edgy méz lyukat sem tsínálnak-be, de mézet sem hordanak, mivel sem virág, sem édes harmat nints többé. A' legjobb

idővel-is tsak élődnek vagy tengődnek, de nem takarnak, — rofzsz idővel pedig a' kéfz mézet eszik. Mindazáltal nem minden kast tanácsos Septemberben felverni, mivel soknak van betsinált fajzatja. Ebből hát kettős a' kár. Mert ha a' fias lépet a' felveréskor elveted, lépet és bogarat vesztel. Ha pedig azt a' méz közé kevered, hogy a' fontot nyomja, lelkes-méretlen gonofzságot követfz-el, mert az nem méz, — sőt még a' jó mézet-is megvesztegeti.

124. §. A' Magméhek' kiválasztása.

Legtanátsofsabb Oktober elein verni-fel a' Méheket. Mellyre nézve

1. Vi'sgáld-meg sorba Méheidet, 's előfz-fzör-is a' Magnak valókat válogasd - ki. Magnak 20 — 40 fontosig elég. A' Rajt pedig, ha könnyebb-is az Anyakasnál, inkább válaszd. Vigyázz főképpen arra, hogy elég bogaras e'? mert bogaratlant, akár mennyi méze van, hujába hagyfz Magnak.

2. Soha se hagyj Magnak rofzfzat, mert most van benne módod válogatni. Ha Magnak jót hagyfz; jók lesznek Méheid jövődöre-is. Ellenben ha Magnak rofzfzat hagyfz: ne panaszkodj Méheid rofzfzaságáról, mert magad vagy az oka mindennek. — Nem leszsz pedig rofzsz Méhed sem ősfzel sem tavafzfzal, ha az edgyet erefztéfsel megelégszel.

3. Ha történetből olyant kéntelenítettnél vagy fízetnél Magnak meghagyni, a' mely nagyon bogaras, de nehézsége nem egészfzen üti - meg a' mértéket (a' mint hogy az illyent kár-is felverni): tehát még ősfzel adj néki edgy-fzerre annyi mézet, hogy tavaszfal-is legyen méze, mikor a' fiasításhoz méz kell. Így nem fogod megbánni tselekedetedet.

4. A' kinek fzámos Anyakafsai 's Rajjai vagynak: az nem kéntelen vén vagy megfeketett lépű Anyakasokat hagyni-meg Magnak, mivel az ideji és tavalyi Rajokból-is hagyhat elegendendőt.

5. Miképpen kelljen a' Magnak valókat télre eltenni, 's velek bánni, lásd a' IV-dik Részben. Itt még tsak azt jegyzem-meg, hogy mikor Méheidet télre elteszed, ugyan akkor tégy-el edgy fazék fzinmézet-is, a' Méheknek mivoltához képest többet vagy kevesebbet. Ezen mézhez sem magad sem senki más semmi esetben se nyuljon, hanem ez egyedül a' Méhek' fzükségeire való légyen, hogy mikor azoknak segítségére akár télbenn, akár tavaszfal, akár nyáronn méz kell: az eltett mézhez, mint bizonyos segedelemhez mindenkör bátran nyúlhafs.

125. §. *A' Méhek' felverésének módja a' közönséges kasokban.*

A' közönséges kasokban lévő Méheket felverheted a' következő módon.

1. Ha a' bogarakat megakarod ölni: tehát áfs edgy gödröt Méhesedbe, melybe edgy nagy üres kast állíts bele púpjával. (e' mindenkor felverő kas legyen). Ennek az oldalán közép tájjon vágj edgy lyuhát, mellyen a' megfojtó bődösköves ruha (einschlag) beférjen. Végy edgy nyers vészszőt, ennek végét meghasítván tsiptess közé edgy vagy két ujnyi büdösköves ruhát, a' kasnak nagyságához képest. Ekkor a' felverendő kast állítsd azon üres kasra, körös körül köss reá ruhát hogy a' bogarak ki ne jöjjennek. Azután gyújtsd-meg az büdösköves ruhát, dugd be az üres kasba a' lyukon, a' lyuk mellyékét ruhával fogd be, — de lefelé tartsd; hogy a' lép meg ne gyúladjon. Edgy két minutum alatt minden bogár megfullad 's lepotyog az üres kasba. Így tégy a' több kasokkal-is. Ha az üres kasban sok a' bogár, öntsdki belőle, 's ismét állítsd vissza a' gödörbe. — Végre a' lefojtott bogarakat ásd-el, mert külmöben sok megelevenedik.

2. A' felverendő kasoknak bogarait mindazáltal kár megölni, mert azokkal az okos Méhéfz jövendőre-is sok hafznot tehet magának. Ennek módja pedig ez, hogy azoknak bogarait a' 76. §-ban megértt módon verd a' Mag-nak hagyott kasokra. Ezek így fzembetünöképpen bogarasodnak; télen által - is könnyebben kitelelnék, mert a' több bogár nagyobb mele-

get tsinál, — a' Méh élete pedig a' meleg. Tavaszfal-is bogarasok lévén többet gyűjtenek, hamarább 's népesebb Rajt erefztenek. Edgy szóval az okos Méhéfz soha csak edgy bogarat sem vefzt-el hijjába.

126. §. *A' Hármaskas első Szakafzja levevésének módja.*

A' Hármaskasokat a' mi illeti.

1. Ha a' harmadik Szakafz-is tele van léppel 's méz-is van benne: bizonyos lehelfz benne hogy az első Szakafz tele van mézzel, és így bátran leveheted. Mindazáltal a' levevéssel ne hirtelenkedj, mert mig meleg az idő a' bogarak a' mézes lépekenn-is fzélyvel járkálnak. Ha pedig az idő neki hidegfzik, az alsó Szakafzban öfzvehúzzák magokat télre, 's a' felső Szakafzban edgy bogár sints. Megtudhatod ezt, ha füledet a' felső Szakafzhoz tefzed, 's a' kas oldalát megütöd, mert ha bogár van benne, az ütésre megzúdul; ha pedig zúdulást nem hallafz, tehát bogár sints. Ekkor a' sárzást, melyel az első és második Szakafzok öfzve voltak sározva kéfzel lefefegetvén, ugyan a' készel fefzitsd-fel az első Szakafzt a' masiktól, a' mint hogy az kevés erőltetésre fel-is válik, 's levévén azt onnan, a' lyukakat a' dugókkal nyomba dugd be 's sározd-le. A' megmaradt két Szakafzt mindazáltal emeld-meg ha van e' ele-

gedendő nehézsége. Ha kételkedel, adj néki edgynéhány fontot a' 70. §-ban megírt módon, marad azért neked-is a' levett Szakafzból elég nyereségül.

2. Ha veszed észre, hogy a' felső Szakafz bann-is van bogár: elébb emeld-meg vagy foltold-meg az egész kast, 's ekkor ha látod hogy az a' felső Szakafz elvételeivel-is kitelel, vagy legalább kevés segítség kell néki: tehát leveheted ekkor-is a' felső Szakafzt, a' következőké módonn: Szakafzd-fel az első 's levejendő Szakafzt, 's a' közé, és a' második Szakafz közé tégy edgy öt ujnyi magasságú toldást, 's sározd öfzve, hogy edgy bogár se jöhessen ki. A' bogár a' levejendő Szakafzból legfeljebb-is két nap alatt a' második Szakafzba letakarodik, 's akkor a' bogaratlan Szakafzt a' toldással edgyütt vedd-el, a' lyukakat dugd-be, — a' mint ezt így a' Tekintetes Deputatio nálam tulajdon szemével látta.

3. Ha sovány esztendőben a' harmadik Szakafz ürehsen maradt, vagy ha van-is lép benne, de az emelésből észre veszed, hogy a' felső Szakafzt veszedelem nélkül nem lehet levenni: tehát hadd-meg egészfszen Anyakasnak, 's a' mi most elmaradt, majd ki adja azt esztendőre. — Az illyentől tavaszszal vedd-el a' harmadik Szakafzt, úgy hogy tsak két Szakafz maradjon erefszteni. Egyébaránt ezen esetben győ-

zettefsél-meg arról, hogy ez nem a' kas hibája, hanem az idő mostohasága, a' miről nem tehetünk. Nyertes vagy pedig akkor-is az ilyen kassal, mind a' Magazin mind a' kidobolás fellett, a' mint ezt a' 66. §-ban előadtam. Mert hidd-el hogy ezen esetbenn a' Magazin fiókját sem vehetted volna-el, — a' kidobolt Méh pedig éhen vészne-el.

127. §. *A' mézes lép tábláknak kiszedése.*

A' mézes lép táblákat könnyen kiszedheted a' kasból, ha a' kasokat a' földhöz zökken-
ted, a' lépek lapjára, mert azok edgy vagy két zökkenítésre leszakadoznak. A' leszakadt lépeket fzedd - ki, a' mi pedig a' kasok' oldalán maradt azt vas kalánnal vakard-ki.

128. §. *Az üres kasok.*

A' kiüresített kasokat ne vidd-ki a' Méhesbe, míg a' Méheket télre el nem teszed, mert a' méz' szagát megérezvénn mind az üres kasokra mennek, még a' más méhei-is, melly miatt a' Méhek közt zivakodás-is esik, utóbb pedig tolvajság lehet belőle:

129. §. *A' színméz kiszűrése.*

Felvervénn a' Méheket szűrhetfz magadnak igen jó színmézet a' következő módon.

1. A' Raj' méz mindenkor kellemetesebb ízű az Anyakas mézinél; azért is a' Raj' kasokból szűrj főképpen magadnak igen finom mézet. E' végre végy elől edgy tsebret, a' mellynek a' feneke meg van fúrva; avagy vészszöböl fonyass kas forma kosarat; vagy vedd elől a' bádogg lé- vagy mátsik szűrőt a' mellynek a' feneke lyukatsos. Ezeket úgy helyheztesd, hogy ezek alá ismét fazékat vagy tálat tehess. Ezután a' mézes táblákonn a' méz borítékokat mind a' két oldalról felmetélvénn tedd azokat ezen edényekbe, 's a' legszebb színmez foj-ki azokból. (Ez a' méz szűrés meleg helyen legyen, mert a' hidegen igen késedelmes.)

2. Az Anyakasokból tsak a' vese lépeket, a' mellyek sokkal vastagabbak a' többeknél, a' több lépeknek pedig tsak a' felső fzéleit metéld-ki, a' mellyek hasonlóképpen vastagabbak mint a' táblák közepe, 's ezekből folyass-ki igen jó színmézet. Nyomogathatod-is a' táblákat valamennyire, tsak nagyon öszve ne törd, hogy az azokban található mézkenyér ki ne folyjon, mivel ez a' mézet megkeseríti.

3. A' lefolyt méz a' benne találtató lép darabokat 's viafz fedeleket lassan lassan felves-ti, a' mit mint valami habot a' színmezről le-kell szedni. Így lefzsz igen tisztá színmézed, a' melly megikrásodik, 's el áll két esztendeig-is, ha nyáron hűvös helyen tartod. Úgy tapasztal-

tam, hogy az üvegben tartatott színméz kedvesebb ízű, tovább-is el áll, mint a' melly fázekban van. Ezzel élhetsz túzok helyett sok esetekben. Avagy ha eladó, vehetsz az árán túzkrot.

4. A' többi mézet 's lépet verd tungra 's add - el a' kereskedőnek jó pénzen, — annak a' ki többet ad érte.

130. §. *A' viafz' készítése.*

Viafzfazat-is készíthetsz a' magad szükségére, ha az üres lépeket (legjobb a' raj lép) fazékba teszed, 's vizet töltvén reá mind addig főzöd, míg a' lép elolvad. Ekkor zatskóba töltöd, 's vagy présbe szorítod, vagy két fa közt mind addig szorongatod, vagy deszkára, tévénn a'hoz edgy gömbölyű fával addig nyomogatod míg a' viafz edgy az alá tett vizes tekenőbe kifoly. Ezt a' lefolyt viafzt, ha megfagy, szedd-le a' víztől, tedd lábosba, olvaszd-meg, 's öntsd formába, vizes tálba, lábosba, tök héjba, 's a' t. sonkolyát add-el a' sonkolyosnak, — a' ki abból még viafzt présel-ki.

Nem szükség, hogy a' Méhéfz több viafzt olvaszfzon-ki, mint a' mennyi szükséges magának. Mert ha mindenféle jó készülletei nintsenek hozzá: drágábban eladhatta volna a' lépet a' mézzel, mint a' mennyit a' viafzért adnak, — kivált ha azon lépeket-is kifőzi, a' mellyek-

ből mézet fatsart-ki. Elég az nekünk, ha magunk szükségére van jó színmézünk, 's viafzunk, vagy ha legfellyebb ezekkel jó barátinknak - is tudunk szolgálni. A' többit adjuk-el azoknak jó áron, a' kik azoknak kiolvasztása 's elkészítése által szintúgy akarnak magoknak hasznót hajtani, 's abból élni, mint mi a' Méhtartásból.

131. §. A' Méznek kifűzése 's viafznak kipréselése.

Ha valaki mindazáltal minden mézét itte számra kívánja eladni, 's viafzfát-is kiakarja préselni, mivel így több lesz a' haszna: tehát ezeket tselekedje:

1. A' színmézet folyassa - ki a' feñnt megírt módon.

2. Azután a' mézes és öfvetört lépeket melegittse-meg fazékban, melly által a' méz a' fazék fenékére leszáll, a' sonkoly pedig és a' viafzf fennt marad. Ezen sonkolyt a' fazékból melegen kifzedvén tegye ruhába 's préselje-ki. Ezt a' préselt mézet a' fazékban lévő mézzel töltse öfve, a' habját fzedje-le; 's e' lesz a' második vagy olvasztott méz.

3. Hogy a' viafz a' sonkolyban ne maradjon, és így a' Méhéfz kárt ne valljon: tehát erre az esetre fzeressen méz és viafz prést. Ezen présnek formáját leírni nem szükség, mert a' ki illyent akar tartani, nézze-meg azt a' bábo-sok-

soknál vagy másnál a' kinek már van, 's annak látása után jobban tsináltathat, mint az írás után, olyant 's akkorát, mint a' millyen 's a' mekkora neki tetszik.

XIV. R É S Z

A' Méh tsípésről, a' Méhek' ellenségeikről és nyavalyáikról.

132. §. *A' Méhtsípésről.*

Hogy a' Méh edgyik embert hamarább megtsípi mint a' másikat, az igaz, valamint az-is, hogy edgyik ember nagyobbban megdagad a' tsípés után mint a' másik. Valóban mennél epéssebb valaki, vagy mennél mérgefsebb, testének azon része, a' mellybe a' Méh füláncját eresztette, annál inkább megdagad. Ugyan ezért

1. A' Méhek körül vígyázva 's lafsú bátorsággal kell járni. Ezért nem jó edgyikért a' kasokat a' fal mellé rakni, mivel így előttök járni kéntelenítettvén, azoknak tsípéseknek kitétetünk. Ellenben ha a' kasok' háta megett lehet járni, a' Méhek körül való foglalatoságainkat ott vívén véghez, sokkal nagyobb bátorságban vagyunk a' tsípés ellen.

2. Az izzadt embert a' Méh hamar megtsípi. Ugyan ezért ha tsak elkerülheted, Méhe-

sedbe izzadtan ne mennj. Vagy elébb magadat igen nagyon letörölgesd. Ha a' Méhekhez közel lévén rózsát tartasz kezedben, 's azt szagolgatod: tsak azt vedzed észre, hogy a' Méh már megtsípett.

3. Ha tsak ugyan megesett rajtad a' tsípés: — a' mit a' Méhésznck elkerülni lehetetlen, — azonnal elmennj a' Méhek közül, mert a' fülánk' bűdös szagára több Méhek-is mennék oda tsípni. A' fülánkot vedd-ki, vagy vetesd-ki, 's ha levendula vízzel megkened, nem dagad-meg, vagy ha valami daganatja már vagyon-is, az hamar elfszik. — Hafznos még a' daganat ellen az eldörgölt petre'selyem, az etzet, a' frifs föld, 's t. e'. Ha a' Méh hajad közé talál keveredni, jobb hogy öld-meg míg meg nem tsíp, mert onnan békével soha sem szabadúl-meg.

4. Ha erefztéskor 's mászor-is, mikor a' Méhek körül foglalatoskodol a' Méhtsípés ellen egéfszen bátorságban akarsz lenni: tarts Méhsüveget és szörös bőrből készült kefztyüt, amazzt fejedre, ezt kezeidre húzván nem tsíphet-meg. Egyébbaránt edgy kis Méhtsípést a' hafzonért el lehet szenvedni.

5. Ha a' Méhsüveget és a' kefztyüt a' Raj befogásakor nehezteled: kend-meg kezedet, orzadat öfzvedörgölt örömmel, patz virággal, bodzával vagy akarmi más bűdös füvel, nem

tsíp-meg a' Méh, — ha tsak meg nem szorúl, mert ebben az esetben nintsen ellene orvosság.

6. Ide tefszem Handerlának-is a' Méhstípést eltávoztató hathatós orvosságát. Ezek a' szavai a' 25-dik levélen: „Végý vagy edgy font bor-
„követ, égesd-meg azt téгла égető vagy kenyér-
„sütő kementzében, míg egészfzen meg nem
„fejéredik; hogy ha meghül edgy kevésé, ke-
„verj közé fa olajt, és tedd azt váfzony zatsko-
„ba, akaszd szegre boltban, vagy boltozott pin-
„tzében, 's tégy alája edgy poharat, mert abból
„edgynehány nap múlva szép fejr olaj fog tse-
„pegni, mellyel ha megkened ortzádat, azt a'
„Méhek meg nem tsípi; és ha történetből fú-
„láncot botsátanának-is, az semmi daganatot nem
„okozhat, mert olly nagy ereje van az említett
„borkő olajnak, hogy attól a' Méhek futnak fú-
„láncot nem erefzithetvén.“

133. §. *A' Méhek' ellenségeiről.*

A' Méheknek igen sok ellenségeik vagy-
nak valamint az embernek: de legnagyobb el-
lensége a' Méhnek a' Méh, valamint az ember-
nek az ember. Mert az idegen ellenség tsak hágy
valamit, de a' maga nemzetéből támadt ellen-
sége kirabolja az utolsó tsep vérig. Ezen kívül

1. Vagynak a' Méheknek két rettenetes el-
lenségeik, a' mellyek azok után éjjel nappal
ólálkodnak, hogy azokat elpufztíthassák. Ezek

a' *Hídeg* és az *Éhség*. Ugyan ezért ezek ellen Méheidet télen nyáron, éjjel nappal a' fellyebb sok helyeken megírt módok által óltalmazni, 's bátorságban helyheztetni meg ne szűnnj. Hidd-el, hogy a' több ellenségek tsak árnyékok lesznek. Illyen ellensége már

2. A' Méhnek a' *pók* és a' *pille* (*pillók* v. *lepke*). Mert a' pók mindenfelé köti hálóját, a' Méhesbenn 's a' kas körül, hogy a' repülő Méh bele akadvánn azt megölhesse. A' pillók pedig szüntelen a' kasokon lappang, hogy a' kasba belopódzvánn, abba tojhasson, melly tojás a' melegen kikelvén kukatz leszsz belőle. Ez a' kukatz pedig ha a' lépekbe veheti magát, nehezen bírnak vele a' Méhek, és ha elsokasodik, az egész kas Méh-is elvesz miatta. — Ugyan ezért a' Méhest a' pókhálóktól minden héten legalább edgyfzer megtisztítsd, a' pókokat öldözd. A' kasokat-is szorgalmasan megseperd, a' pillókat öldözd. Hogy ha Méhesedet fejér gyantával füstölöd, annak szagát a' pillók nem szenvedhetvén elvesznek.

3. Valamivel távolabb való ellenségeik a' Méheknek a' *békák*, kivált a' *varatskos békák*. Ezek a' Méhes körül lappangnak, — nappal a' kertbenn elbujnak, estve pedig és éjjel a' kasok eleibe mennek, az alsó padra felmáznak, 's a' kas' szájja körül lévő Méheket elnyelik. Ha Méhesed eleje tiszta, vígyázz tsak

alkonyodáskor, meglátod miként máfzkálnak a' kasokhoz, — ezeket-is a' legnagyobb szorgalmatossággal üldözd.

4. Nem kevésbé veszedelmes ellenségek továbbá a' Méheknek a' *verebek* és a' *fetskék*, kivált a' verebek. Mert ezek nem csak a' levegőben repülő Méheket kapkodják, hanem a' kas' repülő lyukához-is oda szállnak, 's ott eszik a' Méheket. Ezeknek fészkeiket hát a' Méheshez közel meg ne fzenvedd.

5. Téli ellenségeik a' Méheknek az *egerek*, kivált ha a' kasok betakartatnak, mert a' takarónak alája bujnak 's kirágják a' kast. Ha pedig a' kas' szája gyengén van bedugva, kihúzzák a' dugót 's ott bujnak - be. Ezt 1813-ban télen tapasztaltam. Ezeknek pufztítására jó egér fogót tartani; de még-is jobb egérkövel tsinált borsó nagyságú pógátsákat itt ott lerakni, kivált az egér lyukakhoz közel, mert ezt ha megesszik, rakásra döglenek. — A' téli madarak, *tzinege*, *harkály* 's t. e. úgy tesznek kárt, hogy a' kas oldalát mind addig vagdalják, míg ki nem lyukad, a' mit a' sárazott kasokon legkönnyebben véghez vífznek. A' Méhek a' lyukhoz mennek, a' hol azokat megeszik 's a' mézet pazalják. Azért-is jó a' kasokat télen előlről betsinálni, hogy ezen ellenségek hozzájuk ne férjenek.

6. A' Méhtetvet, fülferget, 's t. e. f. a' mellyekről a' Méhes könyvek emlékeznek, nem esmerem, Méheimen sem láttam soha; ezekről hát nem mondhatok semmit-is.

134. §. A' Méhek' nyavalyáiról.

A' Méhek' betegségéről 's nyavalyáikról-is sokkal kevesebbet tudok, mint hogy arról valamit fundamentomosan szólhatnak. Azt az edgyet tapasztalásom után mondhatom, hogy a' jó kasoknak soha semmi nyavalyáját sem vettem észre. Mert a' vérhas, kivált a' rothadt fiatskák-is abból származnak főképpen, ha vagy rossz gondviselés alatt vagynak, vagy pedig szegények, koldusok, nints mézek, a' mellynek maga az oka a' rossz és gondatlan Méhéfz. Azt az edgyet mondhatom, hogy az anyatlanságot kivévn nints veszedelmesebb nyavalyájok mint a' szegénység, — valamint hogy az emberi életnek-is a' szegénység a' legrettegetesebben kinzó fenéje. — Ha az edgy ereztéssel megelégszel, 's így a' gazdaságos Méhtarítás printzípiuma szerént nehéz és népes kasokat tartasz, ezeknek pedig hűségesen gondjokat viseled: nehezen leszfz szerentsétlenséged a' Méhek' nyavalyáival megesmerkedni.

135. §. A' próba legjobb bizonyosság.

A' gazdaságos Méhtartásnak ezen módját a' próba és tapasztalás után ítéld - meg, — mert a' tapasztalást a' szobából való okoskodás által megtzáfolni nem lehet. Még pedig ha megpróbálsz - is : tehát szükséges hogy ne csak edgyett 's kettőt próbálj - meg, hanem mindent, eleitől fogva végig, — különben a' szerentsétlen próbának mindenkor magad léfsz az oka. Hijjába tsináltatsz p. o. Hármaskasokat, ha csak az Anyaházakat-is hűségesen ki nem me téled, vagy a' másod Rajt vizsgálja nem vered, — mert azoknak semmi hasznát sem veszed. — Avagy legalább szakasz - ki Méheid közül edgy jó kasz, azzal bánj így hat esztendőig, — a' többivel pedig így, a' mint szoktál. Mindeniknek mivoltát jegyezd - fel esztendőnként hűségesen. Hat esztendő múlva vesd számot igazán magaddal, hogy mellyik adott több hasznót? 's ekkor, nem pedig elébb leszsz tökéletes julsod az egészszet megítélni. És ha a' világosan kijön, hogy az ezzel ellenkező jobb, könnyebb 's hasznosabb, örömmel fogom azt követni én-is.

XV. R É S Z

Tekintetes Nemes Szala Vármegye' Tekintetes Kiküldöttségének Jelentése a' gazdaságos Méhtártás megvi'sgálásáról.

Az 1815-kik Elftendő November Holdnapjának 8-dikán tartatott Köz Gyűlés' Jegyző Könyvéből, a' 2007-dik Szám alatt.

Copia.

136. §.

Alább íratlak a' Tekintetes Nemes Vármegyének Kegyes Rendeléséből folyó Oktober Holdnap' 9-dik Napján Köveskálra kimenvén és ott Tekintetes Vadnay Károly 's Györffi Antal Tábla Bírák, úgy Nemes Nemzetes Nagy Ferentz, Sááry László, és Bíró Ferentz Szolga Bírák, Körmendy István 's Adám Pál Eskütt, és Dömölky Imre KövesiPredikátor; úgy Nemes Torma László, 's Nagy Sándor Uraknak; végtére Virág András Nagy Méltóságú Hertzeg Elzterházy Számadó Tisztjének 's Tapoltzai Öreg Birónak Virág János' jelenlétekben

Tisztelt Márton Gábor Úr méhes Gazdaságát megvi'sgálván arról ezen alázatos Tudósításunkat teszszük:

Tisztelt Márton Gábor Úrnak Méhefse vagy a' Falunak közepén lévő lakása mellett edgy köfzıklákon kéfzült kis kertbenn, mellynek hofzfza hat öl, széle négy öl. A' Méhesnek helyén 's elötte két lépésre a' föld fél ölnyire ki vagy a' ásva, úgy hogy gráditson megy - le abba az ember; egyenesen délnek vagy fordítva, és napnyúgoti vége fél fzeglett alatt napkeletnek meghajtva. Elötte emelve vagy napkeletről négy ölnyire a' Parochialis Ház; délről hat ölnyire a' Torony és a' Templom; napnyúgotról mellette és allatta vagy a' közönséges szekérút, 's azon túl a' kémény nélkül való füstös házak, mellyek egyébaránt is körös körül terjednek. A' méhkasok a' Méhesben három sorban vagynak edgymás felett rakva; a' kasok réfz fzerént még közönségesek, réfz fzerént fiokos szalma kasokból vagy Karikákból állanak, és most már mind ollyanokba veszi Tisztelt Márton Úr Méheit.

Ezen fiokos kasoknak kéfzítése és azokkal való bánás tulajdona Márton Úrnak, melly által Méhtartása magát megkülömbözteti. A' fiókok vagy Karikák közönséges módon szalmából lévén fonva mind edgyiknek általmettése vagy diametere 14 tzoll, magafsága 8 tzoll,

és felül edgy deszkával vagynak befedve, mellynek szélei körös körül meglévén fúrva az által a' deszka a' szalma karikákhoz köttethetik, vagy-is a' fiokoknak fonyása úgy kezdődhetik, hogy azon fedél azokhoz légyen szorítva. Minden karika földélben négy nyílások vagynak ki-mettzve, mellyeknek, hoszfza négy tzoll, és széle fél tzoll, úgy hogy az edgyik olyan nyílás a' földélnek edgyik szélétől három tzolnyira keresztben vagyon helyheztetve; a' másik a' földélnek ellenben által lévő szélén ugyan azon távolságra; közben pedig a' földélnek közepén a' többi két nyílások edgy végben, közepette két tzolnyira edgymástól elválasztva, valamint a' deszka földélnek ide mellékelt képe mutatja. (lásd. Fig. 3.) Mind edgyik nyílásnak vagyon edgy födeletskéje, melly edgy forma mértékre vett födeletskékkal a' nyílásokat tettzés szerént lehet bezárni vagy ismét kinyitni.

Az illy módon készített fiókok által sokkal könnyebbé válik az őszvefzerkeztetett vagy többes kasokkal való bánás, mint sem ha azon fiókok ürefsek, és a' leképezett nyílásos földél nélkül valók vólnának. Mert ha Tisztelt Márton Úrnak fíókjai edgy kettős vagy többes kasba, az az edgy két vagy több fiókból álló kasba őszvefzerkeztetnek, edgy részről az edgy familiához tartozó Méheknek szabad közösülések a' födeleknek nyílásai által fenntartatik;

más részről ellenben a' deszka födelek akadályoztatják, hogy a' Méhek a' lépeket edgy többes kasban öfzve ne ragaszszák, 's ez által a' felesleg való méznek elvételét minden megölése és megzavarása nélkül a' Méheknek felette könnyítik. Tudni illik a' födeles fiókokból álló kasokból ha az edgyik fiók levétetik, az minden megbomlása nélkül a' Méhek épületjének és takarításának könnyen olly formán esik-meg, hogy a' leveendő fiók kéfvel felfeszítettik, 's azután levétetvén a' kason megmaradó felsőbb fióknak földél nyílásai tüstént berakattatnak, az azokra illő táblátskák, vagy födeletskek által; a' levett fiókból pedig a' Méhek szabadon erefzetvén, vagy valamellyes füstölés által kikergettvén az Anyakasokba ismét vizfza bortsáttatnak. A' fiókoknak levétele mégtsendesebben esik-meg úgy, hogy levételek előtt edgy vagy két nappal elébb felfeszítettvén felemeltetnek, és közikbe, és az alattok lévő fiókok közé edgy keskenyebb, üres és minden földél nélkül való szalma karika tétetik, 's így erre az utóbb leveendő fiók reá rakatik. Úgy a' legfelső fiókban tartózkodó Méhek az üreiséget észrevén az alattok lévő legközelebbi fióknak földél nyílásain önként letakarodnak a' többi Méhekhez; és így ha más, vagy harmad napon a' fiók az üres szalma karikáról levétetik, a' Méhek abból már kiköltöztek, és annak levétele

után csak hamar az alatta volt fiók defzka födelének nyílásait kellett berakni. Ellenben a' levett defzka földel nélkül való fióknak lefedése különben nem mehet végbe, hanem csak nagy megerőltetésével a' Méhek munkájának, 's önnön magok megzavarásának, mivel a' fióknak levétele előtt, hogy az megtörténhefzen a' lépet drottal, vagy erős fonállal kereftül kell mettni, 's ez által sok méz a' kasba, 's annak fenekére lefoly; a' lépnek felső ragasztója megbomlik, 's míg az elvágott lép földel befedetik nem kevés Méhek - is elvesznek 's ezen megzavarodásokat a' Méhek, kivált öfzfel, midőn felerések történik, már nehezen hozzák helyre.

Tisztelt Márton Úrnak a' mult nyáron 44 kafa volt, és mivel Méhefét csak léptsönként vitte a' mostani tökéletesebb rendtartásra, a' Méhefében a' még közönséges mód szerint volt kafsokból tizennégyet már előbb felvert; tizenedgy Hármaskasnak tetejét akkor szedte le szemünk láttára, midőn méhes gazdaságának megvi'ssgálása végett megjelentünk, 's ezen lefedés, mint hogy a' fennt leírt mód szerint az üres szalma karikáknak közben tétele által edgy nappal előbb volt elkészítve, a' Méheknek minden megzavarodása nélkül ment végbe.

Midőn Márton Úr tapasztalásai és próbatételei által a' méhes gazdaságnak hasznosabb

mivelésére olly nevezetes jobbítást tett a' fiókos kasokon: edgyfersmind más híres méhes Gazdáknak és Íróknak u. m. Schíráknak, Christnek, Riemnek 's a' t. tapasztalásaikat, és a' gondofsbabb Méhtartás körül szabott reguláit hafzonra fordítja. Példának okáért:

1. Hogy erős, munkás, és gazdag kassai legyenek, esztendőnként edgy edgy Anyakastól edgynél több Rajt nem vesz; 's az ujjabb rajzást az által akadájoztatja-meg, hogy mindjárt az első erefztés után a' lépeknek alsó részén vagy oldalán találtató anyafészkeket, melyekben az uj Királynék költetnek - ki, kivágja. Hasonló módon megelőzi, hogy az ideji Rajok ismét ujjabb Rajt vagy leány Rajt ne erefzszenek. — Tsupán próbaképpen némelly kasoknak megengedte a' másod rajzást, hogy az abból következő kár, és az ellenkező esetből származó hafzon világos példákból-is kiteszen.

Tudniillik 1814-dik esztendőben

a' 36-dik Szám alatt volt kasnak második Rajját külön kasba vévén: felveréskor az anyakas volt 10 font; — az abból származott másod Raj a' 18-dik Szám alatt volt 6 font; — mind öfzve 16 font.

A' 37-dik Szám alatt volt kasnak második Rajját vízfza vervén: felveréskor volt az anyakas 30 font. És így a' vízfza verésből, ha a'

36 - dik kalsal öszvehaszlittatik hafzon volt 14 font.

A' 24-dik Szám alatt volt kasnak másodík Rajját külön vévén : felveréskor az anyakas volt 12 font; — az abból szármozott másod Raj a' 49-dik Szám alatt volt 10 font, — mind öszve 22 font.

A' 3-dik Szám alatt volt kasnak anyaházát az első erefztés után kimetélvén: a' felveréskor volt 38 font. És így a' 24-dik kalsal öszvehaszlítván, hafzon volt 16 font.

2. Kivánt próbatételeket tett az által-is, a' meganyátlanodott Anyakasoknak hafzonra való fordításában, hogy azokat fiókonként más Anyasokkal avagy Raj kasokkal edgyesítette, a' fiókokat azoknak vagy alája vagy fölibe tévén.

3. Az által-is segített a' gyenge kasokon, hogy helyeiket eltserélvén edgy népetlen kast edgy erősebb kasnak, 's az erősebbet azon népetlennek helyére tette, 's a' népetlent bogárral megszaporítván mindenik jó lett.

4. A' folyó esztendőben négy kasokat, melyek tavaszszal igen könnyűk voltak, meddőké tett, 's felveréskor a' 25 - dik kasban volt 31 font. — a' 27-dikben 39 f. — a' 28-dikban 33 f. — a' 33-dikban 38 font méz. Mellyek ha erefztettek vólna, kivált az esztendőnek mostohasága mellett mind magok, mind Rajjaik roszszak lettek vólna.

5. A' meganyátlanodott Rajokat népeknek megtartása végett más kasokkal edgyesítette.

6. A' mult esztendőekben ha Méheinek szaporítása végett télre szegényebb kasokat-is felhagyott, mellyeknek táplálásra szükségek volt: azokat-is sokkal jobb foganattal inkább őszfel etette, mint tavaszszal.

Minő előmenetellel és hafzonnal folytatta eddig Méhes gazdaságát az kitetfzik rész szerént az idén nyert és előttünk megmért méznek mennyiségéből, mellynek specificatioja sub .|· (lásd a' 137-dik §-ban) ide mellékeltetik; rész szerént az általa előnkbe terjesztett Számvetéséből, melly az idén producált méznek hozzávetésével hasonlóképpen ide rekesztetik sub .||· (lásd a' 138-dik §-ban). Ezek szerént Méhes Gazdaságát hat esztendő előtt edgy kassal kezdvén abból ez ideig magának 1256 forintot érő hafznot szerzett.

Vi'sgálásunk alkalmatofságával Tisztelt Márton Úr azon Munkáját-is kéz írásban előnkbe terjesztette, mellyben *Gazdaságos Méhtartásnak* Tzíme alatt a' Méhekkal való bánásnak egész módját bővebben leírja. Melly Munkát Előfizetésre kiakarván nyomtattatni, azt a' Tekintetes Nemes Vármegyének kegyes Pártfogásába ajánlja, 's a' végre általunk alázatosan bemutatja. Alázatos Tudósításunkból önként fogják a' Tekintetes Statusok és Rendek

általlátni, hogy edgy olly ága a' Gazdaságnak, melly magában ártatlan, és mind tehetősebb mind tehetetlenebb Gazdák által gyakoroltatható, azon Tekintetes Nemes Vármegyének, mellyben a' körül különös tapasztalások és érdemek tétettek, kegyes Tekintet és Pártfogását igen-is megérdemli. Költ Köveskálon Oktober 9-dikén 1815-dik Esztendőben. Novák Gáspár m. p. több T. N. Vármegyék Tábla Bírája, Zala Vármegyének edgy szersmind Fő Szolga Bírája. Ásbóth János m. p. T. N. Zala Vármegye Tábla Bírája, és Méltóságos Gróf Tólnai Festetics György Úr Ő Excellentiája Uradalmainak Præfectusa. Sááry László m. p. T. N. Zala Vármegye Al Szolga Bírája. Nagy Ferentz m. p. T. N. Zala Vármegye Al Szolga Bírája. — Olvast. Vida Ferentz m. p. hites Al-Jegyző által.

Copia.

137. §.

1815-dik Esztendőben Tisztelt Márton Gábor Úrnak Méhei 44 kasra szaporodván Magának hagyott 30 kast; felvert folyó Oktober Holdnapnak elején 14-et. Ezekben volt 398 font lépes méz, melly Bíró Ferentz Szolga Bíró Úrnak jelenlétében és feljegyzései mellett megvi'sgáltatott.

Okto-

Oktober 9-dikén a' Deputatio előtt a' 30 magnak hagyott kasokból a' következő tizenedgy Hármaskasoknak felső Szakasza vagy fiókja levétetvén, és megmérettetvén, találattott, az üres fiókoknak nehézségét kivonván tífzta lépes méz:

a' 21-dik kasnak felső fiókjában volt

17 font — a' 4-dikben 17 f. — a' 2-dikban
 24 f. — a' 22-dikben 22 f. — a' 26-dikban
 25 f. — a' 23-dikban 20 f. — a' 12-dikben
 24 f. — a' 10-dikben 20 f. — a' 8-dikban
 20 f. — a' 13-dikban 19 f. — a' 15-dikben
 25 font. — Mind öszve 233 font. — Ehez
 számlálván a' fennt kitett 398 fontot: volt a'
 Summa 631 font. — Köveskál. Okt. 9-dikén
 1815. Novák Gáspár m. p. Fő Sz. Bíró. Ás-
 bóth János m. p. Tábla Bíró. Sááry László m. p.
 Al Sz. Bíró. Nagy Ferentz m. p. T. N. Zala
 Vármegyei Szolga Bíró. — Olvast. Vida Fe-
 rentz m. p. hites Al-Jegyző által.

Copia.

138. §.

Tífztelt Márton Gábor Úr által Méhes Gazdaságának hat esztendőktől való szaporodása, 's az abból származott haszon, annak szám szerént való felverésével ekképpen terjesztett elő:

1810-dik Esztendőben, a' mint Köveskál-
lon közönségesen tudva vagyon, tsak edgy kas
méhet hozott Köveskálra, mellyet akkori Sző-
lösi Oskola Mester Simon Páltól vett 20 forinton.

Ez az edgy kas azon esztendőben kettőt
eresztvén lett három kas.

1811-ben a' 3 Anyakas szaporodott 8-ra.
kettőt felvert, volt benne 30 font méz; font-
ját akkori árával 15 krajzárral számlálván tész
7 for. 30 kr.

Hat kas megmaradt Anyakasnak.

1812-dik esztendőben a' 6 kas szaporodott
16-ra.

1813-ban a' 16 kas szaporodott 28-ra. Ek-
kor Magnak hagyott 19 kast, edgyet ugyan
Magnak elajándékozott, mellynek akkori ára
jövedelemképpen kitétetik 8 forintra. — Azon
méznek az ára mellyet ezen esztendőben rézf
szerént eladott, rézf szerént magának megtar-
tott, téfzen 64 for.

1814-dik esztendőben a' 19 kas szaporo-
dott 40-re. Ekkor Magnak hagyott 27 kast,
eladott mézet és viafzt 228 for. árút, magá-
nak hagyott 80 font szín és lépes mézet, melly
megért 60 for. És így ezen esztendőben volt
a' Méhekből való Jövedelem 288 for.

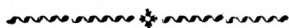
1815-ben a' 27 kas szaporodott 44-re. Ezek-
ből Magnak hagyott 30 kast, felvert 14 kast;
és 11 Hármaskasnak a' tetejét levette, 's azok-

ból a' sub .| (lásd a' 137. §-ban) előadott mázsalás fzerént lett 631 font méz , mellynek mázsáját 60 forintjával felvévén tészén 380 for. — A' Magnak hagyott 30 Anyakasnak az ára 20 forintjával tészén 600 for.

A' Jövedelem egész Summája 1347 f. 30 kr.

A' Méhesre és másra tett költség hat esztendőktől fogva specificáltatott 91 forintra.

Ezen költséget lehúzván a' Jövedelemből, marad tiszta nyereség 1256 for. 30 kr. Sign. Köveskál. Október 9-dikén 1815. Novák Gáspár m. p. Tábla és Fő Sz. Bíró. Asbóth János m. p. Tábla Bíró. Sááry László m. p. Al Sz. Bíró. Nagy Ferentz m. p. T. N. Zala Vármegyei Al Sz. Bíró. — Olvast. Vida Ferentz m. p. hites Al-Jegyző által.

XVI. R É S Z

A' Magyar Országgi Méhtartás' Literatúrájáról edgy 's két szó.

A' kézben forgó Magyar Méhes könyvek közül a' nevezetesebbek ezek :

1. Gedde János — Anglus nyelvből fordítottat magyarra, — a' ki az Angliai Parlamentomtól jutalmat-is nyert. —

2. *Uj Méhész*, vagy-is a' Méheknek Magyar Hazánkhoz alkalmaztatott gondviselése, melly rövid Kérdésekbe és feleletekbe foglalt tanítással megmutatja, mint kellyen télen nyáron a' Méhekkal bánni. Kiadatott N. Nyitra Vármegyében lévő Galgótz Városának Plebánusától Handerla Györgytől. — Második meg-bővített Kiadás Po'sonyban. 1795. 8-ad rétbⁿ 174 lap.

3. *Szorgalmatos Méhész*, az az a' Méhekkel való bánásról kérdésekben és feleletekben oktatás. A' mezei Gazdáknak hasznokra a' leg-ujjabb tapasztalások fzerént kiadatott Szuhányi János Jáz- alsó - Szent - Györgyi Káplány által. Pesten 1795. 8-ad rétbⁿ 204 lap.

4. *A' Méhekről*, részből Magyar Hazánkhoz alkalmaztatott legujjabb méhész könyvetskéből, részből pedig tapasztalásokból vett Jegyzések, mellyeket a' köz-jóra használni kívánó igyekezetből öfzveszedett Nemeskei Kontor János nyugalomra lépett Ev. Predikátor és a' Sopronyi Magyar Társaság' Tagja az 1810. Efst. — Második meg-bővített Kiadás Sopronyban 1812. 8-ad rétbⁿ 338 lap.

5. *Die Bienenzucht in Doppelstöcken*, mit besonderer Rücksicht auf die Magazin- und Korb-Bienenzucht, empfiehlt Johann v. Csaplovits, gräfl. v. Schönborn'scher Zentral - Dire-

ctions-Rath, und der ungrischen Majorats-Herrschaften Munkáts, und Sz. Miklós Inspector, der k. k. Landwirthschafts Gesellschaft in Wien wirkliches Mitglied. Wien 1814. — 12-öd rétb. 77 lap.

Ezen betűs Munkának a' Nemzeti Gazda Hivatal Méhtenyéztetésében ím' e' következő Recenzióját olvassuk:

„Megfuzérés. Éppen akkor és ugyan ott, „mikor és a' hol ez a' Méhtenyéztetés nyom- „tattatott, jött ki edgy más kis Munka, illven „titulus alatt: — *Die Bienenzucht in Doppelstöcken, von Johann v. Csaplovits*; vagy „ha tetfzik, illyen alatt: — *Novam facilem, „et utilem Apes in duplicatis alvearibus „colendi rationem omnibus apicolis commendat, et non nulla etiam de Magazinis monet Joannes Csaplovits de Jeszenova.* — „12-drét Formában, az első nyelven 77, a' „másikon 80 lapból áll.“

„Úgy látszik első tekintettel, mint ha ez „a' könyv főképpen a' Magyarok számára volna írva, és az első tizkely felett e' van: — „*Praeliminare quaedam observationes de „re Apiaria in Patria nostra* (Hungaria): „de a' mint az érd. Író Előbeszédjéből megtetfzik, nem a' Magyarokat vette tárgyúl, hanem a' Magyarországon lakó magyarl nem

„tudókat: — *Sermone latino nihil aliud vo-*
 „*lo, quam ut usum opellæ meae illi quo-*
 „*que in patria mea capere possint, qui ger-*
 „*manica aut plane non, aut minus liben-*
 „*ter quam latina legunt.* Meg lehet hogy ez
 „a Magyar Hazafi nem tud magyarul? — melly
 „a mai quodlibet világban nem hogy gyalá-
 „zat volna, hanem még módi: mert máskép,
 „mint gyakorlott Méhes gazda, nem monda-
 „ná: — *Utinam alicui placeret, popula-*
 „*rem, et quo fieri potest, perfectiorem li-*
 „*bellum de emendationi et rectiori rem api-*
 „*ariam colendi methodo pro patria nostra*
 „*(Hungaria) conscribere!* — De hiszen, ha
 „deákul írná-is az ilyen könyvet maga: mi
 „mindjárt fordítanók azt a Magyarok nyelvé-
 „re; és hogy rajtunk ne vefzne, inkább Né-
 „met titulust írnánk neki, — mert így mindjárt
 „el kelne.“

„Ennek az érd. Írónak, edgy kevés szu-
 „tyongatáson kívül a' Hazabeli babonás Slen-
 „driánokhoz, edgy ujjnak tartott méhláda a'
 „tárgya, ezen új nevezet alatt: — *Doppel-*
 „*stock*, melly két edgy forma fél láda formá-
 „ból áll 's a' t.“

„Ennek a' kettős méhládának a' fő rang-
 „ját elő adja az Író az V-dik Tzikkelyben, il-
 „lyen felülírás alatt: — *Virtutes et praece-*

„*lencia duplicatorum alvearium prae caeteris omnibus speciebus.* Mellyből kétség „kivül következik, hogy minden okos embernek ezt kell elő venni. Hafzontalanságáról „nints semmi szó: de nem-is vólna helyes dolog arról próba nélkül beszélni; valamint a' „bodony hafzontalanságáról, a' próbálókra van „bizva a' valóság kinyilatkoztatása, melly „utóbbi dolog.“

„A' kettős méhládabeli méhtenyélesztetés „nem sok szedivedi dologgal jár, raj nints, „nem-is leszsz többé soha: hanem tsak kétfelé „választjuk a' tele láda méhet és lépet, 's az „edgyik fél tele láda helyett, hátútfelől, más „üres fél ládát ragasztunk az első fél tele ládához; — 's minden ilyen félméhnek fele hajléka tele van, fele üres. A' kétfelé osztandó „méheknek tudni kell azt, hogy a' felosztáskor „fele innen, fele pedig túl áljon, hogy edgyik „fél a' másikat meg ne tsalja. Az Anyán edgyezzenek, a' mint tudnak: a' mellyiknek nem „jutott, készítsen, ha van miből. A' lépet, instructio szerént, a' kijáró lyukkal keresztsbe építsék; másképp', itt-is drót kellene, mint a' „Christ' fiókjaihoz. — Az egész Munkát meg „vi'sgálni, 's a' ládát megpróbálni, nem az én „gondom most; az azt olvasoktól várjuk a' jó, „vagy rozsz kimenetelt, szintűgy mint a' bo-

„donokról. Ha ez a' kettős méhláda a' róla való
 „dítséretnek megfelel: kétség kívül hafzonta-
 „lanság vólna addig máshoz folyamodni, míg
 „ez a' más, amannál nagyobb hafznot és tenyész-
 „tetésbeli könnyűséget nem tud mutatni. En-
 „nek, a' Karpatus tetején, edgy embernél szo-
 „kásban való kettős méhládának Előadója, nagy
 „hafznot tett a' hazabeli magyarul nem tudó
 „lakosoknak; ha úgy van a' dolog, a' mint
 „mondja.“

„Mind ezek mellett, nem árt, reservában,
 „nem tsak a' defzka-bodont, hanem a' káva-
 „bodont-is megpróbálni, és nagyobb tökéletes-
 „ségre vinni, mint a' mint le van írva. Ki tud-
 „ja, mellyik felel meg jobban a' tárgynak, az
 „ilyen Slendrián Méhészek' keze közt, mint
 „a' millyenek még most, nagyobb rézfint mi
 „vagyunk?“

6. Méhtenyézfztetés, melly a' pallérozott
 mezei Gazdaság' III - dik Darabjának hetedik
 Szakaszfa. Készítette Kísfzántói Pethe Ferentz.
 Kiadta a' Nemzeti-Gazda-Hivatal Bétsben 1814.
 8-ad rétbén. 127 lap.

Ezen Munkát Csaplovits Úr Méhtenyézfz-
 tésének második megjobbított kiadásában 1815.
 a' 106-dik és 107-dik lapokon így recenseálja:

„III. A' harmadik Munka a' Méhtenyézfz-
 „tetésről kijött a' Sajtó alól Bétsben a' mult

„1814-dik évf. tendőben magyar nyelven a' kö-
vetkezendő Tzím alatt : *Méhtenyésztetés*,
„*melly a' pallérozott Mezei Gazdaság 3-dik*
„*Darabjának hetedik Szakaszsa*. Készítette
„Pethe Ferentz, a' Magyar nemzeti Gazdai Uj-
„ság' Kiadója, 8-ad rétb. , 127 lap.“

„A' Méhkasoknak azon nemét, a' melly
„ebben ajánltatik, oda helyebb az első Rész-
„ben a' 15-dik lapon leírtam, 's részrehajlás nél-
„kül érdeme szerént ítéltém-meg. Úgy látszik,
„hogy ez a' minden tekintetben pallérozott, 's
„a' hasznos, különösen pedig a' gazdasági Tu-
„dományok' terjesztésére nézve sok érdemeket
„szerzett Író Úr gyönyörködik abban, hogy,
„a' maga hivatalbeli köteleiségein kívül-is a'
„Méh- és Gyümölcstsa- tenyésztetésben, 's a'
„Gazdaságnak más ágaiban hasonlóképpen sok
„érdemeket szerzett, de már most a' sírban
„nyúgóvó Christ Predikátor Úrnak előadásait
„'s vélekedéseit edgyátaljában megvesse, 's
„Printzípiumai ellen kikeljen; ámbár ő más
„részről annak Munkáját minden hibáival ed-
„gyütt hasznára fordítja. Ellenben nagy ima-
„dója a' régieknek, különösen Columellának,
„a' kit ő sok helyeken minden helytelen állítá-
„saival edgyütt ki ír. — Kétség kívül az Ol-
„vasó ezen a' fiókos kasokat, 's az ujjabb Írók-
„nak több Printzípiumaikat-is megútálással le-
„alázó, egyébaránt hasznos könyvnek hangját

„a' bődlog emlékezetű Christnek szívesen hafz-
 „nálai akaró előadásaihoz mérve igen útála-
 „tosnak 's motskolódónak fogja találni. Punc-
 „tum! “ — Kéttség kívül tud hát ez a' Ma-
 gyar Hazafi magyarúl! — Punctum.

XVII. R É S Z

*A' megfejtés végett feltett edgynehány
 kérdések.*

1. **H**ogy lehetne bizonyosan megtudni , a'
 Méhtartásnak jelenvaló állapotját Magyar Or-
 szágon ? hogy t. i. hány anyakas van itt esz-
 tendőnként ? mennyi mázsa méz veretik - fel ?
 mennyi mázsa méz és viafz két - el abból esz-
 tendőnként az Országban ? 's mennyi vitetik - ki ?

2. Mitsoda eszközök által lehetne a' Méh-
 tartást Magyar Országon olly virágzóvá tenni,
 hogy azt az Ország' gazdaságának kimerítthe-
 tetlen kútfejei közé számlálhatnánk ?

3. Edgy négy szegű mértföldön hány kas
 méh élhet meg ?

4. Hogy lehetne olly Méhtartást tanító Os-
 kolát felállítani, a' mellyben a' Méhekkal va-
 ló bánásnak mindenféle módjai gyakorlásban

vólnának, 's a' gyakorlás mellett taníttatnának a' Méhészek a' Méhtartás theoriájára-is. Itt jönne az a' Calculusból világosságra, hogy a' Méhtartás melly hasznos ága a' gazdaságnak, és hogy edgyik módja a' Méhekkal való bánásnak mibenn különbözik a' másiktól a' haszont-ra nézve.

5. A' Patikában mennyibenn lehetne hasznát venni a' színméznek? — Edgy bizonyos Doktor Úrtól az hallottam, hogy tsak etzetes vizet lehet a' Patikában mézzel tsinálni; — más Doktor Úr ellenben azt mondotta, hogy hitvány Patika az, a' mellyben esztendeig tsak tizenkét mázsa méz kél-el. — Mellyiket hidjem, nem tudom. A' falusi tapasztalásokból annyi bizonyos, hogy sok falusi betegségek vagynak, a' mellyekből a' beteg lépes, vagy színméz által; vagy mézzel tsinált orvofságok által kigyógyult.

6. Lehetne e' mézből tzúkrót tsinálni? miképpen? 's mibe kerülne?

7. Mi módon lehetne a' mézet legkönnyebben tzúkor surrogatumává, 's a' kávé és thea ivásban közönségessé tenni?

8. Mennyi pengő pénzt lehetne esztendőnként az Országban a' mézzel való élés által megtartani?

9. Ollyan Méhes Könyvet írni, a' melly a' Méhekkal való bánásnak mindenféle mód-jait olly edgyűgyűen 's érthetően adná elő, hogy azt, minden falusi méhes Gazda, a' ki tsak olvasni tud, hasznára fordíthatná.....
Vagy, két Méhes könyvet írni, edgyiket a' tanúlt, a' másikat a' tanúlatlan embereknek számokra.

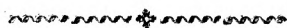

Fig. 5.

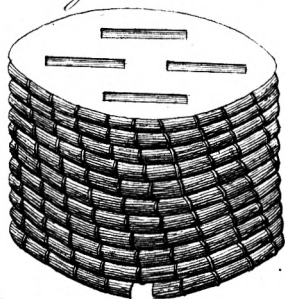

Fig. 1.

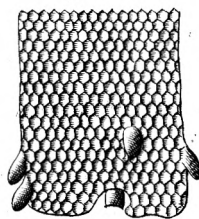

Fig. 3.

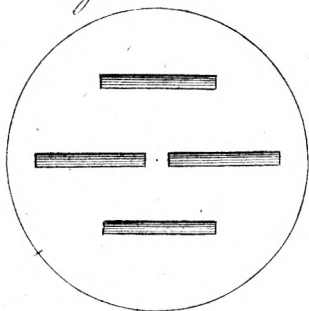
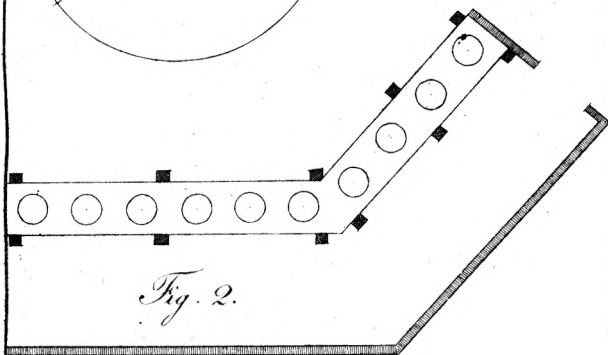

Fig. 4.

Fig. 2.

~~~~~❖❖❖❖~~~~~

Azon Nagy Méltóságú Tiszteletű Tekén-
tetű és Érdemű Hazafiaknak Neveik, a'
kik a' Gazdaságos Méktartásra előfizettek.

Exempl.

Nagy Méltóságú Gróf Várkonyi Amadé An- tal Úr Ő Excelletiaja, T. N. Szala Várme- gye' Fő Ispányi Hivatala' Kormányozója	10.
Titt. Abonyi Ferentz	2.
— Ádám Pál Comissarius	1.
Tiszt. Antal János M. Vásárhelyi Professor	1.
Tek. Ásbóth János Tábla Bíró	1.
Tiszt. Átal Ferentz Görzsönyi Ref. Pred.	1.
Titt. Augusztits Ferentz Kasznár	1.
— Babusnik Mihály Tisztartó	1.
— Bajomi Jó'sef Földmérő	1.
Tek. Baky Jó'sef, Kis Kún Megyebéli Asses- sor	1.
Titt. Bálint Ferentz	1.
— Balog Jó'sef Ispány	1.
Mélt. Losontzi Bárány Bánfi Pál Úr Ő Nagy- sága Krassna Vármegye' Fő Ispánya	1.
Titt. Bárány György	1.
— Bárány János	1.
— Bárány Imre	1.
— Bárány István	1.

Titt. Bárány Pál	1.
— Baranyai János, Cs. K. Posta Mester	1.
Tiszt. Barla Mihály K. Őrsi Evang. Pred.	1.
Titt. Barthos Jó'sef Esküdt	1.
— Basits Jó'sef Ispány	1.
Tek. Békási Békássy Imre	1.
Titt. Beke Jó'sef. Szobi Præorans	2.
— Belánszky, Ferentz Esztergom' Varosá	
V. Fiscalisa	1.
— Bellosisits Ignátz Ispány	1.
Tek. Bene András Tábla Bíró	1.
Titt. Benkő Jó'sef	1.
Tiszt. Benkő Zsigmond, Szék Udvarhelyi	
Professor	1.
Tek. Bernáth Ferentz	4.
— Bernáth János	4.
Tist. Bernáth István Pázmándi Ref. Pred.	1.
Titt. Bertalan Pál Szolga Bíró	1.
Tek. Berzsenyi Dániel Tábla Bíró	1.
— Bé'sán István Ts. Kir. Tanátsos, T. N.	
Veszprém Vármegye első Al-Ispánja	1.
Titt. Bíró Ferentz Szolga Bíró	1.
Tek. Bistey Ferentz	2.
Tiszt. Bod Péter, N. Létai Ref. Pred.	1.
Tek. Bódai Jó'sefné Aszszony Tek. Göm-	
bős Eva	1.
— Bodó Lajos	2.

Exempl.

Tek. Bodó Miklós, Kapitány	2.
Titt. Bora Mihály Ispány	1.
Tek. Boronkay Andrásné Aszszony	2.
Titt. Bóné Gábor Hadnagy	1.
Tek. Boronkay Gáspár	2.
— Boronkay Zsigmond	2.
— Boronkay Zsigmond	1.
— Boros István	1.
Titt. Bösörményi István	1.
— Botka Menyhárt Fiscalis	1.
— Botka Mihály	2.
— Both Janos	1.
— Búzás György	1.
— Búzás László Ispány	1.
Tek. Búdöskúty Mihály	2.
Titt. Chalupkai Antal	1.
— Clementis István Pénzszedő	1.
Tek. Constantin György	2.
Titt. Csaplovits Dániel Archivarius	1.
— Csáthy György Typographus és Könyv- áros	30.
— Cseh Bénéámin	1.
Tek. Csépán István Fő Ügyviselő	1.
Titt. Csepeli Sándor	1.
Tek. Csertán Károly Fő Bíró	1.
Titt. Csirke János, több Tek. Uradalmak' Fiscálissa	7.

Exempl.

Titt. Csondor János	1.
— Csont János Praktikáns	1.
— Csóri Jó'sef	2.
— Csúti István Ispány	1.
Tiszt. Csúzi István Szabási Ref. Pred.	1.
— Dánielovits Ferentz	1.
Titt. Danka Mihály	2.
— Deáki Jó'sef Praktikáns	1.
— Debretzeni András Togatus Deák	1.
— Demeter György	1.
Tek. Derzsenyi Ferentz	2.
Titt. Dienes János	1.
— Dienes Imre Expeditor	1.
— Diskai Ferentz	2.
Tek. Dobos János	2.
— Dókus László	2.
— Domián Jó'sef, Fő Bíró	1.
Titt. Döbrentei László Praktikáns	1.
— Drádt Úr	2.
Tek. Dravetzky Jó'sef	2.
Fő Tisztelendő Dudásy János	2.
Titt. Dulitzki Sándor Ispány	1.
— Endorfer László Számtartó	1.
— Enyedi László	2.
— Erben János Pénzszedő	1.
Tek. Fábián János Székhelyi Assessor	1.
— Farkas Ferentz Tábla Bíró	1.

Exempl.

Tek. Fáy Ferentz	2.
Titt. Feigl Theophil Számtartó	1.
Tek. Fekete Miklós	2.
Fő Tisztel. Fénix Farkas az Esztergomi Gym- nasium' Directorá	1.
Méltos. Gróf Tólnai Festetics László Úr Ő Nagysága	2.
Tiszt. Filep Sámuel Szetsődi Ref. Pred.	1.
Mélt. Bárá Fischer Egri Érsek Ő Excel. .	1.
— Bárá Fischer Pál	1.
Titt. Fűrész Jó'sef	2.
— Tantsi Földvári Pál	1.
— Fülep István	2.
Tek. Fülöp Sándor	1.
Tiszt. Gáál Antal Hentsei Ref. Pred. .	1.
Titt. Gál Jó'sef Pénzszedő	1.
— Galambos János	2.
Tiszt. Gál Mihály Szentbékállai Plebános	1.
Titt. Gombosi Pál Prokátor	1.
— Gotzó Jó'sef Tisztartó	1.
— Gózonny László K. K. Halasi Notárius	1.
Fő Tiszt. Greskovits Ignácz, Egri Kánonok és Miskoltzi Plébános	1.
Tist. Győri János Sz. Péteri Ref. Pred.	1.
Titt. Győry Dániel Ispány	1.
— Hajba István	1.
— Hajdú Pál	1.

Exempl.

Titt. Halasi Ferentz	2.
— Halász Elek Földmérő	1.
— Harlikovits István Praktikáns	1.
Tiszt. Haska Gábor Tisztartó	1.
Titt. Házas György Revisor	1.
— Hegyi Jó'sef	2.
Tek. Hegyi Mihály Tábla Bíró	1.
Tiszt. Herbst Jó'sef K. Lődi Káplán	1.
Titt. Herenkovits László Számtartó	1.
Tek. Hertelendy Károly Fő Bíró	1.
Tiszt. Hetényi István Ekeli Ref. Pred.	1.
Titt. Hetessy Imre Mezölaki Osk. Rector	1.
— Hets Mátyás Contralor	1.
— Hoch Sámuel Patika Provisor	1.
Tek. Horváth Antal Fő Bíró	1.
Titt. Horváth Gábor Etei Notárius	1.
— Horváth János Archivárius	1.
— Horváth Ignácz Tisztartó	1.
— Horváth Jó'sef Detsi Notárius	1.
Tiszt. Hrabovszky István Dömölki Ev. Pred.	2.
Titt. Hunyadi Sándor	1.
— Jádi Ferentz	1.
Tiszt. Jakabfi Jakab Gy. Sz. Miklósi Káplán	1.
Titt. Jakopovits László	1.
Tek. Jankó Mihály Inspector	1.
Titt. Jánossy Jó'sef Professor	1.
— Járossy Ignácz	2.

Exempl.

Mélt. Jékelfalusi Jó'sef Ts. K. Kamarás	2.
Titt. Jelentsik Jó'sef Kasznár . . .	1.
— Jeszernitzki Sándor . . .	1.
Tek. Illosvay Sámuel Tábla Bíró . . .	1.
— Intzédi István	6.
— Jursits János Tábla Bíró . . .	1.
— Kuló Péter Orvos	1.
Titt. Kalotsa István	1.
— Kapátsi Antal Ispány	2.
Tiszt. Kapuvári Úr Káplán	1.
Titt. Kardettel Antal Praktikáns . . .	1.
— Kary István Ispány	1.
Tek. Kaszner János	2.
— Kazintzy István	2.
Titt. Kazintzy László Halasi Ref. Kántor	1.
Tek. Kelemen Pál Tábla Bíró . . .	1.
Titt. Kenesey Ignácz	1.
Tist. Kertvélyesi Pál Ref. Pred. . . .	1.
— Király Pál Belegi Ref. Pred. . .	1.
Titt. Kiss Ádám Ispány	1.
— Kiss András Udvar Bíró	2.
— Kiss Mózsés	1.
Mélt. Klobusitzky Jó'sef Ts. K. Kamarás	4.
Tek. Kolosy Jó'sef	2.
— Kolosy Pál	2.
Titt. Komáromi András Kasznár . . .	3.
Tek. Komáromi Gábor	1.

Fő Tiszt. Kovács Antal Apátur . . .	1.
Tek. Kovács Antal T. N. Somogy Várme- gye első All-Ispánja . . .	2
Titt. Kovács Gáspár Fiscalis . . .	1.
Tiszt. Kovács Jó'sef Dombóí Ref. Pred. . .	1.
Titt. Kovács Márton Ispány . . .	1.
— Kovács Mihály Gy. Vári Notárius . . .	1.
— Körmendy Ferentz . . .	1.
— Körmendy Jó'sef . . .	1.
Tiszt. Körmendy Sámuel Kálmántsai Ref. Pr. . .	1.
Titt. Körösy Ferentz . . .	2.
— Kövesi Antal . . .	2.
Tiszt. Krajátsits Péter Szladoevezi Káplán . . .	1.
Tek. Kúthy Pál Fő Bíró . . .	1.
Titt. Lábritz István Tisztartó . . .	1.
Tek. Laky István Fő Számvevő . . .	2.
Nagys. Láng Fortunatus, a' Theologia' Docto- ra, a' Pesti Kir. Univers. Prof. és Rector . . .	1.
Titt. Lászkai Dániel . . .	2.
Tek. Latkóty Zsigmond Ord. Fiscalis . . .	3.
Titt. Leibitzer János Pénzszedő . . .	1.
— Lénárt Imre Ispány . . .	1.
Tiszt. Letenyey Jó'sef Esperest . . .	1.
Titt. Magyar Imre Számtartó . . .	1.
— Magyari János Notarius . . .	1.
Tek. Manessey László . . .	1.
Titt. Márkus Dániel . . .	1.

Exempl.

Titt. Márkus István	1.
— Márton Ferentz Praktikáns	1.
Tek. Márton Jó'sef Bétsi Universzit. Prof.	25.
Tiszt. Márton István Professor	2.
Titt. Máthé István	2.
Fő Tisztel. Matkovits Károly a' Pesti Semi-	
nárium V. Præfectusa	1.
Titt. Matkovits Sándor Fiscalis	1.
Tek. Matolay Gábor	4.
Tiszt. Medgyaszai János Tátzi Ref. Pred.	1.
— Megyertsi Gábor Somi Ref. Pred.	1.
— Mészáros Ferentz Szivatsi Ref. Pred.	1.
Titt. Mihó Mihály Könyvkötő	2.
— Mikolay Pál Tisztartó	1.
Tek. Mlinorits István Tábla Bíró	8.
Titt. Mischeller Jó'sef Arendás	1.
— Miskoltzi László	1.
Tek. Mitskei Dániel	1.
— Mitskei Sándor	1.
Titt. Moizer László Actuarius	1.
— Mokri Ferentz Notárius	1.
Tisztel. Molnár Ágoston Kadarkúti Pleb.	1.
Titt. Molnár János Fiscális	1.
— Mosovits Demeter	2.
Tek. Muraközy István Kapitány	1.
Titt. Nagy Antal Szolga Bíró	1.
— Nagy András Notárius	1.

Exempl.

Titt. Nagy Beniamin Notárius . . .	2.
Tiszt. Nagy János K. T. Laki Ref. Pred.	1.
Fő Tisztelendő Nagy Jó'sef Administrátor	1.
Titt. Nagy Jó'sef Esküdt . . .	1.
— Nagy Jó'sef Praktikáns . . .	1.
Tek. Nagy Ferentz Tábla Bíró . . .	4.
Titt. Nagy Kálói Ts. K. Pósta Mester	8.
— Nagy Lajos Pristaldus . . .	1.
— Nagy László . . .	1.
— Nárai János Ispány . . .	1.
Tek. Nedetzky Ferentz Tábla Bíró . . .	2.
— Nedetzky Rudolf Tábla Bíró . . .	1.
Titt. Nemes Jó'sef . . .	2.
Tek. Novák Gáspár Tábla Bíró . . .	1.
— Nyevitzy Jó'sef . . .	2.
— Nyevitzy Pál . . .	1.
Titt. Nyíkos László Számtartó . . .	1.
Tek. Oláh Mihály Hajdú Városok Kapit.	1.
Titt. Oltoványi Antal Tisztartó . . .	1.
Tek. Oltsvay László . . .	2.
Titt. Orbán János . . .	1.
Tek. Ormóss György Tábla Bíró . . .	2.
— Dézseri Ország András Tábla Bíró	1.
Titt. Ördög Jó'sef . . .	1.
— Ótskai István Praktikáns . . .	1.
— Őz György . . .	1.
— Paizs János Tisztartó . . .	1.

Exempl.

Titt. Pap. György Esküdt	1.
— Pap Mihály	2.
— Pap Mihály Ispány	1.
Tiszt. Pápai Benjámin Séllei Ref. Pred.	1.
Tek. Pápai Samuel Tábla Bíró	1.
Méltóságos Gróf Péchy Jó'sef Úr	8.
Titt. Péli Gábor	1.
— Péry Ignáztz Fiscális	2.
— Péter Ferentz	1.
— Péter Ferentz Tisztartó	1.
— Péter István K. K. Halasi Notárius	1.
— Péter Lajos	1.
— Péter László K. K. Halasi Senator	1.
— Péterfy Jó'sef Part. Perceptor	2.
— Pethe Ferentz Praktikáns	1.
Tek. Petrásy András Tábla Bíró	1.
Titt. Pilitzár János Tisztartó	1.
— Pinkovits Dániel Szolga Bíró	1.
Tek. Pintér István	2.
Titt. Pintzés Jó'sef Tisztartó	1.
Tek. Podhorsaky Miklós Tábla Bíró	1.
Titt. Polák János Kultsár	1.
— Polgár Ferentz	2.
— Pozsgai Miklós Esküdt	1.
Tek. Pósa Gábor Orvos	1.
— Prajtz János Hadnagy	1.
— Prónai Miklós Tábla Bíró	1.

Exempl.

Tek. Püspöky Ferentz	3.
— Püspöky István	2.
Titt. Rakovitz Márton Notárius	1.
Tiszt. Rátz Péter Ref. Pred.	1.
Titt. Ru'sás Antal	2.
— Rúmi Károly Professor	1.
Fő Tisztel. Rusek Jó'sef Apátur	1.
Titt. Rymer Ignátz	1.
Tek Vámosi Sáári László Szolga Bíró	1.
— Salier János	2.
Titt. Sanbach Gáspár	1.
— Sándor Péter	1.
— Sanka Ferentz Esküdt	1.
— Scherhorn Antal Fő Vadász	1.
— Scholtz János Ispány	1.
Tisztelendő Schön Antal Al Espérest	1.
Titt. Schvanda János	1.
— Sebestény János	1.
Tek. Séllei Elek Fő Bíró	4.
— Senk Imre	2.
— Sényi István Gen. Perceptor	1.
— Siklósi Viktor Tábla Bíró	1.
Méltos. Simonyi Ferentz Kir. Kamarás	1.
Titt. Sipos Gábor	2.
Tiszt. Sipos Sámuel Kadarkuti R. Pred.	4.
Titt. Sohár János Pandur Hadnagy	1.
— Somogyi Antal	1.

Exempl.

Tek. Somogyi György Tábla Bíró	1.
— Somogyi János	2.
Tiszt. Somogyi Sándor N. Korpádi R. Pred.	1.
Titt. Soos Ignácz	2.
Tek. Sós Ímrené Alfzony	1.
— Jáprai Spissich Sándor Tábla Bíró	1.
— Stefaitz Jó'sef Tábla Bíró	10.
Titt. Stumpf Jó'sef	1.
— Süleky János	1.
Nagys. Sümeghi Jó'sef Cs. K. Tanácsos	2.
Titt. Süvegjártó Kristóf Pénzszedő	1.
Tisztel. Süvegjártó Pál Palotai Plebános	1.
Titt. Szabó János Ispány	1.
— Szabó János K. Örsi Ev. Osk. Tanít.	1.
— Szabó János Zádori Ref. Pred.	1.
Tisztel. Szabó István Sz. Battyáni Ple.	1.
Titt. Szabó Miklós Ispány	1.
Tek. Szajdenschvartz János Fő Földmérő	1.
Titt. Szakál Sándor	1.
Tiszt. Szalai János Mihályházi Ref. Pred.	1.
Titt. Szalai Lajos	2.
Méltos. Mező Szegedi Szegedi Ferentz Cs. K. Kamarás és T. N. Szala Vármegye Első All Ispánja	5.
Titt. Szegfalvi Szegi István Esküdt	1.
Méltos. Cons. Szemere István	1.
Titt. Szemessy Lajos Pénzszedő	1.

Exempl.

Titt. Szentmihályfalvai Jó'sef Revisor	1.
Tiszt. Szentmiklósi Timotheus Etei R. Pred.	1.
Tek. Szentiványi Károly	2.
Titt. Szép György Secretarius . .	1.
— Szilágyi István Perceptor . .	1
— Szilágyi Pál	2.
Tek. Szírmay Ádám	2.
— Szírmay András	4.
— Szírmay Antal	2.
— Szírmay Jó'sefné Asszony . .	4.
— Szírmay Jó'sef	2.
— Szírmay Mihály	2.
— Szírmay Pálné Asszony . .	2.
— Szírmay Tamás	2.
— Szotyori Jó'sef Orvos	1.
Titt. Sztánkovits Jó'sef Földmérő .	1.
— Sztárek Ignácz Praktikáns . .	1.
Tek. Szugyéni Ferentz	4.
— Szulyovszky Menyhárt	7.
Titt. Szűry Sándor K.K. Halasi Senator	1.
Tek. Tallian György Tábla Bíró .	1.
Titt. Tamás Jó'sef	1.
— Tants János	1.
Tek. Tarródy Lajos Tábla Bíró . .	2.
Titt. Tary István K.K. Halasi Senátor	1.
Tisztelendő Tasnádi Nagy Jó'sef .	2.

Exempl.

Méltos Gróf Széki Teleki Domokos Ő Nagy- sága	1.
Nagy Mélt. Gróf Széki Teleki Mihály Ő Ex- cellentiája Maros Szék Fő Királyi Birája	2.
Titt. Tegzi Mihály	1.
Tek. Thaly István Fő Bíró	1.
— Tibolt Úr Tábla Bíró	1.
— Tikos Gábor Praefectus és Tábla Bíró	1.
Mélt. Gróf Nagy Etsei Tóldalagi Mihály Úr Ő Nagysága Királyi Tábla Afsefsora	1.
Titt. Tólnai Símón Chyrurgus	1.
Tek. Tomka László Tábla. Bíró	1.
Titt. Torma Mihály K.K. Halasi Senator	1.
— Páfördi Tóth Ferentz	1.
Tiszt. Tóth Dániel	1.
Titt. Tóth János Kis Kun Megyebeli Esküdt	1.
— Tóth Jó'sef	1.
— Tóth Jó'sef Számtartó	1.
Tiszt. Török Sámuel Keresztesi Ref. Pred.	1.
Titt. Tuboly Jó'sef Esküdt	1.
— Tulmon Pál Part. Perceptor	1.
Tek. Túrótzy Jó'sef	2.
Titt. Túrótzy István, K.K. Halasi Senator	1.
Tisztel. Tűzkű Sándor Sz. Gyenizsi Pleb.	2.
Titt. Zach Antal Számtartó	1.
Mélt. Zeyk Dániel Úr Ő Nagysága Királyi Tábla Afsefsora	1.

Exempl.

Titt. Zob Űr a' Kir. Táblánál Juratus	1.
— Zsadányi Péter	2.
— Zseni János	1.
Tek. Zsidai Sándor Tábla Bíró	1.
Tiszt. Zsoldos Jákób. M. Laki Ref. Pred.	2.
Tek. Zsoldos János Orvos és Tábla Bíró	1.
— Vadnay Károly Tábla Bíró	1.
— Vajda Albert All Ügyviselő	1.
Tiszt. Vajda Sámuel K. Ígmándi R. Pred.	3.
Titt. Váradi István a' Pápai Coll. Seniora	1.
— Varga István	1.
— Varga Jó'sef	1.
— Varjú János	3.
Tek. Vasas Jó'sef Inspector	1.
Titt. Vass István Ispány	1.
Tek. Vég András	2.
Tiszt. Vétsei Jó'sef Kapolyi Ref. Pred.	1.
Titt. Vetsey Károly	1.
— Virág András Számadó	1.
— Vízlendvay Gábor Esküdt	1.
Tiszt. Vitkovits Mikály Bitséri Plebános	1.
Tek. Vladáz András	2.
Tisztel. Vörös Mihály Nevendék Pap	2.
Tek. Vörös Zsigmond Tábla Bíró	2.

